

Universitätsbibliothek Mannheim

Philippi Melanchthonis De Rhetorica Libri Tres

Melanchthon, Philipp

Coloniae, 1523

urn:nbn:de:bsz:180-digad-10044

PHILIP-
PI MELANCHTHO-
NIS DE RHETO
RICA LIBRI
T R E S.

COLONIAE ANNO
M. D. XXIII.
MENSE OC-
TOBRI.

PHILIP. MELANCHTHON
BERNARDO MAVRO S.

OE C V N D A fuit epistola tua, mi
Bernarde, quæ senas unica literas ha-
ctenus apud me tibi peperit. Illas ue-
ro, siue tuarum literarum elegantia
emerebatur, siue amicitia nostra, plu-
rimi quidem fiet utrumq; hoc, quod ab amici officio ab
sens non cecideris: illud, quod in literis adhuc tuis, hoc
est, bonis, quibus ante solebas, cum tecum agerem, uer-
sari uideris. Quod cum re ipsa, dignum est laude, tū
pro usu studiorum tuorum difficile. Sic enim existimo,
magna ex parte ad impuras istas & indoctas literas
animum cogi tuum, quæ solæ hoc tempore dicuntur
philosophicæ. Vincit enim persuasio hominum no-
strorum, ut τρογύλυχασμα bonorum studiorum de-
generem quandam & dilutam philosophiam præscri-
bant. Ibi si ingenio nō uoles abuti tuo, & id quicquid
est uel ocij uel temporis, lucrifacere reliquis studijs
tuis, necesse admodum erit, acri iudicio rem adeo in-
synceram temperes, & astu quodam hanc Lernam
adoriare. Nam crede mihi, alia est literarum ratio, qua
ingenium, qua mores, qua rerum communium sensum
eruidas. Et paulū quæso auoca animum à uulgi opini-
onibus, suoq; literas pede metire: tū intelliges, & impu-
ras illas multis profecto modis noxias eē, & his hone-
stis uere illud ipsum τὸ καθόψua et nativa facie p̄cipi.
quam

PHILIP. MELANCHTH. DE RHETO.

quam ferè res bonæ aliae nube quadam tegunt, & nescio
in quam & id ruyénu claudunt. sola literæ sub lucē,
sub bonorum oculos, & cīdīλqū, & non adulteratam
tantum non undiq; conspicuam exponunt. Dolet animo,
eas iacere literas, quibus deuictis, sacra omnia & pro-
phana confuscarū cōperunt: quod ut intelligas, ab i-
psis puericæ rudimentis conjecturā cape, Publicus quo-
dam mos fuit, percepta re grammatica, rhetorū curæ
pueros commendare, quibus autoribus, omni genere
humanorum studiorū alebantur. Sic uniuersa tractari
solebat, ut corū effet usus aliquis dicēdo, iudicando. Ex-
ercebatur iuuentus pulcherrima ratione, cum proposi-
tis thematis declamaret: qui labor & animum & uires
augebat. Ibi suus literis honos constabat, ibi fructum li-
terarū sentiebant schole, Quid enim refert commemo-
rare, quā multa, quā felicia monumēta ex illis usq; scho-
lis nostra etas habeat? Rhetoribus successerūt, qui iuuē-
tutē dialecticis illis incōditis, ut modeſte dicā, imbuūt: q
sane probaturus erā, si aliquē ipſi usū corū agnouis̄et,
Nā & dialectica amo, & sic mihi de illis uidetur, nem-
nē recte erudiri posse, qui nō & illa discat, sed nugasho-
rū temporū nolo, quibus factū est, ut pro apostolicis li-
teris, sophisticas habeamus: Nazianzenis, Augustini,
Lyranos, Carrucanos, Sentētiariorū sex milia. Quos
ut non est meū, nec in ordinem cogere, nec exumere nu-
mero: ita hoc, quanq; & fortiter & audacter satis, au-
sim dicere, parū admodū in ijs esse, quod cū spiritu illo

OTEPHILIP. MELANCHT.

Euangelico recte conueniat. Ex quo grege sunt, quibus nondum satis ERASMVS probatur, qui primus, etiam doctorum iudicio, Theologiam ad fontes reuocauit: CAPNIONE Mfactio ista no est passa, a flammis, ab incendio pulcherrimas bibliothecas afferentem. MARTINVM LV THERIVM ferre non potest, quod recta moneat. Adeo ex uere doctis nemo est, cui non fuerit hactenus ab audaci imperitia periculum. Sed res florescunt fauore superum bona literae, et erigunt se paßim. Quanq adhuc partes egregie suas tuantur, qui uulgo scholis ~~aristotelicis~~ philosophica pendunt. que si qua fortuna possent castigari et purgari, magna fieret accessio (sic eni uidetur mihi) bonis studijs. Ac nisi me fallit opinio mea, ex dialectica pendent omnia que ut sunt initia studiorū, reliqua ex suo modo temperant. Vigebant literae quondam, quum et illa esset salua, hoc est cum paribus officijs dialectica et rhetorica iuuentutem erudirent. Iam explosa est scholis rhetorica, uide q sit exigua, quam sit māca, quam sit iutilis dialectica, ut uel hinc agnoscas, quanti referat, oīp te dū ~~ερχομένω~~. Est apud nos in Saxonibus uir quispiam iuxta bonus ac literatus, cui crebra est de rebus literis mentio, qui per iocum rogitans quendam ex isto genere professorum, quam sibi frugem uideretur ex Analyticis posterioribus Aristotelis fecisse: Tum ille, architectona factum, qui nescio quas illuc geometricas demonstrationes didicerat. Ridicule quidem, sed uere.

Quid

E P I S T . N V N C V P A T O R I A

Quid enim aliud peteret ex hoc tam cæco & inadito
specu, ut ne ad limina quidem tuto peruenire liceat? Id
genus exempla si uoles & à tuis pete. Perpauci enim
sunt, qui hoc ipsum genus studiorum intelligent quo a= luntur: sic enim abutimur Musis. Quare uisum est mihi paucis, idq; obiter tantum notare, qui dialecticorum qui rhetoriconum usus sit. Et illa quonodo ē suis auto=ribus peti commode possint. Fortasse uidetur nugari aliquibus, sed ueniam mereor, qui hisce qualibuscunq; nugis in uiam reuocare studiosos connitor, alioqui satius fuerit interim, si quid erat ocij, felicioribus nugis im pendisse. Primum omnium, ut dialectica non ulla ratio=ne alia discuntur, quam ut horum temporum moribus sa=tiessiat, ita sunt qui rhetoricam arbitrantur, modum epi stolarum scribendarum, aut falsas principum laudes, ipsorum enim uerbis utor. ubi te queso, quid istis facias hominibus? Evidem hec inuitus ως υπερ θυσιας, & præter decorum attingo. sed admonitos oportet stu=diosos, & interim mei rationem non habebo, dum illi sa=pere incipient. Nam ut scias, quæ sit ratio studiorum de quibus dico, commune argumentum est & rhetori & dialectico, hic intra fines propositi negocij uelis paulū contractioribus nauigat, ille euagatur liberius. huius ad docendum, illius ad monendum est accommodata o=ratio: quem in modum fertur Zeno, quicunq; is fuit, cū dialectica rhetorican contulisse. Proinde dialecti=ca primum tradenda sunt, in quibus iudicium artis &

Idē orato=ris & dia=lectici ar=gumentum

P H I L I P M E L A N.

Dialectica

τὴς μεθόδου fines, iuentionis loci, argumentorum figurae, collocandi ratio facilius cernitur. Est enim dialectica cuiusq; thematis propositi exacta & artificiosa puestigatio, ut si de officio dicendum sit, exigit ars, ut prium finitione declares officium, deinde subiectas partes: quas si inter se compares, erunt quedam officio affinia, quedā cōtraria. Quo exemplo, si, quicquid omnino inciderit agēdū, tractes, dialectici munere fungeris. Fuit hæc quondam exercendæ iuuentæ consuetudo, unde sunt adhuc in nostris scholis congressus illi, quos disputationes uocant. Tum si iecerit fundamenta siαλεξεων usus, omnino ad communes causas perducendum adolescentem censeo, In his locos communes, uitiorum, uirtutum, fortunæ, mortis, diuitiarum, literarum, & similes exerceat. Quo futurū est, ut animum ad summas disciplinas instructū afferat: de aliorū scriptis non improbe iudicet, ipse cōmentari noua possit. Ad hoc plurimum conductet, formas locorum communium diligenter notatas in manibus habere, ut si quam sententiam, si qđ adagium, si quod ἀπόφθεγμα dignum, quod in tabulas referatur, exceperis, suo recondas loco. Accedunt fabule que ut plurimum possint, allegoriae præstant: cuius generis Plato, & qui ad illum proxime accedunt, artifices suas. An potuit explicari Homericum moly prudētius, quam est à Maximo Tyrio expositum? Et uides quantus in Silenis Alcibiadē sit ERASMVS. Ut in alijs admirandus, sic ea declamatione, nescio quomodo. seipso

EPIST. NVNCVPTORIA

scipso mihi maior uidetur, ac plane γνήσιον τῆς τει-
θέρ, & ut Sophocles ait, δεινόν τρόπων referre.
Interim è manibus tuis ut excidant E R A S M I de Co-
pia, Chiliades adagiorum, ne committe. Dici non potest,
quā ijs operam sis locaturus utilem. In hoc studiorū ue-
luti campo qui iuuentam exercuerit, uirū sanc multum
ad sublimia feret. Organon dialectica ministrabit, ut si
qua inciderint forte, habeat ceu syluam orationis & ar-
tificium, quo argumenta recte dispenset. Augebit splen-
dore rhetorica, quæ omnium sibi artium ornamenta as-
serit. Atq; ex his est demonstratio, quam in dialecticis
docet Aristoteles, id est, euident & ordinata rei cuiusq;
expositio, unde omniū argumentorū riui ut è fonte du-
cuntur, amplissima differendi materia. In hoc Aristotelis
dialectica debebant legi, in hoc à Cicerone multa, multa
à Fabio scripta sunt, quæ partim imperitia nostrorū bo-
minum iacent neglecta, partim indoctis commentarijs
obscurata sic discuntur, ut præstiterit ea non attigisse.
Sed hec ego fortasse lögii. Quanquā ita sit cōditio rei,
ut nisi obtudas & frangas hoc hominū uulgas, nihil a-
gas. Ego uero de rhetoriciis pauca, neq; p oculum, ob hoc
potissimum scribo, ut doceā qui sit dialecticæ usus, nec pro-
bari mibi ulla ex parte nostri seculi cōmentarios: tū si q
recta uia literas aggredi uolēt, ad rhetorū præcepta sta-
ti se cōferāt, nihil i ullo genere studiorū promoturi, nisi
hæc meditata teneāt. Tu quoq; è retua feceris Bernar-
de, si è nostro cōsilio studia cōparaueris tua. Vale, VVit-
tēberge ī Saxonibus Mēse Ianuario, Anno. M.D.XIX.

Demoſtratio

PHILIP

PI MELANCHTHONIS DE
RHETORICA LI-
BER PRI-
MVS.

HETORICA, DICEN-
di artificium, usui sane magno ue-
teribus fuit, non ad paedian so-
lum industria quadam tractan-
dam, sed omnino etiam ad reipub.
administrationē, forū, consilia,
suadendas leges, disuadēda uitia,
fancienda belli pacisque iura, denique ad omnia ciuita-
tis recte constituende munera. Eam ob causam in-
ter īgenuas artes uel primas tenuit. Docebantur rheto-
ca pueri, partim quo haberent ueluti organon quoddā,
ad quod exigerent reliquas disciplinas, partim quo de
ciuibibus causis recte iudicare consuescarent: & Ari-
stoteles quidem ciuilem facultatem uocat. Suos quoq-
dam professores habuit, rhetoras & sophistas.
Paulatim ut scholae philosophis cesserunt, rhetorica
ius omne dialectica sibi afferuit, adeo, ut his tempo-
ribus uix etiam rhetorice nomen, nedum usus agno-
scatur: qua abolita, dialecticam barbari quidam &
& muouendi literatores adeo eneruem, adeo icunam tra-
diderunt

LIBER PRIMVS

diderunt, ut in aniles nugas, et quedam ceu ludicra puerorum ænigmata abierit. commoditas uniuersa ignoratur, nam ad inueniendum & iudicandum tota pertinet. Studiose iuuentuti imponunt, qui τεργογύμναστι με bonorum studiorum dialectica censem, quo sic præludatur ingenijs, ut si quis Musico tradendus puer, antea fortiter ac barbare tantum uociferari discat. Nos in eo ponemus operam, ut intelligant iuuenes, quibus cum dialectica rhetorica conueniat, quibus non conueniat. Et utriusq; artis usum aliquem prescribemus, admone bimusq; qua ratione veterum rhetorica & dialectica legenda sint. Lectorem nolo, qui putat aliquid omnino frugis esse in commentarijs dialecticis, que adhuc scholæ nostrorum hominum mordicus tenent.

GENERA CAVSARVM.

Genera orationum pro uarietate argumentorum Guaria sunt, & quot sunt rerum siue causarum de quibus agitur modi, totidem sunt orationum genera. Res aut aut futuræ sunt, aut factæ: de futuris deliberamus: facta, uel in iudicium uocantur, uel extra iudicium docentur, laudantur, uituperantur. Ex his tria sunt genera orationum, totidem enim sunt causarū figuræ. Deliberatum, quod ad consilia pertinet, ducenda uxor an non. Iudiciale, litium est, Clodium occidit Milo, iure occidit. Demonstratum, accommodatum docenti, narranti res gestas, laudanti, uituperanti. Singula singulis capitibus explicabo.

Tria o-
ratio =
nū ge-
nera

Orato-

DE RHETORICA

ORATORIS OFFICIA.

Tria o-

ratori

neceſſa

ria ad

dicēdū.

Inuētio

Dispoſi

tio

Elocu

tio.

Orois
partes.

Cenus
demon-
ſtrati-
uum

CAUSAS dicet orator, si inuenierit rei de qua dictu-
rus est, naturam, uim, partes, circumſtantias, affie-
nia, cōtraria: eaq; sic diſpoſuerit, ut exigit uel rei condic-
tio, uel oportunitas: & uerbis ac ſententijs ornauerit.

Inuentio eſt, cum propositum argumentū ad locos in-
uentionis exigitur. Ut ſi de iuſtitia ſit dicendum, ad inuen-
tionis locos concedes: quid iuſtitia, que eius partes, quid
efficiat, que affinia iuſtitiae, que pugnantia cum iuſtitia

Et de locis infra. Dispoſitio, inuentorium artificiosa
collocatio. Elocutio, ornatus, & ſpecies orationis,

Aliam humiles cauſe, aliam ſublimes poſtulan.

Memoriam ac pronunciationem natura ſuppeditat, &
in eis quid ars poſit ex alijs autoribus diſces. Ego in
hoc potiſſimum rhetorica ſcribo, ut locos inuentionis,
iudicij, & diſpositionis aliquanto facilius aſſequare, q
uulgo traduntur. nam hi fere à magnis rhetoribus ne-
gliguntur, cum ea ſit ſola dialecticorum facultas, nihil
minus quā ſua ille agnoscunt.

ORATIONIS PARTES.

ORATIO fere his partibus cōſtat: exordio, quo prae-
paramus auditorem: narratione, que eſt cauſe
expositio: cōtentione, qua noſtra cōfirmamus, & aduer-
ſa refellimus: peroratiōne, que orationis colophon eſt.

DE GENERE DEMONSTRATIVO.

SOlebat quondam iuuentus, demonstratiui generis
cauſis prium exerceri, ut Quintilianus indicat:
uel

LIBER PRIMVS.

uel quod eius creber in reliquis generibus usus sit: & se-
pe locos, argumenta, iudicialibus, suasorijs, suppeditet:
uel quod omnium uidetur tractatu facillimum. Nos
a genere demonstratio uel hoc maxime ordinur, quod
ex ipso loci omnes inuentionis, iudicandi ratio tota na-
scitur, & ad reliqua genera uiam munit. Quod qui ac-
curatæ ac diligenter tractauerit, plurimum adiumenti
ad literas recte tractandas est habiturus, nedum ad cau-
sas communes. Versatur enim genus demonstratiuum
primum in docendo, deinde in laude & uituperio. De
posteriore multa satis rhetores. Prior species parcus
colitur, eo quod à dialecticis i scholas uocata delituerit,
Etenim quum tria sint genera causarum, ea rhetores si-
bi adseruerunt, quæ foro & consilijs erant frequentia:
id in quo plurimum est artificij, nempe demonstratiuum,
& ex quo alia riuos ducunt, scholis reliquerunt. Quod
nisi meditatum habeant studiosi, in alijs parum efficiet.
Duplex igitur est genus demonstratiuum, uel quod do-
centibus accommodatum est: uel quod ad laudandum &
uituperandum pertinet. De laudatorio quidem postea: de
eo quod in docendo consistit, prius agemus: nam & mul-
tiplex est, & recta discentibus apprime necessarium, ad
hec fere ignorantum uulgo.

DE PRIMA PARTE GENERIS DE-
MONSTRATIVI.

Genus demonstratiuum, siue artificij docendi, est,
quod exacte natura & conditionem cuiusq; rei,

Demon
strati=
uum ge
nus du-
plex.

Primū
demon=
stratio=
nis ge=
nus

DE RHETORICA

certis inscriptam locis sic expedit, ut subterfugere non possit inquirentem, quicquid de instituto sciri omnino licet. Duo huius generis officia sunt: alterum, ut per locos suos in promptu habeat statim quicquid de unaquaque re dici potest: alterum, ut ordine qui maxime insinuet causam audientis animo, locos dispenset. Hoc alij μέθοδοι, alij ἀπόδεικτικοι, alij διδακτικοι, επισκόπιοι, alij vocant. Atq; illud ipsum est, quod Aristoteles dialectice ueluti κορυφαιοις & caput fecit, ut sicut rhetorum partes in ωργηματικοις sunt, ita uniuersum dialectici studium demonstrationem seu apodeixim, hoc est, evidentem quandā docendi rationem complectitur, quam oportet ante didicisse, quam cause ciuiles affectantur. Atq; ut citra studium ciuilium causarum literas etiam recte tractare licet, ita citra genus demonstrativum tractari rite non possunt: omnes enim discipline ad demonstrativum ceu amissim exiguntur. Porro hec est dialectice tota fabrica, ratio apodeixeos, hoc est, ordo docendi. Quod qui non intelligit, ut est uulnus quoddam professorum, nec uim dialectice, nec usum demonstrationis aliquem agnoscit: & quos maxime oportebat faciles esse, ipsi se innectunt argutijs, & obscurant ueluti Cymmerijs tenebris, planēque illum, qui tō σκότισθοι fertur in ore habuisse, referunt.

Omnino genus rerum demonstrativum est, circa quod uersaiur μέθοδος, que hoc potest, ut quocunq; proposito themate, natura eius uniuersa, artificiosa & compendia-

L I B E R P R I M V S.

compendiaria ratione exigatur, quam nisi teneas, nihil
est, quod rite docere queas, nihil quo sequacem audienc-
tis animum illectes. Quod si omnia ut in buccam uene-
rint expuas, confusanea illa, et inefficax ratio mole ru-
et sua. Ut interim taceam qui ad methodum non assue-
uerunt, effectis prorsum et sterilibus ingenij esse, im-
emptos ad omnia literarum officia, quum inuenire ipsi
per se nihil queant, iudicare de aliorum scriptis recte
non possunt. Contra qui ad illam consueuerunt, et plus
rima ipsi inueniunt, et iudicant prudenter, et docent
clare. Tantum abest, ut doctus censeatur, qui usum d'ia-
dacticorum ignorat, ut satius quoq; fuerit non gustasse
literas, quam adeo turpiter et impure didicisse. Huius
generis oratio exordium non admodum requirit: nar-
ratio quedam perpetua est, pro re quedam confirmabuntur,
quedam ita confutabuntur, ut suis obiter lo-
cis admonebo.

Oratio uniuersa questionibus aliquot absoluetur, que
interim uice status erunt.

Sunt enim inueniendi organa

An sit,

Quid sit,

Quibus causis partibus u'e constet.

Vnum an multa,

Quae partes,

Quae comparatio partium,

Quae officia,

Quae affi

DE RHETORICA

Quæ affinia.

Quæ contraria.

Vt earum rerum quæ absconditæ sunt demonstrato & notato loco facilis est inuentio: sic quū peruestigare alt quid uolumus, locos i numerato ut habeamus oportet. Aliter effici non potest, quod in hac re primum putant, ut ab ijs, quibus auditor ueluti certis fidem habet, ad ea quæ nondum agnoscebat, traducatur. Qui uolet igitur ex ipsis deriuare fontibus rem aliquam, filum harum quæstionum ueluti ἐδοκοὶ sequatur. Sunt autem quæstiones, quas Aristoteles, quem hac parte maxime ob id sequimur, ut qui sit eius usus, quem scholæ docēt, intelligatur, in Analyticis posterioribus tractat, ubi artificium inueniendi, disponendi, docendi, graphice delineauit. Sed illic quæstiones tantū quatuor tradit, ea uidelicet sola uenatus, quæ proprie ad substantiam rei pertinent: ad externas affectiones rerum, ad accidentia, officia, affinia, contraria, non egressus. At in Topicis idem pluribus agitur, ubi ijs quæ sunt in natura rei generibus & differentijs, idem adiungit ac diuersum: accidenti magis & minus, & reliqua: Satius uisum est mihi, quæstiones in unum omnes conferre, & quo sit in promptu adolescenti erudiendo forma demonstratiue methodi, & intelligat, in omnibus dialecticorū uoluminibus aliud nihil agi, quam locos inuentionis, aut iudicij.

A N S I T. Q V I D S I T.

Vtrq;

L I B E R P R I M V S.

VTraq; quæstio proprie à dialecticis petenda est
ego meo functurus officio, adnōnebo tantum
q̄ sit earū apud dialecticū usus. Suas enī hoc hominū ge-
nus opes ignorat. Pluribus modis rē candē discimus, si-
nitioē uero, mō omnīū certissimo, quā p̄r̄ eit confusanea
quædā notio rei, an sit, quæ quū rarius in artē cadat, et
nisi per quæstionē quid sit, absolui nō posuit, à me quoq;
relinquetur. Quāquā uideo etiā à philosophis nōnū quā
tractatā, ut in moralib⁹ Aristoteles statī initio beatitu-
dinē esse cōstituit. Sic enī ferē dīserit. Est aliq⁹ huma-
næ naturæ proprius finis, & summa qđā & extrema
forma seu actus, est igitur felicitas. Plato itē sic in The-
æteto scientiā esse, principio disputationis suæ docet: ut
reliqua interi taceā: sed ea quidē argumentis non admo-
dū perspicuis. Nisi forte bella est argumentatio: Sunt
hoīm inter se mutui contractus, est societas æqua ciuiū,
est igitur iustitia. Quæ argumenta ut ad quæstionē an
sit pertineant, tamē aut nō satis indicant propositū, aut
ex posterioribus ducūt. Nostrū institutū est, ex fontibus
atque ut aiunt, ἀπὸ γράμματ̄ quod docetur, deri-
uare. Et ut primū de simplici themate dicā. **Quæstio,**
quid est, finitionem suppeditat, quæ id quod proponitur
notiore aliqua eius parte declarat, quæ cum communia-
or re subiecta sit, adsciscit sibi notioē minus uagā. quæ
forma sit rei subiectæ. Ut cū accepi hominē eē M. Tul-
lium. hominis autē ratio latius patet, quam ut per eam
Marcum certus agnoscam, formam illius concipio,
corpo

Duplex
quæstio, an
sit, quid sit.

Quæstio
quid est.

DE RHETORICA

corporis lineamenta, habitum faciei, & similia, quibus
 ab alijs hominibus discrepat, atq; hoc quidem exempli
 uice dico. Iam communes rerum notiones, certo quodā
ordine comprehendere oportet, ut quicquid proposi-
tum fuerit, definias, quum in quem ordinem referendū
sit, intellexeris. Hi rerum ordines κατηγορίαι Gra-
 cis uocantur, uulgaris nostrum prædicamenta nuncupat,
 substatiā, quantitatē, qualitatē, ad aliquid agere,
 pati, ubi, habitum: siue ut ab alijs numerantur, essenti-
 am, motum, statum, alterum, idem. Prior enumeratio
 uulgatior est, nempe Aristotelica: posterior non paulo
 eruditior. Sed non refert quibus utaris nominibus, mo-
 do scias capita rerum esse, & modos internoscendi sin-
 gula. Sunt ex Arabum scholis, qui prædicantēta recte
 cognoscendi modos appellant. Hic igitur est usus prædi-
 camentorū, ut propositi thematis, de simplici iā loquor,
 definitionem peruestigaturus, ad hæc rerum generalia
 capita confugias, & hinc notionem thematis exquiras,
 Substatiæ notus est intellectus, que per se existit, Quā
 titas in magno & multo est, longis, latis, & profundis
 numeris. Qualitas est in formis ἐνεργητικοῖς. Ad ali-
 quid ipsa inter se rerum comparatio: In his, & ubi &
 quando, & agere, & pati sunt. Singula genera quam
 late pateant, dialectici docent. modo intelligas eum esse
 τὸν κατηγοριῶν usum, ut quicquid inciderit tractandū
 artificiose: primum requiras hos rerum ordines, unde
 finitio thematis colligenda est. Alexāder Aphrodisiēsis
 è peripato

Prædica=
menta.

Prædica=
mēntorum
usus.

L I B E R P R I M V S.

et peripato nobilis philosophus, decem uoces elementa
uoces τεγωτα philosophiae nominat, nimurum ob id
quod in oratione docentis methodica primas sibi defini-
tio uendicet, quæ nisi ex prædicamentis nulla constitui
potest. Quod ut planius ac rudijs agam, exemplis tra-
ctabo: ut si propositū fuerit, ut de iustitia dicas, primū
ipsa iustitiae simplex ratio perquirenda est, statim ad or-
dines rerum accedes, dubitabisq; substantia ne sit. Ibi cū
forte in rem quampliam iustitia cadat, & alio subie-
cto pereat, cum substantiæ ratione conuenire non po-
test. Neq; uero magna est, nec multa, ut sensui exposita
capiatur: quantitas igitur non est. In qualitate uirtutem
inuenies, unde ratio iustitiae petitur. Sunt enim qualita-
tes, quædam affectiones mentium nostrarum, ubi affe-
ctio qua redditur cuiq; quod debetur, iustitiam finies, de
reliqua deinceps: Nam simplicem cuiusq; rei notionem,
comparationes quædam sequuntur, unde Axiomata, hy-
potheses, syllogismi sequuntur: nā his omnis oratio ab-
soluitur. Habes igitur ex quibus definitio trahatur, nē-
pe ex categorijs, quæ quomō p diuisionē, quomō itē ex
accidētibus ducēda sit, ex Boëtio licet discere: qui paucis
uolit summā rei ex Analyticis posterioribus petat. Mihi
sic uidetur in discēdis prædicamentis exercēda iuuētus,
ut in singulis generibus, suos ordines generum, differen-
tiarum, specierum, in numerato habeat: & relinquen-
das interim nugas, hoc tñi noscimus μόνοις de actu
signato, exercito, & similibus. Diligenter item sunt ad-

B monen-

Carica
musæ

DE RHETORICA.

monendi pueri, quorū sum h.e.c res pertineat, exemplis
erudiendi: afferend.e ex oratoribus, poëtis, theologis
definitiones, de quibus iudicent, maxime locorum com-
muniū: ita ciuili iudicio, & rerum cōmuniū sensu
imbuuntur. Iam & multis definitur modis: quædam
finitiones naturam rei, quædam affectiones quasdam
peculiares declarant. ut apud Platonem: Mors est ani-
mæ à corpore discessio. apud poëtā: Mors ultima linea
rērum. Hic sane dialecticorum usus probari doctis, &
erudiri iuventa felicius posset. Iam in uniuersō defini-
endi artificio hoc spectandum est, ut notiora quædam
sint in definitione, quām sit res subiecta, alioqui declara-
re quod definitur, non solet. Ideo in quem incideris ordi-
nem definiturus, à capite ipso summo in subiectas spe-
cies, ac differentias descendere. Ut cum concipio iustitiam
qualitatem esse. Qualitatis autem duplex ratio est, aut
enim corporis qualitas est, aut spiritus. Iustitia non est
corporis qualitas, erit igitur spiritus. Et earum quæ in
spiritu sunt, aliæ dicuntur intellectiue, aliæ appetitiue.
Cur intellectiue qualitatis species iustitia non sit, nota
est ratio. Iustum enim dicimus, non quod intelligat, sed
quod uelit agat q; iusta. est igitur appetitiua. Sic ī catego-
rijs perpetuus est rerum ordo, & continuo ex alijs aliæ
ducuntur.

Secundus lo-
cū explicā-
tio causarū

QVIBVS CAVSIS PARTIBVS VE CONSTET.

F initione sēpe cause rei partesq; exponuntur, q
ob rē mihi proximus locus, propter qd est, sic e-
• nim & in

L I B E R P R I M V S.

nim & in simplicis rei notione causarum quæstionē uocō: que si quicq; aliud, pulcherrime naturam aperit eius de quo dicitur. Nec enim res ulla sciri potest, nisi ex causis discatur: & ista quæstio penetrat initia cuiusq; thematis, planeq; ipsius definitionis expositio quedā est. Materia & forma in definitiones fere cadunt, ut si dicas hominem esse constitutum ex corpore & anima capace rationis: corpus ex capite, uentre, pedibus. Atq; illae quidem partes sunt proximæ finitionem explicanda. Cum de causa queritur, maxime de effectu ambigitur, non quæ pars sit rei, sed à qua egreditur, ut dominus sit ab architectone. Ut si de iustitia dubites, quis eam in hominis animo efficiat, Sic Plato in Menone doctissime quidem uirtutis autorem querit, eamq; solam nomine dignatur, quam uis cœlestis numinis infuderit. Sic de efficientibus causis non raro anxie disceptatur, cum unius effecti multæ sunt, cui primæ debeantur, ut cū sobolē procreant mas et foemina. Finis quæstio ad effecta pertinet seu officia, nā cuiusq; proprius finis, propria functio est.

V N V M, A N M V L T A.

Fixinitione facile est cernere, sit ne multiplex, et cū pluribus cōmune quod proponitur. Tertius igitur locus est diuisio, que cum uaria sit, nec eadem ratione omnia diuidantur, aperiam de qua potissimum nostra tradantur. Aut enim nomen late patet, res ipse uariant: ut qui amorem diuidet, ut Plato in surdam natu-

Tertius locus diuisio.

Primus locus diuidendi.

DE RHETORICA.

ræ propensionem, in sensuum libidinem, in ἐνθυσίᾳ σμοὶ deificium, quomodo et Plato in symposio diuisit. In primo genere amor est terræ, ut feratur deorsum: aëris, ut ascendat. Sic intercedit Soli et Heliotropio amor, Magneti & ferro. Secundi generis nota sunt exempla ex fabulis. In tertio genere est consensus superni numeri cum anima furente. Ita in singulis generibus aliis est amor, nomenq; unum pluribus rebus patet.

Hæc diuidendi ratio minus crebra est, tamen cum inciderit, prudenter tractandā censeo, sic ut suis semper partibus integra constet. Non conueniunt enim re ipsa partes, sed nomine. Artificium huius diuisionis dialectica in homonymis tractat. Est itē diuidendi modus, cū in partes secamus quod proponitur: partitionem latini rhetores nuncupant, ut si corpus in caput, pedes, manus, uentrem partiaris. Sed de diuisione huiusmodi iam cum de partibus ageremus, satis: sunt enim partes thematis uel finitione ipsa, uel proxime finitionem explicāde. Tertia diuidendi ratio est, et ea potissimum nostri instituti, quæ proprie diuiso dicitur, quum in formas seu species res diuiditur, quas Græci cum οἰδη tum οἰδεα vocant. Hæ rectissime colliguntur, cum definitiōnī membra conceperimus late uagari, ut iustitia est qua cuique quod suum est redditur, hoc est, qua ciuii cum ciue honeste communicat. Communicamus aut fortunis, & ijs rebus que commutantur, aut ciuili consuetudine: prior species commutatiuam iustitiam, posterior distributi

Secundus
diuidendi
modus.

Tertia di-
uidendi rō.

L I B E R P R I M V S.

distributiuam constituit. sic ex iustitia due nascuntur species, commutativa & distributiva, & ex ijs rursum alicet. Nam ciuili consuetudine communicamus uel priuati, uel publice. Publica distributiva, magistratuū adulterus ciues, ciuiū erga magistratus uinculu. Priuata, cuius cum ciue consensus, ut uim non inferre, & similia.

Vides hoc genere diuidendi, quod se māre dicenti aperiatur. Sic erant iuuenibus nostris exercenda ingenia, sic copia bonarum rerum tractanda, & quærenda super lex diuitis eloquentiae. Iam quoque oportebit species definias: nam semper in omnium rerum cognitione primas sibi iure suo uendicat definitio. Haec qui uolet, pluribus exerceat exemplis, studijs suis uberem facturus fructum. Ut ius forma est administrandæ ciuitatis. Regitur ciuitas & legibus, & moribus, & legum benigna ac ciuili interpretatione. Nascuntur ergo iuris species, lex, mos, & æquitas seu epieccia: iam quid lex, quid mos, quid æquitas, prudenter definies. Interim in his explicandis nolo te eneruem adeo esse, ut non euagandum tibi libere censem, uirtutibus elocutionis, exemplis: nam hoc maxime connitendum est, ut perspicuum reddas orationem: sordidam illam & in articulis artificij anxię pendentem, non satis probo.

Quin audendum est iuueni, & experiendum ingenium, quanta maxima licet ubertate, iuxta Fabij consilium.

V OFFICIA.
El maxime considerandum est in quoq; quid ual-

DE RHETORICA.

leat, quid proprium efficiat. Nam hi fines rerum sunt.
Neq; enim quicquam in uniuersa natura conditum est,
cui non sit insita uis propagandi sui latius: Atque id est
profecto cum primis in naturalium studio mirandum,
suos cuique motus, sua cuique officia dispensata esse.
Aqua, terra, animantia nutritaunt: souent aer, ignis: tem-
perant siderum desfluua: caeli motus, noctem die, diem
nocte mutat, ut suauissie Homerus poeta de Horis ait:
αυτόμαται δέ τε ωλαι μύκοι οὐρανοῦ ἔστι, ἔχοι ωραι
της ἐπιτέτρωται μέγας οὐρανός οὐλυμπός
τε. Adeo nihil est, cui non sint sue in ordine rerū uices,
quod non uehementer ab ocio abhorreat. Facile au-
tem cuiusq; declarabit natura, que ex definitione patet,
quid possit. Iustitiae est, suum cuique tribuere: commu-
tatiue, ne quem defraudemus in contrahendo: distribu-
tiue, ut ciuiis obnoxius sit patriae, magistratui: magi-
stratus seruandis ciuibis studeat uicissim. Iuris est, gu-
bernare ciuitatem: legum, iusta mandare: morum, ne
abhorreant à communi hominum sensu, ne turpes, ne
alieni à natura sint: equitatis, ut temperet pro modo ac
tempore legum rigorem. Officia in primis copiosam
reddunt orationem: attigit ea Aristoteles, quum doce-
ret de subiecto demonstrandam passionem. Nam subic-
etum postq; exactum est ad questiones, an sit, quid sit,
que partes seu species: commodum ex definitione de-
ducit propriam affectionem. cuius ipse questionem,
quia est, fecit: et definitionis comparatæ cum passione,

pro-

L B E R P R I M V S.

Propter quid questionem tradidit. Ego quidem hactenus, quid sint, partes, causas, species, simpliciter considerari uolo: nec dum in axiomata, in syllogismos cogo. Posteaq ab soluta fuerit notio simplex, alia cum alijs comparantur, affirmatione, aut negatione, quæ est syllogis- morum officina.

C O M P A R A T I O S P E C I E R V M

Nasci mihi uidetur ex officijs rerum comparatio, in qua uidendum est, & quid conueniant, & quid discrepent. Igitur in comparatione, loci duo sunt, idem ac diuersum. Maxime conueniunt, quorum definitiones conueniunt: Deinde, quæ parte aliqua definitiū conueniunt. Ad extreūm, quæ utcunq; officijs congruunt. ut genere inter species conuenit, differentijs species dissident. Atque hoc caput est complexorū, hinc loci argumentorum nascuntur. Utli conuenit cum honesto in affectione boni, scilicet in appetendo. igitur & bono conueniunt. Sic enim argumentari licet: Appetendum bonum est, utile uero appetendum, est igitur bonum. Sic rursus: Appetendum bonum est, honestum uero appetendum, est igitur bonum. Prima, ut dixi, cōparatio est ex eodem & diuerso, ceu duobus summis cōparandi locis. Genere res conueniūt, differentijs dis- sident. Iam petuntur extrinsecus etiam comparatio- nes rerum ex causis. Honestum, natura bonum est: uoluntate, id quod utile uocant. Aliæ causæ sunt, natu- ra, uoluntas: alij igitur sunt effectus. Propter

Quintus la-
cus unius
cū alio com-
paratio
In cōparati-
one duo in-
sunt idem,
& diuer-
sum.

DE RHETORICA.

fese appetitur honestum, utile propter aliud. Fines igitur utilis ac honesti alij sunt. consequens est, utile aliud ab honesto esse: Bruti anima rationis est expers, humanaq; capax: alia igitur bruti, alia hominis anima est. Ex his qui uoleat, totam Aristotelis τῶν τοιωκῶν doctrinam inuenetur: nam ex comparatione specierum universalium oritur.

Cōparatio duplex.
Loci argumentorum duplices.

Cōsequētia

Tria diale=
ticus facit

Comparatio duplex est: alia ab intrinsecis, alia ab extrinsecis petita. Ita loci argumentorum duplices sunt, alij intranei, alij extranei instituto themati. Sunt igitur topica inueniendi argumenti sedes.

Postulat locus, ut inuento arguento, dispositionem eius seu ductum, quem dialectici consequentiam nuncupant, ostendam. Inuenta enim res in syllogismos includenda est: sed de hoc libro secundo multa satis dicam: modo hic studiosus lector obseruet dialecticę filum. Definitio prima tenet, hanc divisione sequitur: specierum comparatio in tertio ordini consistit. Definiendi ac diuidendi artem categoriae docent: comparationem specierum topica. Ex his quomodo propositiones et syllogismi fiunt, non ad inventionem, sed dispositionem pertinet: questiones autem quas tractavi, inventionis loci sunt.

AFFINIA CONTRARIA.

F

Acile licet ex cōparatione specierum affinia et contraria percipi. Et ipsa quoq; ad topicorum disciplinam pertinent, ac ad copiam orationis exercendam plurimum ualent: Nō enim solum ipsæ inter se species

L I B E R P R I M V S.

cies comparantur, sed eis multa uel à summo aliquo generere, uel à communi officio, seu affectione $\eta\omega\eta$ διαθέσει sunt affinia. Ut iustitia distributiva publica est, qua obnoxij patriæ ciues sunt. eadem pietas est. Vitam pro repub. pendere, fortitudini dant, atq; idem iustitiae distributiae publicæ. Est igitur affinis fortitudo iustitiae. Egenti ciui opitulari, liberale dicunt, atq; idem iustum est: liberalitas igitur affinis iustitiae est. In quem modū & Cicero cum iustitia liberalitatem coniunxit in libro de officijs.

Ex his & contraria patent. Quibus cum iustitia conuenit, aduersatur iniustitia: quibus cum fortitudo conuenit aduersatur metus, temeritas: sic de alijs. Hæc quia ad copiam pertinent, & nisi uiribus elocutionis recte nequeunt tractari: ex Erasmo de copia rerum, optimo sane autore, discas. Ego mihi uideor meo functus officio, qui adnotauit in dialecticis, que sit sequenda methodus, & ad inueniendum quomodo pertineat.

Contra
ria.

E X E M P L U M.

- I Quid iustitia: uirtus qua cuiq; suum penditur.
- II Quæ eius causa: uoluntas consentiens cum legibus moribusq;.
- III Quæ species: commutativa & distributiva. Duplíciter enim cum ciubus communicamus, aut fortunis commutandis, aut humana ciuiliq; con-suetudine.
- III Commutativa quid: iustitia contractuum.

B S Distrī-

D E R H E T O R I C A.

- V Distributiu*a* quid*e* iustitia ciuili*s* uit*a*.
- VI Distributiu*a* quottuplex *s* publica alia, alia priuata. Publica, pietas est, imo est omni*m* uirtut*um* corona quædam, ciuilem hominum inter se cōsuetudinem, magistratum cum ciuib*s*, uicissim ciuium cum magistratibus, conseruans. Priuata, ciuium inter honesta & tranquilla cōsuetudo.
- VII Officia, reddere ciui, magistratui, patriæ, liberis, coniugib*s*, amicis, quod debetur.
- VIII Comparatio specierum. Commutatiuam distributiu*a* complectitur. Indicio sunt, quæ ab eodem argumenta trahuntur. Finis distributiu*e* potior est, ipsa igitur quam commutatiu*a* melior: Locus à causis indicio est.
- IX Affinia, fortitudo, liberalitas, temperantia.
- X Contraria, metus, auaritia, luxus &c.

Hæc est, ni fallor, in methodo diale^ctica, tota inueniendi ratio, quam qui uoleat diligenter exercere, Ciceronis librum de Officijs in manus accipiat, qui hoc ordine scriptus est, nempe dicitur in eo, id quod ipse testatur, cum ait se orationis genus sequi, aptum scholis: quo generi scriptum est, quicquid in uniuersa philosophia literis mandatum legitur. Ad hæc, methodus, quam paucis adumbravi, fons quidam est, unde reliqua dicendi genera deriuantur: Eam ob causam uelim, studiosæ iuuentuti dili-

L I B E R P R I M V S.

ti diligentissime commendatam. Plurimum enim in docendo ualeat, & qui huius rationes ignorat, ipse recte discere nequit, nedum non recte docere. Iam hoc quoq; prudenter cauendum est, ne sic enerues orationem, ut putas tum demum artificij habitam rationem, cū desit elocutionis cultus, id quod video persuasum dialecticis quibusdam. Semper enim ad optima & pulcherrima enitendum est, & in hoc exercenda ingenia, ut efferat se statim fœcunditas, quæ prima futuri profectus spes est, pinde atq; plena infantū corpora, maturi roboris: ut interim taceam, qui ad huiusmodi ieiunam ac macilentam orationem assueuerunt, omnia deinde aspere, ac planè barbare, etiam si quid possint, solere. Omnino autem tractandæ methodi habes exempla longe optima, Marci Ciceronis officia, & Platonis fere omnia. Fueritq; admodum utile, adolescentem à primis statim præludijs magnorum studiorum locos communes hoc artificio tractare, uidelicet, quo naturā, uimq; illorum integrum, ac penitam introspiciat: ut quomodo sit usui deinde in causis cōmunitib; quisq; recte intelligat. Locū cōmunes, uirtutes, uitia, fortuna, uita, mors, opes, ingenū, iuuentus, senectus, deniq; omnia quæ generaliter in communes causas incident. Hos, ut supra commoni oportebit adolescentem profecturum in promptu notatos habere.

De enarra

DE RHETORICA.
DE ENARRATORIO GENERE.

Enarratio

VAM LATINIDicunt enarratio
nem, Græci Εἰρήνη, fortasse licebit
subiçere generi demonstratiuo. habet
enim cū eo pleraq; cōmunia. Cæterū
ipsa unius non est generis, imò in omnia promiscue ca-
dit. Enē cū sit oratiōis expositio, eius oratiōis argumētū
ac genus sequitur quā enarrat, tamen & suū quoddam
habet artificiū. Duplex est, Aut candē refert senten-
tiam, uerbis paulum pluribus & lucidius redditam. Pa-
raphrasin uocant: In qua hoc unum spectatur, ut quām
propriissime ac purissime sententiam autoris reddas, in
terim expolitione aliqua, item confirmatione subiecta.
Habes exempla, Erasmicam in Pauli epistolam para-
phrasin. habes item Græcorum aliquot Themistij in Ari-
stotelem. Id genus exercitationis pulcherrime confert
adolescentibus, ut autores in quibus uersantur, per pa-
raphrasin expositos recte assēquantur: Nam quæ legen-
tem, audientēm se fellerant, exponentem fallere non
possunt. Licebit in hoc genere, similibus, exemplis, colla-
tionibus, imagine, sententijs, circumstantijs, & plerisq;
amplificandi figuris uti, sed parce, ne sit ἀφαναρτοε-
ων̄ oratio, nēne nūm ab instituto euagetur. In
hunc modum, cum sacram illam ad Titum epistolam
prælegisse, hortabar scholam, ut si qui studiosi essent,
hoc genere exponendi se exercearent: eam epistolam in
id ge

Paræ
phrasis

L I B E R P R I M V S

id genus cum primis aptam esse, quod & locos communes multos contineret: & quæ breuissime complexus est Paulus, possent subiectis rationibus, argumentis, confirmationibus, exemplis, & similibus enarrare. Ut si inde incipias: oportere episcopum non præfractum esse. Non ociosum est, cur hoc primo loco admoneat: deinde, quām sit pestilens uitium administrantibus rem pub. peruicacia, uel exemplis declaretur, ijsq; cōtrarijs: ut si quis componat malos pontifices cum bonis: uel ratione, ut si quidem principem esse nihil est aliud, quām publicis scruire cōmodis, nihil alienius esse debet à principe, quām suo sibi fastu imperium gerere, suam libidinem rectis ac sanis cōsilijs anteferre: Atq; omnino sint expositiones eiusmodi, que naturam uerborum uimq; orationis non adulteratam, sed uere ac proprie referat. nec sane quicquam prius ducat paraphrastes, proprietate. Dispeream, si quid in studijs uideatur mihi ad erudienda iudicia, usui paraphraseon anteferendum. Ut interim taceam, inde mirabilem uerborum copiam nasci, et quasi lumen quoddam orationis: nam nihil æque postulat paraphrasis, ut perspicuitatem.

D E C O M M E N T A N D I R A T I O N E

Alia est exgeseos ratio. eāq; uulgatior, cum integris commentarijs autores explicamus. Græce genus hoc ὑπομνηματικόν dixerunt: Quod quum uarium sit, paulo plura de eo dicenda sunt.

Omnis oratio est, aut ad docendum composita, aut historica,

Oratio
nis diu-
sio.

DE RHETORICA.

historica, aut sua soria, aut allegorica.

Oro ad
docendū
cōposita.

Ea quae ad docendum composita est, puta cum est methodo philosophica exacte conscripta, omnino appendenda est ad eam simplicium thematum methodon, quam prescripsi. Sic et operis argumentum retextum lectori appetitur: et quod uniuersum semel comprehendi difficile erat, carptim licet citra periculum esse qui. Quo generare cum pleraque philosophorum scripta sunt, paucissimi tam sunt interpretum, qui exigant autores ad cum modum, hoc est, qui scopos autorum recte peruident. Figidiores sunt Aristotelis commentarij, quam ut deceat eorum meminisse. Etenim non solum non referunt ultra ex parte Aristotelem, sed omnino etiam friuola et inutilia docent. Nisi quis tam mire φιλοσοφει, aut tam stupidus est, ut hoc mare questionum feliciter deriuari in alia studia putet: et ex tam obscuris opinionum tenebris aliquid ueri, aliquid lucis expectet. Supradicata commonui, M. Ciceronis disputationem de officijs methodicam esse. Quam qui uelit illustratam commentario, ad questiones methodi animum adjiciat. Primum deceat quid sit officium, hoc enim primo loco à Cicero dicitur. Deinde quottuplex: diuisum est enim in officia, que ab iustitia, fortitudine, temperantia, et prudenter proficiuntur. Commentarij uices erunt, explicare cur tot modis officium pateat. Modos officij perspicuis notionibus definiet, ac ijs orationis ornamentis augebit, que confirmare et illustrare possunt autoris sententiam.

L I B E R P R I M V S.

tentiam. Est & grammatici, uim uerborum diligenter explicare, si quæ item historiæ, si quæ sententiae incident, ostendere quid possint, quam apposite ab autoribus referantur. Hæc ideo scribo, ut quo iudicio tractandæ sint literæ, studiosos admoneam. Nam qui eo est uel usus uel ingenio, ut in autoribus uidere possit, quur hoc loco, quur sic singula tractentur, illum ego uehementer prebandum censeo. Sed ante omnia in oratione ad docendum composita, sint tibi semper in manibus questiones demonstratiæ, quas supra tradidi, an sit, quid sit, quas habeat species, officia, quomodo inter se species comparantur. Ut M. Cicero de iustitia, primum eius definit officia. Deinde per contrarium, scilicet per iniustitiæ clarus exponit. Tum species addit, liberalitatem, amicitiam. Vbi fuerit operosum docere, cur cum iustitia libera litatem coniunxerit. Sed de his satis.

Historiam qui enarraturus est, prudentissime uidetur id facturus amplificationibus, ita ut circūstantiarum ac locorum cōmuniū ratio diligens habetur. Est enim talis enarratio prorsus coniuncta cū generē demonstratiō laudum, de quo infra dicemus. Duo igitur sunt ad historicam enarrationē necessaria, circumstantiæ, & loci cōmunes. Accedunt ad hæc augendi uariandiq; figure, quæ ex elocutionis artificio petuntur. Quam rationem exponendæ historiæ uideo in sa- cris potissimum obseruandam. Ut Paulus in epistola ad Hebr. plerasq; historias ad fidem seu locum communem exigit,

Historia.

DE RHETORICA.

exigit, pulcherrime interim aliquas circumstantijs illustrans. Fortasse præstiterit sacra sic enarrare, ut sua dignitas historie constet, quæ in uniuersum scripta est, ut uera doceat, recte eruditat bonam mentem. Pleraque; immodicis uehuntur laudibus, idq; præter decorum, adeo, ut crimina etiam quorundam, in laudibus numerentur. Quæso quid refert, quorundam flagitia utcunq; confitatis allegorijs excusare, cum in hoc scripta sint, ut nostræ fortis admoneamur? mendacium ac uanitatem hominem esse, ueritatem deum? Non ignobilis est Abraham historia, quem euo cauit deus, ut mactaret filium, cumq; unicum, deinde τκλύγετο, & de quo spem cōcepérat, eum fore, ex quo generis humani instaurator in terras uenturus esset. Quæ historia nimirum indicat oportere hominem, qui deum secuturus est, ab omni carnis affectu liberum esse: uniuersum ius carnis abdicandum ei, qui sui copiam deo uelit factam: Nam dubio procul, si quis affectus euincere animū senis potuit, hic ille certe gnati amor plurimum ualbat. Locus communis, carnis interitus, affectuum carnis purgatio. In hunc solabant ueteres modum sanctas historias tractare, spiritu magistro: hodie allegorijs longius à fontibus ducuntur, quā ut naturam uim retineāt. Vere est efficax, uiuit q; & ardet uerbum domini, cum maiestate sua bonis purisq; mentibus illabitur: sed nostris argutijs dilutum, ne scio quantum uirium habeat. Certe pro libidine nostra uniuersa transformare, uerboru; non sit satis pium. Est & sus

L I B E R P R I M V S.

Sua allegoriarum ratio, de qua infra dicemus in allegoricis: quam sic aggrediamur, ne putemus licere temere omnia. Dolet mihi ex animo, uidere tam friuola superioris seculi somnia, ut mirer fuisse unquam, quibus haec tam audaces nugae placuerint. In enarrandis historijs, mihi, quos equidem uiderim, inter paucos Chrysostomus placet. In allegorijs & illis quidem probandis regnat Origenes, ex nostris Taulerius: quanquam sunt, ut audio, improbi quidam sophistae, quibus illius uere Christiana eruditio contemnitur.

Suasoriæ orationis enarratione, exhortationes, obiurgationes, querimonias, & quicquid his utcunq; cognatum est, comprehendo: Perinde uero ut methodicam enarrationem in genere demonstratio, ad quæstiones methodicas argumenti exigimus: sic oportet in suasorijs, generis deliberatiui figura sequi. Et i his potissimum spectabitur, ac primo loco status cause: deinde quæ ille poscat argumenta: demum, quos admittat affectus. Hæc tria qui cōpendio in suasorijs notauerit, facile affequetur autorem. Est autem singularis acrimonie uidere statum cause, alioqui tam necessarium, ut nisi illum attigeris, impossibile sit argumēto satisfacere. Ad hæc accedit, quod enarranti pleraq; sunt genere demonstratio seu dialectico tractanda, quorum nos autor, quem sequimur, obiter admonet. Ut in Pauli episto. ad Rhomanos cū hic status sit, legem non iustificare, gratiam iustificare: literam occidere, spiritum uiuificare:

Suasoria
oratio.

C suo

DE RHETORICA.

suo fungetur munere διδάσκαλος, si quid litera, quid spiritus sit, pro docentis artificio tractet. Accedit argumentū, neminem esse, qui non peccato sit obnoxius. Hæc passim affectibus & pulcherrimis rhetorū figuris ornatur. Ad suasoriū genus pleriq; psalmorum pertinent, in quibus non mediocri diligentia status, seu summa argumenti, quiducē ad summū statuatur, & quorsum pertinet, quod sic his uerbis, hoc ordine dicitur, contuendū est. Sūmus ac optiū huius artificij magister E R A S M V S habetur. Hac parte incredibile est, quām se multi falsos habuerint in sacrī enarrandis. Pertinet hoc genus ad Iuriscon. etiam in fingenda factorū specie, nequid sit & χρηστόν. Exercebit iuuentus suasorias, quantū uideo, in Liuianis orationibus cōmodissime, ē quibus maxime illustres fuerit op̄epreciū in prōptu meditatāsq; tenere.

Allegoria
multiplex.

Fabule ad
speciat
ad mores.

A Llegorica enarratio uagatur omnium latissime, Nā in historias, fabulas, apologetas, chrias, & nos, sententias, dicteria, & enigmata cadit.

Atq; ut de fabulis primum dicam. Fabule oēs pertinēt, aut ad mores, aut ad scientiā naturae, aut ad historiam.

Ad mores, qualis est illa apud Platonem de cicadis in Phaedro, quam cum suavis admodum sit, subiiciam.

Λέγεται δὲ ὡς τοῦτο οὐσιῶν θυτοῖ σύνθετων τῷ περὶ μάστιξ γεγονέναι. γενομένων δὲ μάστιχος ή φανείσκεις ἀδίκη, θυτωρεῖς αἵρα τινες τῷ τότε θύεις πλάγκοσιν ὑφεὶς ήδονῆς, ὡς τε ἀδοντες ήμέλκοσι σιτῶντες ισχὺ τωτῶν, ισχὺ ἐλαθού τελευτίσαντες αὐτούς

L I B E R P R I M V S.

αὐτοὺς, οἵ τοι τεττίγων γένος μετ' ἐκεῖνο φύεται, γέραξ τὸντο παρὰ μάστιχ λαβόν, μηδὲν τροφὴν δεῖσθαι γνόμλωμα, ἀλλ' ἀστόμη τε ιηγή ἀπότομον εὐθὺς ἀδειμένων εἶναι τελευτήσῃ. i. Fertur quōdā et hoc genus hoīes ante Musas natas fuisse: natis autē Musis, et monstrato mortalibus cantu, quosdam uoluptate eius adeo captos esse, ut canendi studio, communis uitae, cibi, potusque obliuiscerentur, atque ita perirent. Ex quibus cicadarum genus postea exortum est, hoc à Musis accepto munere, ut uitam citra uictum canendo transigeret. Quæ fabula detorqueri potest ad studia, in quibus plurimum est uoluptatis et gratiae, utilitatis parvum. Veluti si quis perpetuo linguam excolat, mentis rationem non habeat, is nihil plus agat, quam cicada, aurium oblectamentum. Erat enim satius animum excolere, ac in communis uitae humanæ usus aliquid bonarum rerum conserre. Pallada item aiunt et quondam fistulis usam, deinde abiecisse, quum Satyris preda factæ sunt. Videlicet sapientia quondam cum re musica coniuncta erat, postea musicam improbi quidam homines arripuerunt, atque ita poëtica et philosophia diuulse sunt. Satyri nostræ etatis poëtæ, Pallas sapientia, fistulæ res musica.

Ad naturam pertinent, ut Promethei et Epimethei, et Pandoreæ fabula, et ferè quicquid est Orphicorum.

Ad historiam, ut Lycaonos fabula. Artificium enarrat di fabulas nequaquam vulgare est, nec statim ad allegoriæ rationem facit, quod quisque nugatus fuerit. Sed earum

Ad naturā

Ad historiā

DE RHETORICA.

rerum, que i fabula dicuntur, perspicienda est natura: quæ si cum eo conueniat, qui cum comparatur, apta est expositio, id quod per omnes fabulae personas obseruan dum uidetur. Sæpe enim persona eadem uarijs expo nitur modis, quia cum alijs subinde personis confertur, Ut inter mercatores si Mercurium inuenies, mendacem facito: si deorum nuncium leges, orator erit. Iam hoc præceptum non modo ad unum genus fabularum, sed planè tam ad apolo gis, ut leo regium quiddam & tyrannicum præ se fert, lupus prædo est, uulpes uafra, garrula hirundo, ciconia pia, luscinia canora, coruus assentator, delphini φιλάνθρωποι. Et in alijs alia insignia. Sic cognita natura p sonarum quibus agitur fabula, recte licebit epimythion affingere. Non infrugiferum est consilium, fabulam interdū quampliam locis communibus tractare. Quod cum per se ipsum est utile, tum in eo aliena etiam discū tur, puta, naturæ uiresq; rerum. Idem in ijs fit, que ad naturam rerum pertinent. Cur Homerius Neptunum γαίοχον nuncupet, nēpe, quod ambiatur mari terra: cur Martem ἄλλος ρόσαλλον, cur Iunonem λευκώλε von. Quid infama ale, quid uastum & immane corpus, quæ comites famæ, apud Nasonem. quid come in Alecto uipereæ. Quæ omnia cū enarrantur poëtæ, diligenter explicanda sunt. Quorsum enim attinet adeo frigide legiſſe p. emata, ut non aliqua ex parte in reliqua studia uulgentur? Et hæc de fabulis.

In hi-

LIBER PRIMVS.

In historijs allegoria periculosior est. Sed mihi tamē sic uidetur habendam esse rationem naturae eius, quod per allegoriam tractatur. Nam omnino si discrepent eorum inter se naturae quæ conseruntur, absurdum est allegoria. Deinde, ut locorum communium formis utamur. Ut qui exposuerit septem columnas templi sapientiae in sa- cris libris, de septem liberalibus (ut vocant) artibus, aut quod alij solent de septem sacramentis, nequaquam se probaturus est doctis. eo quod indignum sit rem sacrā cum hoc artiu puerilium genere componi, & istum tā anxiū sacramentorum numerum ueteres non agno- uerunt. Contra qui in Abraham historia dicat adum- bratam homini recte uiuendi rationem, atq; illam ex to ta eius uita, ordine traduxerit, credo non improbabunt docti. Nam principia itineris ad deum sunt, ut Abraha- mi exemplo patria emigremus, cognatis relictis. Pa- tria, est terra infecta labe originis. Cognati, carnis affe- ctus ex peccato propagati. Fiducia sit in dominum tāta quanta illi erat, cum filium iret immolatus, sed filio successit aries in uerbis, hoc est, C H R I S T V S, cum peruersis ac malignis Iudeorum phariseis, qui uepres sunt, acerbe conflictatus. Ille sese immaculatam ac opī- mam patri pro nobis uictimam dedit. Et reliqua simili- ter. Quā uellem hanc in nostris scholis exercende iu- uentutis consuetudinē ualere: qua & uitæ suppeditaren- tur exempla: & linguae, cum rerum, tum uerborum co- pia. Alioqui in tropis proclive est à scopo non aberrare,

D E R H E T O R I C A.

Eam ob causam utile fuerit statim à pueritia allegorias imbibere.

Duo spectāda in alle-
gorijs.

Duo sunt igitur spectanda in allegorijs. historiarum na-
tura, & ingenium personæ quæ tractatur, & loci com-
munes. Ut Cain historiā allegorijs enarrās, peccatore
faciet, Peccatū maledictio secuta est. Maledictus à facie
domini profugit, ut in Hebreis est nod, id est fluctuans.
Hic sœuiens peccati conscientia, & perpetuae criminum
flam̄e declarantur. Nec enim cōparari cū iusto poterit
Cain. Ex illa uero cōparatione Cain cū peccatore, na-
scetur locus cois, peccatū, cuius uis & crudele imperium
amplificationibus tractandum est. Sic qui Nazaræos uo-
let enarrare: qui fuerint cum accurate perdiscet, inue-
niet eos cū Euangelijs sacerdotibus cōferendos. atq; ut
Christū, sic sacerdotes Nazaræis adumbratos esse. Ex
Nazarei officijs, & decora sacerdotū colliguntur, sed
h.ec fortasse longius. Omnino connitendū est iuuentuti
ut in notis locorum communium referat & allegorias.
In loco communi ecclesia, torcular: in loco cōmuni præ
conū uerbi dei, tubas Iosue: in uerbo dei, manna: in pati-
entia, tympanistrias uirgines: in spiritus inuocatiōe, ma-
tutinum, adolescentiam: in peccato, uespertinū: in lege,
uinū compunctionis: in gratia, myrrham primam, ole-
um lætitiae, montem pingueum. In quem modū in omni ge-
nere literarum hoc efficiemus, ut in quodcumq; incideri
mus argumentum, facile sit iudicare, quæ themati pro-
pria, quæ item sint impropria.

Sententiae

L I B E R P R I M V S.

Sententiæ, chriæ, proverbia, sic enarretur. Primū histo-
rica narratione explicata, unde sit natum proverbiū,
quid ualeat sententia: deinde cū similibus uel dissimilibus
comparetur. Pulcherrimū habes exemplū Silenos Alci-
biadæ apud Erasnum, qui principio ex Platone, histori-
ca narratione exponuntur: deinde cum alio argumēto
per locum dissimiliū conferuntur, mundum esse præpo-
sterū Silenū. Sic enarraturus, τὸ ὠλέον ἡμυσὶ τῶν =
τός, dimidiū plus toto, narret, cuius sit autoris prover-
biū, in quam sententiam dictum, uidelicet in cōmenda-
tionē mediocritatis. Hinc locus, mediocre nascitur. ibi se-
campus dicturo aperiet. Hoc genus exercitationum à
ueteribus inter prima laudatum est. Amat enim nescio
quomodo peculiariter adagiorū usum uetus Græco-
rum magis, id quod in Platone potissimum uidemus. Ha-
bes ad hæc instructum uelut theatrum, Chiliadas Era-
smicas.

DE DEMONSTRATIVO COMPLEXI

Thematis, & Dialecticis probationibus.

Biter icidit, ut de enarratorio gene-
re pauca notarē: alioqui hoc caput,
cū superioribus de demonstratiō sim-
plicis thematis cōiuncturus. Id enī i-
psa rei cōditio postulabat. Quādo ue-
ro argumentū uelut iterpollauimus, repetēda sunt que-
dam & explicanda latius, quām supra uidetur.

Nihil interest inter dialecticam & rhetoricā, nisi quod

C 4 hæc libe-

Sententiæ
Chriæ.
Proverbia.

D E R H E T O R I C A.

hec liberius euagatur dicendo, illa intra fines artificij
sui anxia consistit. Quam ob rem ualebat plurimum ad
recte perdiscendum dicendi artificium, cum pura adhuc
esset, & sic tractaretur, ut eam tradiderunt scholæ ue-
terum. Nam ut à foro populariç iudicio paulum remo-
tior est quam rhetorica, magisq; ad themata spectatiua
quam causas ciuiles pertinet: ita id quod propositum est
penitus introspicit, aperit, cruit, subinde ex alijs ducens
alia. Docet argue, inectit, euoluit, uertit, recuerditq; oia.
Breuiter Delphicæ machæræ fungicur officio, si infelix
aliquid ingenium inciderit. Themata uero spectatiua
Quintilianum secutus uoco, quæcunq; proponuntur ab
soluenda ordine quodam & ratione ad docendum accō-
modata: ut eorum natura, uisq; tota sciatur. Taliū the-
matum cause, demonstratiæ dicuntur: nā ita genus cau-
sarum dialecticarum uocant. Ego malim dialectico no-
minare.

Duplicia
themata
Simplicia
Composita

Sunt autem themata demonstrationum, aut simplicia,
aut cōposita. Atq; in his tota dialecticæ farrago est. Sim-
plicia sunt, ut iustitia, iniustitia, beatitudo, prudētia, for-
titudo, amicitia. Complexa uero, iustitia est uirtus:
beatitudo est finis humanæ naturæ: amicitia est libera-
lis coniunctio animorum: mundus est animatus: anima
hominis est immortalis, & similia.

Simplicium rationem supra absolui per questiones
definitionis, diuisionis, officiorum, & reliquas. Nam ea
est simplicis thematis ratio, ut quocunq; inciderit, cu-
ius na-

L I B E R P R I M V S.

ius naturam uimq; scrutari uolumus, primum definia-
tur. Definitionem uero suppeditant categorie, quas sic
oportet habeamus in numerato, ut in quem debeat or-
dinem referri, protinus quod proponitur sciamus. Ut
si de anima sit dicendum, quoniam res per se est, in nu-
merum cadere accidentium non potest: erit igitur sub-
stantia. Deinde uero contuendum est, sicut ne plurium
partium aut formarum themata. Formas seu partes di-
uisio expediet. Ut animæ, cum unius non sint modi, aliæ
enim brutorum sunt, aliæ crescentium, aliæ hominis.
Formæ animæ erunt, quæ intellectus est capax, quæ sen-
suum: quæ alendi, augendi, & gignendi uim habet.
Ad hæc sequuntur officia seu affectiones, quas uulgo
passiones uocant. Ut animæ officia, gignere, alere, au-
gere, sentire, intelligere, concupiscere, odisse, metuere,
dolere, et id generis alia. Sic in omnium rerum perue-
stigatione, simplicia themata ante omnia debent excu-
ti, ex quibus componuntur: deinde quæ uel pronuncia-
ta, uel proloquia, uel axiomata, uel propositiones dicūt,
Et ego sane tanti fecerim simplicium methodum, ut ad
studia tractanda nihil tam necessarium uideatur. Nec
erudiuntur utiliter, qui hodie in philosophia argutias
tatum pauculas aliquot opinionum sic discunt, ut à pre-
ceptoribus utcunq; exceperint, quas i scholis iactent: cæ-
terum si quereras quid sit id de quo loquuntur, lapidi uer-
ba facias. Quo fit ut nullo deinde iudicio sublimia studia
inuadant: & in eius contenti autoritate factionis, nihil

C S ultra conen-

DE RHETORICA.

ultra conentur : nec tam habeatur ratio ueri, quā uulgaris cōsensus. Atq; ita me deus amet, aliquot milia erro-
rū docemur, ē quibus si ad ipsa rerū capita redeamus, fa-
cile expediri liceat. Omnino igitur necessariū est in oī
genere studiorum, primum de simplicibus differere. Et
cū eorū naturā p̄spexerimus, tū demū statuere de uero
ac falso eius quod pr̄scriptum est. Nam snt ne idee re-
rum cauſae, cōſtitui nō potest, niſi quid sit idea cognoue-
ris. Nec quid sit idea scies, niſi ad methodū, ſeu quæſtiois
quid est, titulos exigas, id est, ad categorias, ſubstantia
ne sit an accidens : deinde quibus conſtet causis, parti-
bus, &c. Quod q̄a philoſophi noſtræ etatis nō fecerūt,
nouas etiam Ideas ipsi confingere auſi ſunt. Mire enim
Prometheos quodā agunt ἡ κορωνάθες ἐν λόγῳ.

Vellem hoc genus exercitationis in ſcholis iuuenum
ualere, ut proposita themata cū amuſſi artificij ſeu me-
thodi componerent. & totā thematis naturam, officia,
partesq; congererent, futurum ex eo, ut ſi de re quapiam
dicendum ſit, ſtatim quicquid ad illā utcunq; pertinet, a-
gnoscant iuuenes. Nec, ut uidetur, contennendum eſt
quod ſupra cōmonui, expedire ut in locis communibus ī
hunc exerceantur modum. Etenim cum res humanae oēs
colligi poſſint ceu in capita quedam, p̄fstat habere ea
capita notata: ut quicquid inciderit, quale nam ſit, uidi-
ces: deq; eo diſturus, commodum inſtructam habeas di-
cendi ſuppellectilem. Idem in omni genere ſtudiorum ſit:
In iure ciuili, & equitas, ſummu m ius, ſcrutius, pœnae, ma-
leficia &c.

L I B E R P R I M V S.

leficia &c. in theologia, fides, charitas, peccatum, & similia notari possunt. quæ sunt ueluti communes formulæ omnium thematum. Atq; hæc quidē de simplicibus supra, de complexis modo agemus.

Proloquium seu propositio ex duabus simplicibus uocibus constat: quæ ut uera sit, partium quæ coniunguntur comparatio docbit. Ut mors est uita, uera nō est oratio, quod cum uita morti nihil conueniat: contra, pietas est iustitia, uera est, conuenit enim pietati cum iustitia, quod pietate parentibus, amicis, patriæ, ius suum reddatur: iustitia uero est, qua ius cuique suum penditur. Neque uero est instituti nostri, propositionis artificium tractare, quod tam operose Aristoteles persecutus est in libro quem πρὸς Εὔμενον inscripsit. Sed hoc ago, ut supra locos inueniendi uel organa simplicium thematum prescripsi, ita modo locos confirmandi confutandiue compositi thematis designarem. Cæterum quibus absoluatur propositio, dialectici uiderint. Hoc autem confirmandi & confutandi artificium totum petitur à disciplina Totpica, id est locorum. Illi enim sunt argumentorum sedes. Et horum ratio proxime sequitur primam axiomatic compositionem, nempe per Hypotheticam propositio nem. Itaq; quicquid probamus, aut argumentis ab ipsis rei de qua dicitur natura, ipsaq; ut uocant, essentia, aut ex accidente agimus. Loci argumentorum ab essentia ducendorum, sunt.

De The
matis cō
positis.

Loci qd

Loci du
plices.

Locus à defi

DE RHETORICA.

Locus à definitione, locus à descriptiōe, locus ab etymo-
logia. Addo his diuisionem, item concomitantes (ut uocan-
t) substantiam, & causarum locos. Loci argu-
mentorum que ab accidente ducuntur, sunt: locus oppo-
sitorum, locus similiūm, locus proportionum. Possunt
his accenseri & coniugatorum, & casuum loci.

Locorū u-
sus duplex

De locis elegātissime Cicero, copiosissime Rodol-
phus Agricola scripsierunt. Eorum hic est usus. Cum
proponitur adolescenti propositio aliqua, uel confirmā-
da uel confutanda: commodum cogitet, in ea propositio
ne esse extrema duo. Vocat enim Aristotleς ἄνεα, quo-
rum comparatione uera est aut falsa propositio. Ibi tū
redeat ad methodum simplicium, & discat quid sit u-
trum uis extremerum. Postea illis inter se comparatis,
ex eorum definitiōibus, formis, officijs, causis argumē-
tabitur. Scio hęc dialecticis uisum iri ridicula. Sed a-
ge oportebat, ut instructiores redderentur iuuenes ad
certamina scholastica: et relictis illis tam frigidis Copi-
latorum & EcKij nugis, è re ipsa ducerent argumēta,
non è commentarijs consarcirent: atq; ut frugem sibi
quandam è congressibus suis facerent, ut aliquando as-
ueti iam olim à pueritia graues causas argumentorum
copia illustrent: demum uel hoc maxime, ut de scriptis
recte iudicent.

Iam, ut clarius intelligi possit quod dixi, sic habet. The-
ma est, animam esse immortalem. Quod probatur,
dupliciter præscriptis locis uteris. Aut enim petūtur ar-
gumenta ab

L I B E R P R I M U S

gumenta ab anima notionibus, aut ab immortalitatis ratione: Ab utroque Plato in Phædone suas trahit probationes. Ab anima, cum sic argumentatur. Anima est uita, nō est igitur mortalis. Ut si dicas, dualitas par est, impar igitur esse non potest. Pugnant enim ut paris ac imparis, ita mortis atq; uite rationes inter se. A morte uero: mors est solutio contrariorum, anima igitur morti non est obnoxia, cum simplex sit, ac citra contrariorum temperamentum consistens. In hunc pleraque modum sunt apud Platonem. sunt item in theologis. Lex gem nō iustificare, Paulus comprobat ex ratione legis. Lex peccati est uirtus, non iustificat igitur. Necessaria est hæc pars dialexeos ad cōparandum acre iudiciū de ueterum scriptis: & digna profecto, quam in scholis diligenter exerceat iuuentus. Fuerat huius loci docere, ut s̄epe ordines illi organorum inuertantur, sic quod ē posterioribus priora cognoscuntur: ut quia homo inuenit, differit, iudicat, rationis capacem definio. Sed ego de ex acto genere dixi, et inuertere ordinem facile discet, qui hæc ut præscripti adiutus dialecticis exercuerit. Quin & nos si dabitur, in Aristotelicis olim commentarijs hec agemus latius. Nec enim res florescent uera studia nisi dialecticorum impuras et indoctas nugas prorsum deputemus. Et hæc quidem de genere demonstratio, quæ ad docendum accommodatum, propriæ dialecticorum est, satis sit admonuisse. Bonis iuuenibus consulo, in eo exercendo plurimum operæ ponant, qui optimū

sibi

Pollicetur
commenta-
rios in Ari-
stotelem.

DE RHETORICA.

sibi iter ad summa studia uolent munire. Præstent inter-
rim seduli, ne in excrucendo artificio cultum ac splendo-
rem oratorium relinquant.

DE GENERE DEMONSTRATIVO

laudis aut uituperij.

Secunda
pars ge-
neris de-
mōstrati-
ui que de
laudādo
et uitu-
perando
est.

Arten generis demōstratiui, ut supra
dixi, que ad docendū pertinet, ad acro-
amata dialectica relegarūt, qui de rhe-
toricis scripsérunt, uidelicet diuisis pro-
fessionum uicibus, secuti hoc genus,
qd̄ in ciuilibus causis uersanti, necessarium uidebatur,
qd̄ licebit fortasse laudatorium nuncupemus. Est autem,
ut hoc primum dicam, uel personarum, uel factorum, uel
rerū ~~τροστωσικθειση~~. id est, pro psonis accepta-
rum.

DE LAVDE PERSONAE

Partes o-
rationis
qua perso-
na lauda-
tur.

Exordiū

O Ratio qua persona laudatur has habet partes, ex-
ordium, narrationem, et perorationem: non re-
quirit contentionem.

Exordia s̄epe longius ducuntur: ut apud Isocratem in
Panathenaico, Et eorum est multiplex ratio. Mihi sic ui-
detur, ut paucis annotem, (nō est enī animus mihi perse-
qui in his omnia, sed ea tantum, quae faciunt ad exercen-
dos iuuenes, et que ferè sunt uulgatissima, ut ratione
quādam, uel in epistolis obseruent artificij decorū, quod
ueteres tam speciosum ad posteritatē transmiserunt)
Primum omnium in tota ratione exordiorum hoc caue-
dum est, ne nimis longum sit, atq; ut ex causa ueluti na-
tum uidea-

L I B E R P R I M V S.

Cum uideatur. Deinde, si honestū uulgo ductitur, quod laudaturus es, sic facies. Habet exordium quiddam p̄e-
ludijs musicis simile, sic ut conciliet, excitetq; auditorem. Benevolentiam uocant, cum conciliatur. attentio et docilitas excitant, erudiunt. Principio igitur, (nam ita fere fit) benevolentiam captamus, aut à nostra persona, aut ab audientium persona, aut ab ipsa causa. A nostra, efficacissimum mihi uidetur, si ostendas dicendum tibi esse, ex officio, uel priuato, uel publico. Publico Demo-
sthenes in funebri usus, non temeritate aliqua, sed autoritate senatus se dicere. Idem in cōsilijs uidetur mihi potissimum sequendum esse. Ab audientium persona, ex re ipsorum esse qui audiunt, ut de illo q; plurima dicantur. Ita commodo suo auditor conciliabitur. Item, satis perspeclum esse tibi, neminem ciuitati uniuersæ chariorem fuisse, neminem ciuibus gratiorem publice ac priuatim. Ideo non dubitare te, quin auide sint audituri. Vehemēs est talis in capite orationis affectus. A re ipsa seu persona. Ut maiorem esse, quam laudando quisq; queat assenti. ut ī Basilio Nazianzenus. Hi fere loci plurimum ualent, & aptissimi sunt ad exercitationem, cū oratoriā tum epistolarem. Si quis plures uoleat, rhetores consulat. ē quibus nemo erit utilior Trapezontio. Nos cōtentī sumus, etiam rudissime uiam quandam artis adolescentibus monstrasse. Sic est enim rhetorica aliena à scholis, ut nō liceat, nisi ruda p̄scribere. Attenti erunt, si de magnis, nouis, utilibus rebus, dicturum te affimes.

Docilitas ī

Exordij
rō in cau-
sa honesta.
Benevo-
lentia un-
de paran-
da.

Attentio

DE RHETORICA.

Docilitas Docilitas in genere laudatorio non admodum requiriatur, est enim propria obscurarum causarum. Omnino autem in exordio, praesertim ea parte, ubi attentos facimus auditores, de causa ipsa, de qua; argumento prelibandum est. Sic enim uidetur exordium proprio ad causam pertinere.

Exordio= rū ratio in causa turpi. Quod si dubia est aut turpis causa quam acturus es, in sinuazione ad hæc principio utamur, id est, hoc remouendum est, quod maxime facere contra nos uidebatur. Est enim insinuatio, ubi clanculum irrepit in animum auditoris orator. Fit autem, cum transfertur id quod turpe est, et occupatur species quedam honesti. Ut si quis Ther siten sit laudaturus: principio admoneat, agnoscer se publicum Ther sitæ odium: tamen boni uiri esse, non committere, ut fama, nunquam non mendax, aut poëta rum fabulæ, iudicium anteuortant. Elegantissima est in sinuatio in Miloniana oratione M. Ciceronis, ubi insuta iudicijs praesidia armorū, spem sibi facere ait, que tamen metū potius facere uidebantur. Prinde cum in sinuationibus, plurimum sit artis, relego iudicium earum ad magnos rhetoras, contentus aliquam utcunq; uiam tradidisse conficiendi exordij, eamq; uulgarem.

Narratio in laudanda persona Narratio laudum personæ simillima est historia. Nec enim placet quod solent nonnulli principio narrationis diuidere genera bonorum, et ex ijs ueluti membris orationē ducere, ut cum primum commemorant bona animi, quā fuerit, quē predicant tenax iusti, quā pius, quā fortis &c.

L I B E R P R I M V S.

q̄ fortis, &c: Deinde quæ fortunæ sunt, quibus natalibus,
quorum studio ad id fortunæ culmen euectus sit. Confu-
sior est talis narratio, quam auditoris ferat memoria,
& olet nescio quid triuiale ac scholasticū. Illa uero, quæ
personæ natales, educationem, uitæ facinora, ordine ex-
ponit, quem præscribit natura, uidetur uirile quiddam,
& dignam oratore faciem præ se ferre, quin & video
hanc narrandi rationem frequentem ueteribus. Itaq; in
orationibus quibus personæ laudantur, historiæ modus
concipiendus est. Imò ab ipso narrationis capite, usq; ad
perorationem, non aliud est quam historia. Sed hoc inter-
est, quod breuius ac simplicius dicit historia: orator inte-
rim ad locos communes euagatur, comparat, alia auget,
extenuat alia, addit spiritum orationi, affectus, wōθr,
& reliqua id genus.

Sunt igitur loci inuentionis in hoc genere:

Natales,
Educatio,
Adolescentia,
Iuuentus,
Senectus,
Mors.

In natalibus commemorari possunt maiorum ima-
gines, familiæ decora. Quee quanq; nostra nō sunt, tamē
habent plurimum momenti ad uitam recte instituendā.
Admonemur enim uel exemplis maiorum, uel occa-
sione quacunq; alia. Solent præiudicia quædam &

Natales.

D omnia ui-

DE RHETOERICA

omnia uitæ capi ex prodigijs, & portentis, quæ uel pre-
cedunt natuitatem uel sequuntur, ut aiunt de Platone,
mella fecisse in ore infantis, apes. Accedunt ad singu-
los locos circumstantiæ, quæ augent peculiari gratia o-
rationem, quo tempore quis sit natus, quo loco.

Educatio.

In educatione duo sunt spectanda, ingenium pueri
le, in dolesue, ac institutio curaq; parentū. Item prece-
ptorum: nam in alijs uincit ingenium, in alijs institutio.
Bonā institutionem Senecæ, Neronis ingenium supera-
uit, contra plus dedit institutioni Lycurgus, ut Plutar-
chus scribit. Ac plane ita sunt res humanæ, rari ad fru-
gem peruererunt, qui malis ingenijs fuere: rariores, qui
male instituti sunt. Ingenia noscuntur, ludis, consuetu-
dine æqualiū, ac amore studioq; eorū, quorū cognata est
indoles. Nam ut quedā inter se brutis, surdisq; rebus,
uel amicitiæ, uel inimicitiæ nota est, ut magneti cū fer-
ro, sic pueris familiaritas cum cognatis ingenijs faci-
le cōtrahitur, cū alienis difficulter. Ad idicia ingeniorū
pudor, æmulatio, admiratio accedunt. Alij grauter fe-
rūt obiurgari, alij ad uerbera quoq; induruerūt. Adeo
multa sūt, ex qibns uitæ sequētis ratio præsumenda est,
quæ oīa diligenter sunt obseruanda legentibus histori-
as & comedias ueterum.

Adolescen- tia.

In adolescentia, ubi primus uitæ fructus est, primū mo-
res spectandi sunt, quorum sensum non capiebat pueri-
tia. Hic plurimi fit amare & complecti uirtutem, & uir-
tutis studia affectare. Multū ad hæc sus & conuictus
bonorum

L I B E R P R I M V S

bonorum, uel (si illi non contigant) mediocrium. Rari malorum contagio non sunt infecti: quanquam & hoc nomine Pamphilus Terentio prædicatur. Potissima ue-ro significatio uirtutis hac etate emicat. In adolescente Cicerone ardens studiū literarū, in Catone rara seueritas: in Scipione, Annibale, bellicæ gloriæ amor. Et ferē talis fit quisq; qualē uixit adolescentiā. Sunt enī, ut ante dixi, ea demū uitæ principia. Adolescentiæ duplex exemplum Plautus fecit in Trinumo, dupliци inter se uiuen-di ratione pulcherrime comparata. Videoq; hanc comœdiae frugem eſſe amplissimam, ut ex ea adolescentiæ ex-empla capiamus. Virilis enim institutio ex historijs potius capienda eſt. Quanquā omnium maxime uelim erudiſi teneras mentes statim à pueris historijs Euangeli-cis, quarum cognitio non potest nō saluberrima eſſe. Et cū morem docēdi tenuit uetus, tot pietatis exemplis clara. Ita simul cum cognitione sacrorum crescit amor honesti fidesq; odii scelerum seculiq; & cœlestes illæ dei plantæ, hoc eſt, sacris imbutæ mentes, fructibus spiri-tus (quid enī dubites?) rigantur. Id aliquoties C H R I S T V S , ſepe Paulus cōmonuit: Nicena poſthac Syno-dus decretis cauit, ne quis ē numero Christianorum fa-cris libris, quæ Biblia uocant, careret.

Iuuentus ſola ſibi ueram ac ſolidam afferit laudem, ſi quid eſt per uirtutem geſtum. Huius duplex laus eſt, alij enim in repub. degunt, alijs priuatim. In republica que

D . 2 pluribus

Iuuentus

DE RHETORICA

pluribus profunt modis, meliora sunt. Ut pax quæ est a-
lumna publicorum commodorum, melior est bellis : ita
uirtutes pacatæ, bellicis præstāt. In his exēpla sunt, me-
lior Cæsar Cato, utilior Themistocle Solon. In hoc ge-
nere uiuendi spectandum est, quid per uirtutem gestum
sit, quid per fortunam feliciter aut infeliciter succeſ-
rit, quid prudenter, quid iuste, quid fortiter, quid mode-
rate actum sit. Suam singula laudem merentur: ac ut an-
te dixi, his discrepat ab historia, demōstratiua oratio, qđ
ad locos communes, uirtutum laudem, fortunæ rationes
digredimur. Quod genus exercendi longe utilissimum
est, & ad ipsum usus historiarum mire consert, quæ per
locos communes notandæ sunt, ut comparatione rerum
nostra oratio crescat. Nam comparatione similiūm, dissi-
miliūm ué, clarescit argumentū quod dicitur. Ut si quis
nostræ etatis theologos, cum Pharisæa gente comparet,
facile ex illis mores horum docebit, modo caueat, ut simi-
liūm ac dissimiliūm accurate rationes & discrimina in-
telligat. Adhæc affectus accedūt, exhortationes, & ob-
iurgationes, exclamations: ut est in exemplis cernere.
Et passim per totam narrationem ubi exiget historia,
incidet quod purgandum defendendumq; est. Vix enim
aliquorum laudes tam sunt integræ, ut non aliqua ex
parte commune quiddam cum hominum ingenij patian-
tur: ut Catonem laudans, purgabis quod pars belli ciui-
lis fuerit, declarans, quam pertinaciter à principio rei
Rhomanæ uoluerit consultum, quam iniquum semper
habucrit

L I B E R P R I M V S

habuerit Cæsarem, qui eius potentiae semper obfisteret:
fato, & iniquitate temporum, in hæc tractum bella: cæ-
terum honestioribus partibus studuisse: Sic quæ laudari
uulgo non possunt, excusanda sunt.

Senectus multa habet cum iuuenibus communia, præser-
tim priuatorum hominum. In publicis, consilia senum
propriæ laudes sunt. Ut & apud Poëtam senum Troia-
norum orationem Λειψιόνεστρον laudant, uinolentiam
obiecit Catoni Cæsar. Ita sunt singulæ senum laudes,
sunt & singula uitia: Sene luxurioso nihil est immani-
us: Ferè auari in Comœdijs finguntur.

Senectus

Sunt & mortis præconia, ut eorum qui uitam pro pa-
tria perdidérunt: Sic apud poëtam est, pulchram per uil-
nera mortem. De morte est amplissima dicendi materies
ijs, qui funebres, maximeq; publicas habent. Qualis est
illa Demosthenis pro ciuibus suis, qua nihil potuit elegā-
tius fingi. Atque ut de funebris obiter non nihil at-
tingam, funebres laudes, uel priuatorum hominum sunt,
uel publicæ, ut quæ cæso exercitu dicuntur. In funebris
priuatorum, persona laudatur ijs quos præscripsi lo-
cis, natalibus, educatione, cursu, gestisq; uitæ. In fune-
bris multorum, laus aliunde petitur: ut à decoris, pa-
triae, gentis, urbis, pro qua illi mortem oppetierunt. de in-
de à commodis quæ peperit illorum mors: quin & à ge-
nerali mortis ratione, qua ferè in consolando, si defit ho-
nestior occasio, utimur: Ad hanc rem multum uale-
bunt tragediæ, ualebit item heroicum Virgilij aut Ho-

Mors

Orōes fu-
nubres.

DE RHETORICA.

meri poëma . Vtrunq; enim censco pari studio sequendum esse. Inter priuatas funebres ac publicas hoc interest, quod in priuatis ferè commiserationem mouere uolumus, consolari autem in luctu publico . Habes exempla priuatarū multa, publicum apud Demosthenē. Et hæc quidem de narratiōibus in laudibus personarū: Contentio

Contentio
nō neceſſa-
ria in lau-
dandis per
sonis.

Peroratio.

Vituperādi
ratio.

Peroratio habet enumerationem & affectum. Enumeratione est, quum colliguntur summam egregia maxime decora, & quibus ille cum reipub. tum nomini suo optime consuluit. Affectus. Ut in letis mouemus ad congratulandum. In tristibus, uel consolamur, uel mouemus commiserationem.

Hoc igitur est filum orationis demonstratiue, qua personā laudatur.

Idem est uituperij artificium, si ea quæ dixi de laude in diuersum trahātur: Natales obscuri, educatio mala, adolescentia turpiter acta, iuuētus imbuta omni genere flagitorum, senectus impura, mors dignata lita. Aeschines apud Demosthenem ferè talibus locis tractatur: sed eius natales illustres sunt, quo sunt & conspectiora crimina. Nam in uniuersum est obseruandum de fortune & corporis bonis, ne ipsa per se bona putentur: sed tamen, qualia usū uitæ nostræ facimus. Solam meretur animus laudē: fortuna & corpus, ut bonis mentibus subiecta sunt, ita ē contra captiuā est mens mala fortune & corporis

L I B E R P R I M V S.

corporis.

Laudantur personæ sepe in ciuilibus negotijs, in cōcio
nibus sacris, ut uocant. Quare diligenter hoc genus ora
tionis exercendum est. Quin ad iudicādas historias ap= 1
prime conductit. Et ad hoc habenda ratio prosopopœia= 2
rū in poëtis ac oratoribus, ut Ulysses ubiq; uafer est,
Annibal dubiæ fidei, cunctator Fabius.

E X E M P L U M .

Carolum Cæsarem laudaturus, hoc agat ordine.

Natales ex Pipino patre, qui primus intulit nomen
Christianissimi nomini Francorum: auo Martello prin= 3
cipe, bellica gloria cum nemine neq; maiorum, neq; po= 4
steriorum conserendo.

Educatio, puer sub Petro Pisano meruit literis lati= 5
nis & græcis.

Adolescentiam in armis egit, tyro sub patre for= 6
tiſſimo uiro in Aquitanis, ubi & Saracenicam linguam
didicit.

Iuuenis regnum adeptus, Aquitaniam, Italianam, Sue= 7
uiam, Saxonas pacauit. Atq; hæc quidem bella ea felici= 8
tate gesta sunt, ut magis uicerit autoritate et prudētia
quam sanguine ciuiū. Ad hæc accedunt pleraq; pietatis
exempla, potiſſimum quod scholam Parisiorū dicauit.
Hic digredi licet, quam honeste sint principibus uiris lite= 9
ræ, atque eæ maxime que ad pietatem pertinent. Et
hic fiat comparatio ciuilium & bellicarum uirtutū, Sa= 10
ne tale est historiæ filum, ut longe ciuibus præstite

Carolus
magnus
quomo
laudādus.

D E R H E T O R I C A

uideatur:nihil enim prius pace habuit.Clemētia tali,ut noxijs etiā, si qua liceret, parceret: pietatis adeo amās, ut assiduo usus sit Alcuino Anglo de diuinis differente.
In plurimq; Constantini Cæsaris simillimus, cuius compa-
ratione nonnihil crescit Carolus.

Senectus pacata, hoc uno infortunata, quod non con-
ueniebat prorsum inter filios.

Mors, Consectanea mortis ampla: reliquit enim ex se filium, optimum principem Lodouicū Pium. Inter hec sepe excursiōibus de horum temporū morib⁹ clamare licet.

D E M O N S T R A T I O F A C T O R V M .

Secunda pars demonstrationum est, qua facta lauda mus aut uituperamus, non personas: Solet enim scribi, ut unum aliquid facinus impense magnam afferat cōmoditatem aut damnum, persona interim ignobili.

Nec est mediocris artificij, unius facinoris famam oratione augere. Plurimum est huius generis usus cum cōgratulanur, aut gratias agimus. Vtrungq; frequenter in epistolas incidit.

Exordium ratio eadem est, quam supra tradidi.

Narratio his constat. Aut constat factum, ut cum gratias agimus priuatim, aut nō constat factum, ut cū uelgo dicendū est. Si constet factum, breuiter incipe narrationē, uel à reliqua uite decoris, si qua sunt: uel abunde ex gestis aliorum, quibus cum ille conferri potest, et ea uitæ reliqua decora, uel aliorum insignia, cum hoc faci nore

Exordium
Narratio,
ubi factum
constat

LIBER PRIMVS

nore compara. Ut M. Cicero in oratione pro Marcello,
gratias agens Cæsari ob restitutum ciuem, sic narrat
multa esse alia Cæsaris præclara facinora bellica, hoc
autem ciuale multo clarissimum. Hæc ueluti propositio
fungitur narrationis uicem. Sed eam expolitione prius
declarat, quæ pars item ad narrationem pertinet, dein
de argumentis comprobatur, quæ confirmatione censemur.
Sic enim argumētatur, Hoc factum s. restitutio M.
Marcelli solius animi est, ergo honestius est. Vere tuum
est, clarius igitur. Spem animumq; facit ciuib; est igitur
utile factum. Sic ab alienis ducuntur narrationes,
si quis Mutium Scæuolam laudaret, quod ausus fuisset
in castra Hetrusca penetrare, cum cætera eius uita sit
ignota, sic dicat: Multa sunt in repub. Romana clarissi-
morum ciuium egregia. Sed quæ conferri cum hoc Mu-
tij facinore possint, tam pauca sunt, quam hoc R̄omæ
næ ciuitati sub hanc tempestatem necessarium fuit. Ad
hoc probatio accedit, quam sere declarant circumstanti-
æ. Nec enim bonum est, nisi quod bene fit. Loci uero hu-
ius laudis, quibus in confirmando argumentamur, ijdē
sunt, qui in genus deliberatiuum cadunt, honestum, uti-
le, facile, difficile, opportunum &c. Ego omnino tres fa-
cio, honestum, utile, facile. Reliqui his comprehendendi so-
lent. Nam fas, iustum, pium, mansuetum, & similia, ho-
nesto complector; iucundum, utili: facili, difficile, oppor-
tunum &c. Perinde enim ut facienda suademus, sic fa-
cta laudamus. Probabitur honestum esse, Scæuolam

D S pene

DE RHETORICA.

penetraſſe in caſtra hoſtium, uel priuatim, uel publice. Priuatim, quia in gentis animi facinus fuerit, quia conſulto aggrefſus fit. Publice, quia non potest non honestum eſſe, quod bonus uir conatur pro ſalute patriæ. Sic de re liquis. Nam in ſuaforijs infra ad hunc modum diuideamus locos, ē quibus factorum commendationem petemus.

Narratio
ubi factū
nō cōſtat.

Sin autem factum non conſtet, aut uulgo dicendum eſt, factum iſum historica narratiōe dicetur. Accedēt eius laudes ueluti confirmationis uice, petitæ ab honeſto, utili, facili, ſeu diſſicili, ut poſtulabit ratio. Sunt autē in factis potiſſimum ſpectandi loci communes, an per fortunam, uel noſtro conſilio, prouidentiā uc, aut per iuſtitiam, equitatem, fortitudinem geſta ſunt. Vbi & ſuam ſingula merentur laudem: & unum aliquod facinus, ſepe iuſticia & fortitudo commēdabit, ſic de alijs locis. Fortitudinis ſua laus, ſua item iuſticia erit, in laudando Bruto, quod de Aquilijs & Vicellijs poenam ipſe ſum- pſerit. Erunt interim & defendenda quædam, ut laudanti Camillum, quod cum Gallis congreſsus, fidem non uiolarit. Heliam impetraſſe precando pluuiam, colliges argumentum, ualere mutua hominum apud deum uota. Sic pro exercitu pugnante, orat Moyses. Dathan & Abiron exempla ſunt ſeditiosorum. Et similia hiſ ſexcenta. Admittit hoc genus conſutationē, maxime, quum dubia facta laudantur, ut de Camillo dixi. Iidem loci conſutationis ſunt, qui confirmationis, ut probabimus diuersa eſſe

LIBER PRIMVS.

uersa esse turpia, inutilia. Peroratio in hoc argumē **Peroratic.**
to constabit enumeratione, ut supra, collectis aliquot in
signibus commodis eius facinoris. Et affectu, ut congra-
tulamur, si lētum sit: commiseramur tristia, odiſſe inci-
pimus turpia. Quæ omnia sic dispensa, ut exiget argu-
menti conditio.

DEMONSTRATIO RERVM

acceptarum pro personis.

Tertium genus rerū pro personis acceptarū, ubi
nō tantum proopopocias comprehendī uolo, sed
quicquid est rerum, quæ solēt in ostentationis argumen-
tū laudari. Ut iusticia, fides, pax, literæ, pietas, religio,
plantæ, animantia. Quod causarum genus bifariam
tractari potest, aut commendatione, quæ in natura rei
posita est: aut laude alicunde extrinsecus allegata. Com-
mendatio prior, quæ in natura rei posita est, ad me-
thodum dialecticam propriissime pertinet, in qua sola
ferè res simpliciter & secundum se comprehendī po-
test. Voco enim hic rem ~~ωροσωτοινθειοημ~~, rem
conceptam per se, non ut formam alterius. Posterior
commendatio uulgatior est, ut cum de inuentione, usu
& commodis rei cuiuspiam crāſe disseritur. Et hu-
iusmodi scribuntur hodie pleraque orationes in scho-
lis, ubi de literarum inuentione & progressu diſseritur.
Et Politianus elegantissime de historia dixit: Habet
autem hoc genus aliquid simile methodici seu diale-
ctici, eiusq; plane simulachrum ceu umbra quēdam
est.

**Laus rerū
pro psonis
acceptarū.**

DE RHETORICA

est. Accipit enim causas ex methodo, & officia, item affinia & contraria, breuiter omnia extranea themati, ea que subtilior & exacta ratio in thematis natura collocat, non agnoscit. Artificium eius hoc est.

Exordi um

Exordia tractantur, ut supra docui, quamuis fere nulla sint in huiusmodi orationibus.

Narratio nihil aliud dicit, quam quod breuiter hoc proponit de quo dicturi sumus. Qualis est elegantissima illa Politiani propositio, in oratione qua historiam laudavit. Inter omne scriptorū genus, quibus uel Græcae, uel Romanæ literæ floruerunt, ij mihi haud dubie de rebus humanis egregie meriti esse uidentur, per quos, aut excellentium populorum, aut summorum principum aut omnino illustrum virorum res gestæ fidelibus historia rum monumentis commendatae sunt. Hæc propositio naratio est, qua per comparationem extollit historię dignitatem: plurimum enim semper ualet ad laudes uel uituperia, comparatio: Sic medicina laudatur ab Erasmo. Argumenta uero laudum sunt, honestas, & usus. Honestas, antiquitate, miraculo rei, inuentoribus tractatur. Utilitas uulgatur in multa, cum circumstantijs docemus, quibus, quando, ubi, cur, res sit utilis. Pueritiam format historia, erudit adolescentiam, senectutem admonet, publicas res adumbrat, uitæ uarios instabilesque casus ob oculos ponit: priuatis solatio est. Hæc crescunt, si contraria cum themate comparemus, rerum præteritarum obliuionem cum historia, illam quid & quantum incommodi

L I B E R P R I M V S

incommodi pariat declaremus. Ut si quis probet multa ex patrijs moribus, ex ecclesie ritibus antiquata, quod aliquandiu patriæ historie, item ecclesiastice delituerint in situ. Sed hoc in literis tractandis maxime proclive est: ut quū ambigitur in iure, de legibus, utra prior aut posterior sit: & id genus multa. Vides plerisq; hoc genus cum suasorijs conuenire. Maxime confutationem quoq; hoc genus admittit, ubi que contra historiam, contra medicinā, & similia, dicuntur, diluenda sunt. Iisdem locis confutamus, quibus confirmabatur. Nam declarandum est, non esse honesta, que contra dicuntur: nec item ad utilitatis rationem pertinere, que obiciuntur. Exemplum habes Erasmi declamationem de medicina. Quod si multiplex res est de qua dicitur, aut laus ipsa multiplex, præstiterit statim posita propositione, diuidere. Nam ut in methodo, à quo hoc demonstrandi genus nō longe dissidet, primum quid sit: deinde, quā multiplex, queritur: sic hoc loco, cum proposueris: nihil in terris es se, quod uirtute præstabilius duci queat: statim addas te de dupli genere uirtutū acturū, de ciuilibus & priuatiss. Est & ipsa distributio in exordio, cū premonemus dicturos primū quid sit, & quā late pateat: deinde quā necessaria communib; hominū rebus. Quod genus diuidendi plurimum confert memoriæ dicentium, & intellectui auditorum. Hoc uero genus quandoquidem est per frequens sacris concionibus, uidetur mihi non indiligenter iuuenibus exercendum esse. Ut si contra auaritiā sis dicturus,

DE RHETORICA

sis dicturus, sic exordire, à personis audientium: magno
tibi solatio esse, quod apud bonos viros, & amantes rei=pub.
cōtra pestilentissimū uitiū, idēq; alienissimū à rci=pub.
salute, auaritiā, dicturus sis. ecce hec benevolentia
est. Cæterū id uitiū ita late patere, ut uix ulla unquā fit
erit ciuitas quā nō aliq; ex parte labefactarit: neq; ullū
tantū i geniū, qd semel eius incōmoda cōmemorare oīa
queat. ecce attētio. Te aut̄ conaturū, ut quoad liceat, plus
rima feras in mediū: dicturūq; primū, quid sit auaritia:
deinde, quā noxia rebus cōmunib;is. ecce hoc docilitatis
est. Deinde narra: Nihil est quod cōmuni hominū cōsen=
su tam turpe ducatur, quā philautia: auaritiā uero cū il=la
cōiunctissimam esse. Sic deinceps. Itaq; est duplex di
stribuendi ratio: alia oratiōis, ut cū capita oratiōis dicū
tur: alia cū thema diuiditur: Prior distributio narratio=
nē precedat, ut de auaritia dicam, & qd sit, & quā gra
uis publicis rebus. Posterior, sequatur narrationis caput:
ut duplex est auaritia, priuata & publica &c. Fuerit o=
perēpreciū in hoc tertio genere habuisse rationē diuisiō
nis, in superioribus duobus nō reqro: nā prima ratio laudā
di historica sit, secūda simplicis facti est: tertia latius ua
gatur. Peroratio enumeratiōe cōstat, & affectu. Ut si
horteris ad finem, ab auaritia, à fōrdibus: laudantur hoc
modo herbæ, animantiaq; nōnunquā, ut apud Plinium:
Iuscinia, testudo: apud Homerum moly: sic apud alios a=
lia, que ad hoc potissimū genus pertinent.

Et hēc de genere demōstratio, in quo qui se diligenter
exercerent

L I B E R P R I M U S

exercuerit, plurimam sane frugem facit in literis, nam ad iudiciū uel primo loco confert, ad hec diuites historiarū, locorū communī, sentētiarū ac iterborū reddit. ipsumq; nos quā potuimus, absoluimus rudissime, quoniam saltem ad rhetorica iuuentuti muniremus. Nā quae scripsi, ad imitationem conducibilia uidentur:

Genus de monstratiuum duplex est.

Didacticōn seu dialecticū

Laudatoriū ut
superatoriū q;

Thematis simplicis,
ut iustitia, beatitudo.
Thematis cōplexi, ut
iustitia ē necessaria
rebus pub. administrā
dis. Anīa hoīs ē imor
talis.

Personæ, cuius ge
sta filo ductuq; hi
storicō narrantur.
Factorū, qd cōpara
tiōe, et locis delibera
tionū, honesto, utili,
facili tractatur.

Rerū, quæ pro pso
nis capiuntur. i. secū
dū sc ac p̄cipaliter
tractātur, ut iustitia:
Talis cōmēdatio ē ex
tranea rei, ut ubi rei
officia, usus, cōmodi
tas, inuentio dicitur.

DE RHETORICA

Exordiū

Exordium, ut obiter repetā orationis partes, bene= uolum facit auditorem, uel à causa, uel persona sua, aut auditoris. Attentum, si de magnis & arduis se dicturum affirmat. Docilem, si summā cause exponat, et quo oratione sit dicturus, indicet, ac ueluti orationem hic diuidat. Ducuntur ab alijs exordia, aut à sententijs, proverbijs, fabulis, historijs, sed apud sophistas maxime, ut apud Aristidem in Rhomae laudibus, item in Panathenaeico. Lex est inquit, omnibus mortalibus cum Græcis tū Barbaris communis reddendam alumnis gratiam. Mihi sanc uidentur id genus exordia, efficacia esse, sed eorum magister uetus est.

Narratio.

Narratio, expositio rei gestæ, uel simplex eius propositio quod agiur. In tertio genere laudum uidentur narrationes commodissime posse trahi à genere, si de specie dicatur, id est, omnino à communiore aliquo. Declarant enim communia. Et latenter in id inducunt, qđ probandum est tibi. Ut Lucianus de calunnia dicturus, ab ignorantia incipit, que cōmunius quiddam calūnia est.

Cōtentiois
partes

Narrationem, si non est historica, neque facti simplicis: sequitur thematis diuīsio. Ex distributione statuitur qđ nobis confirmandum est. Confutatio proxime confirmationem sequitur, que due partes sunt, ceu corpus orationis. In historicam laudem rarius confutatio cadit, raro item in secundum genus, in tertium frequenter.

Peroratio.

Peroratio constat enumeratione compendiaria eorū quæ dicta

L I B E R P R I M V S

quæ dicta sunt, & affectu, utrumq; amplificationibus.
Amplificamus uero per comparationes, per circunstan-
tias, locos communes, & similia, sed collationibus apti-
sime. Nam aliæ amplificationes cadunt in medium ora-
tionem rectius, ut si Scipionem gloria rei militaris cum
Alexandro compares: iustitia cum Aristide, prouiden-
tia cum Themistocle, magnitudine animi cum Leo-
nida.

Sed in genus demonstratiuum seu laudatorium, pri-
mi ac ultimi generis cadunt prosopopœie, item prosopo-
graphie, cuiusmodi sunt: Erasmi Moria, quæ natalibus
suis recensitis, docet, quam multis modis commodet hu-
mano generi. Item virtutis ac uoluptatis apud Silium
poëtam. Occasionis apud Ausonium: Iustitiae apud Chry-
sippum, referente Gellio. Propiores sunt comicæ per
sonæ, ut apud Terentium Mitio, ac Demea. Tales sunt
heroicæ, ut pius apud Virgilium Aeneas, orator Dran-
ces, impotēs animi iuuensis Turnus. Item historicæ, cum
etator Fabius, audens Scipio, crudelis Annibal, crudelis
Sylla, Traianus mitis, simulatæ clementiæ Iulius, popu-
laris Publicola, Appius aduersus plebi. In eum modum
operæ preccium fuerit, in fabulis, ac historijs, persona-
rum ingenia diligenter obseruare. Sunt enim pecu-
liares fere notæ singulorum hominum, singularum ci-
uitatum, singularum familiarum. Que omnia, si curæ
fuerint, pulcherrime ciuiliū rerum sensum, ne dum stu-
dia literaria erudiunt. Vulgantur enim hæc passim in

E omnem ui

DE RHETORICA

omnem uitæ humanae usum, in omnia negotia, cum publica, tum priuata, in omne item genus literarū. Quo minus sunt audiendi, qui iuuentutem adeo impure instituunt, ut nullius rei minor ratio, quam historie habeatur. Mihi certe de illa sic uidetur, neminem quicquam effecturum unquam egregium, qui non multum historicis opere locarit. Oratio prorsus inefficax est, si desint historiae. Theologorum literae maxime historicæ sunt. Manca est disciplina iurisconsul. si careat historijs, id quod sexcentis licet exemplis comprobare: sed et ante de his, & soleo in hanc partem sepe multa dicere, quod uideantur mihi non posse resuscere studia, nisi ad historias quoq; redeamus. De prosopopœijs uero & prosopographijs est elegans & eruditum caput apud E R A S M V M in Copia rerum, ex quo intelliges, quo iudicio poëta & historie legendi sint. Nam uero obiter de circūstantijs, locis communibus, & affectibus dicemus.

DE CIRCUNSTANTIIS

Circūstan-
tiae.

Circunstātias Græci τερπτότατοι dicunt. Et partim sunt rerum, ut cauſsa, locus, occasio, instrumentum, tempus, modus, atq; id genus aliæ. Partim personarum, ut natio, patria, sexus, aetas, educatio, disciplina, habitus corporis, fortuna, conditio, animi natura, studium, anteacta, commotio, consilium, nomine. Conducit ad multa circumstantiarum aptus ac tempestiuus uetus, primum ad amplificandum atq; extenuandum, ut pecus

L I B E R P R I M V S

pecuniam è sacro furatum esse, plus est, quam si dicas furatū. Deinde ad evidentiam, quæ nō tam dicere uide tur, quam ostendere. Præterea ad confirmationem & probabilitatem, facit enim ut tota oratio densis ac crebris argumētis undiq; differta sit & communita. Quæ tamet si non explices, quasiq; in aciē educas, tamen pu gnant per se, caussamq; non mediocriter adiuuant, ut quemadmodum licet aliud agentem, tamen agnoscere liceat, palestricæ aut musicæ peritum: ita ubiuis ex hu iusmodi circumstantijs commode suo loco admixtis, rhe torem intelligere possis. Circumstantiarum in Milonia na pulchra est ratio. Quidam communes uersiculo cōplexus est. Quis, quid, ubi, quibus auxilijs, cur, quomo do, quando, Qualisq; et quāus, cuiusue, peristasis esto.

DE LOCIS COMMUNI=

BVS.

Philosophi digeſſerūt res humanas oēs, ceu in for mas quasdam uiuendi: ut alia ſint naturæ, ut uita, mors, forma: alia fortunæ, ut opes, nataliū ſplendor, honores: alia ſunt in noſtra potestate, ut uitia ac uirtutes. Sic & in ſingulis ſtudiorū generibus ſunt quædam capita, in quæ referri ſolent, quæ tractantur illic, ut in Theologia, fides, ceremonia, peccatū. In iure, & quitas, ſeruitus, poena, maleſiciū, iudex, aduocatus, & his ſimilia. Qui uolet igitur de rebus humanis recte iudicare, illū oportet, q̄cqd inciderit forte fortuna, ad has ceu for mas rerū exigere: Pariter cui cordi eſt recte de ſtudijs

Loci com munes.

E 2 iudicare,

DE R E T H O R I C A

iudicare, illum oportet tales locos in numerato habere.

Loci cōmu-
nes qui sīt
Nam p̄r̄ter id quod sunt formae rerum & regulæ, mi-
re etiam memoriam adiuuant. Voco igitur locos com-
munes, formas rerum, quæ ferè in usum rerum humana-
narum & literarum cadunt, ut foriunam, opes, hono-
res, uitam, mortem, uirtutem, prudentiam, iustitiam, li-
beralitatem, temperantiam: & his contraria, paupertatē,
ignominiam, exilium, temeritatem, iniustitiam, sor-
des, intemperantiam, seu luxum. De usū locorum com-
munium optime scripserunt, Rodolphus Agricola in
epistola de ratione studij, & Erasmus in Copia, in hanc
fere sententiam. Qui destinauit per omne genus autorū

Vſus com-
munium lo-
corum
lectione grassari, prius sibi quām plurimos paret locos.
Eos sumat, partim à generibus ac partibus uitiorum
uirtutumq; partim ab alijs, quæ, ut ante dixi, sunt in re-
bus mortalium præcipua, ut natura, fortuna, fatum: di-
geratq; iuxta rationem affinitatis & pugnantie. Nā
& quæ inter se cognata sunt, ultro admonent quid con-
sequatur, & contrariorum est eadem memoria. Puta sit
exempli cauſa primus locus, pietas & impietas. Huic
subiicientur species inter se cognatae. Prima est pietas in
deum: secunda in patriam: tertia in parentes, aut in libe-
ros, aut etiam in eos, quos oportet parentum loco cole-
re, ueluti preceptores, & quorum beneficio seruati su-
mus. Accedit ad hec superstitione, ad iacienda est igitur. At
q; hic aperit se latissimus campus, de prodigiosis deorū
cultibus, ac de diuersarum gentium diuersis ceremonijs

Est ad hæc

L I B E R P R I M V S

Est ad hæc accersenda etiam fides in amicos, in hostes, totidemq; de perfidia. Item sit titulus, beneficentia. Huic cum suas species subieceris, restat gratitudo, non illa qui dem huic subiecta, neq; rursum contraria, sed adhærens, eq; ea ucluti consequens. Virtutum ac uitiorum ordinem sibi quisque suo singat arbitrio, aut ex philosophis petat. Utile consilium est, quod supra dedi, exercendos in locis communibus genere didactico iuuenes, ut singulorum naturam uimq; proprie perspicerent.

Plurimum ex eo studio iudicij comparari, si quando in sublimibus agendum sit, ut in Theologis quid affectus, quid uirtus, quid uitium. In iure ciuili, quid iustitia, quid ~~ἀρετὴ~~ ~~βοδινός~~, quid ~~εὐτελέσης~~. In singulos autem locos pertinent finitiones, descriptiones, sententiae, & exempla, fabulosa seu historica. Ut si iustitia titulus sit, erit eius finitio: iustitia est, qua cuique quod suum est redditur. Descriptio, qualis est apud Gellium, ex Chrysippo, aut apud Hesiodū, uirginē esse, apparere ad Iouis tribunal, Subiecta interim & ratio fabulosorum, seu mythologia, nō illa quidem imperito aut temere conficta, sed ex illustri aliquo autore petita, ut si iustitiae Hesiodi am descriptionē ex Platone de legibus enarreret. Iustitiae comes est Nemesis, temeritatis & arrogantiæ mortaliū uindex, eius item descriptio addenda, gerit enim frenam & amissim. Notandum ad hæc, si quid uspiam de iustitia insigne dixerint Poëtæ, scibui epitheto illustri notauerint, ut quomodo eam dixit Orpheus ὄθρου τὸν

Iustitiae de
scriptio.

DE RHETORICA

et ueris dōg. Iam sententiæ diligenter coaceruandæ sunt, nonnunquam ad describendum, quo modo sit usus autor sententiæ, è qua petitur. neq; enim proclive est cuiuis, sententias, prouerbiaq; sic usurpare, ut suam referant faciem. Qualis est illa Theognidis poëtæ: iustitia in sese uitatem cōpleteatur omnem, qua sic uti liccat, ut est usus in moralibus Aristoteles. Exempla, ut est Camilli de Fiscorum proditore, Bruti de Aquilijs, Manlii de filio, quod contra imperium pugnasset. His qui instruxerit sese, habebit quod suppeditet ad copiam, semper in promptu si qualemq; inciderit argumentum, in aliquem locorum communium, plures ue referat, ut Ciceron restitucionem Marcelli, in clementiam: in qua predicanda, dici non potest, quam eleganter ueretur. causa Archiæ fecit laudem humanitatis seu τωδείας. Hæc de locis communibus satis. Neq; uero putas eos temere cōfingi, ex intimis naturæ sedibus eruti, formæ sunt seu regulæ omnium rerum.

DE AFFECTIBVS.

Affectuum
ratio

Aristoteles in rhetoriciis suis rationem affectuum prudenter tractauit, eaq; pars uel præcipue digna est assiduo usu, quippe in qua sit omnis eloquentiae fructus. Nam is profecto persuadet, qui optime affecrit animum audientis.

Affectus
duplices

Duplices autem omnino sunt affectus, lœti, & tristes. Lœti qui gaudium conciliant audientis animo: quomodo ad gratulandum hortamur. Tristes, quomodo iram, seu indignam

LIBER PRIMVS

seu indignationem, seu misericordiam mouemus.

Præter alias elegantissima est & plenissima affectuum oratio M. Ciceronis de reditu suo.

Est autem affectus nihil aliud quam circumstantiae emphasis & enargia. Ut cum dico patriam mihi deserendam esse, circumstantijs hoc uelut expolio, & sic dico, relinquentum esse mihi patrem senem, cui unicus sim filius, adolescentulam coniugem, liberos obsequetissimos, fratrem quo in terris nihil mihi contigerit amabilius, denique lares, penatesque patrios ac familiares. De inde proficiscendum aliquo ad Barbaros &c. Sic igitur dico, affectum esse enargiam circumstantiarum. Itaque mouentur affectus à circumstantijs, cum gratū aliquid, ridiculum, blandum, execrabile, miserandum, indignandum in mediam caussam incidit. Plurimum ualet in affectibus uis proprietasque & splendor uerborum, & illa quā uocat *de lycor Quintilianus*, qua uirtute præcipue Demosthenem ualuisse indicat pars orationis pro Ctesiphonte, qua in mores Aeschinis inuehitur, ubi Tragicam simiam illum nominat, deinde in describenda eius adolescentia operose uersatus affectuū gratia. Est & apud Ciceronem in Pisonem, in Verrem ple na affectuum oratio. Mirus est in his Virgilius poëta, cuius aliquot exempla adducemus, quo uideatis affectum esse uim circumstantie. Ut ab ætate, Infelix pu er atq; impar congressus Achilli. Item, Dauni misere re senecte. A fortuna seu conditiōe, Tot quon-

Affectus
quid

DE RHETO RICA

dam populis, terrisq; superbum, Regnato rem Asie.
Item, Exulib⁹ ne datur ducenda Lauinia Teucris?
A loco: Dulces moriens reminiscitur Argos. Item, Nos
patriam fugimus. A caussa, ut Aeneas adhortans se =
peliri occisos, caussam addit, Qui sanguine nobis, Hanc
patriam pepercere suo. Item à modo: Altaria ad ipsa tre= =
mentem Traxit, & in multo lapsantem saguine nati.
Solent & τάθη extrinsecus moueri à simili, ab exem= =
pto historico seu fabuloſo, ut
Si potuit manes arcessere coniugis Orpheus,
Threicia fretus cithara fidibusq; canoris,
Si fratrem Pollux alterna morte redemit.
Vehementer conferunt repetitiones & conuersiones ad
mouendos affectus. Exclamatio est ipse affectus. Qui
inspirare orationem exclamationibus uolet, accipiat à
circumstantijs. Reliqua qui uolet de affectibus, à Quintiliano petat. Quicquid enim est affectuum, à circumstantijs, uel similibus, exemplis, minore, maiore, petitur.
Hinc & ridicula, & ironica, & alia trahuntur huius generis. Mihi satis est notasse brevibus locos affectuum,
quos nescio an ex rhetoribus multi attigerint. Valet cognitio circumstantiarum, locorum communium, affectuum, ad suasorias maxime, alias in reliqua quoq; genera uolgatur.

DE GENERE D E L I= = BERATIVO.

Genus

ENVS deliberatiuum est,
quo de futuris deliberamus, Genus
hortamur, aut dehortamur, delibe-
precamur, aut deprecamur. ratiū
Huius generis quæstiōes sūt.
Est ne sūscipiēdum bellum in
Turcas. Est ne delenda Car-
thagō? Sunt ne pueri tradendi literis? Atq; hoc genus
diligenter exēcendū est, eo quod ad ciuilium rerum
administrationem maxime pertineat. Eius autem ra-
tio quantum ad artificium attinet, simplicior est, quam
demonstratiui generis filum. Minus hic euagamur, &
modestius agimus, quam in demonstratiuis, que ad ostē-
tationem maxime scribuntur. Artificium uero tracta-
turi, de statu prius dicemus.

DE STATV.

In nomine status mire uariant scriptores rhetorice. De statu
Quod si appelles statum id simpliciter, de quo potis- tu.
sum agitur, omnium caussarum status erunt, cuius-
eunq; generis, siue demonstratiui, siue deliberatiui, siue
iudicialis: siue thema sit simplex, ut iustitia: siue comple-
xum, ut iustitia est uirtus. Sed statum appellant, id quod
principaliter in controuersiam uenit. Ut Milo occidit
Clodium iure: non agitur, occiderit ne Milo Clodium,
an non: sed hoc, iure occidit. Non erit igitur status, nisi
dubij thematis. Quapropter in demonstratiuo genere
auhil dixi de statu, ubi laudantur, que consensu populari

DE RHETORICA.

certa sunt. Quanqe i illo fieri potest, ut incident quae
dam, de quibus ambigitur, perinde ut in deliberationi-
bus, ubi ratio statuum ex his generibus cognoscetur.

Status quid Est igitur status, ut paucis dicam, nihil aliud quam prin-
cipale ac summum thema, in quo consistit controvicia
& ad quod referri debent argumenta orationis omnia. Ideoque de statu queritur in capite orationum, ut sciri
possit, quorū sint argumenta referenda. Multos fe-
sellit in literis neglectus status, ita ut nonnunquā dila-
niata sint argumentorum membra, quæ natura cohære-
bant: aut commissa inter se uiolenter, que dissidebant:
ob id solum quod uera status ratio exciderat. Periculū
faciat qui uolet, uel in exgeſi quarundam Ciceronis o-
rationum, uel in sacris.

Status tri-
plex. Est autem status omnino triplex: coiecturalis, finitiuus
& qualitatis, id est, triplex est ratio omnium, de quibus
dubitari aut disceptari solet, questiones uero talium
sunt: An sit, quid sit, quale sit. Tota oratio statuum nasci-
tur ex questioib[us] methodicis seu dialecticis, de quibus
paulo ante in genere demonstratiuo seu dialectico dixi.
Omnis autem disceptatio, uel hoc agit, sit ne factum aut
faciendum, uel quid sit factum aut faciendum, uel quo-
modo sit factum aut faciendum.

Coniecturam an sit facit: ut, parauit ne insidas Cesar[us]
Deiotarus, an non? Item, reperto apud perem ptū Aia-
cem Vlyſſe, cū cruento gladio, queritur, occidit ne Aia-
cem Vlyſſes an non? Finitionem uero constituit quid
sit: ut,

L I B E R T P R I M V S

sit: ut, sustulit quispiam ex sacro pecuniam priuatam,
questio est, quid sit, aut quo nomine sit appellandum
delictum, furtum an sacrilegium. Qualitatem cōstituit,
ut, quale sit quod factum est. iurē ne occiderit Clodium,
Milo, an iniuria. Iure an iniuria Camillus Gallos post
ictum fœdus aggressus sit.

Ex his quidam alij nascuntur status, qui in controuer-
sias ciuiles fere cadunt. Legales dicuntur: nec est insli-
tuti nostri longius prosequi. Ut ex superioribus his
status nascantur, prudens per se lector agnoscat. Sunt
autem contrariarum legum, scripti, & sententiae am-
bigui, & ratiocinationis controuersia. Contraria-
rum legum, ut cum contrariæ sententiae scripturarum
proferuntur: ut, si quæsieris dominum, inuenietur
tibi ait scriptura, & alias contra. Nemo potest uenire
ad me nisi quæ traxerit pater. Contrariæ sententiae sunt,
prior nostris operibus emereri gratiam confirmat, po-
sterior negat. Sunt igitur coniecturis tractande,
aut statu qualitatis, sic enim censet Quintilianus, con-
trarias leges coniecturis & qualitate contineri, ut pri-
mum, quod uerum est statuatur, postea coniecturis do-
ceatur quomodo ad propositionem tuam pertineat, &
quatenus sententia quæ obijcitur. Ut si statuas: Nostris
operibus nō meremur gratiam, quā sententiam confir-
mabis alijs scripturæ locis, postea dilucens quæ opponū-
tur, doce quatenus quod dictū est: Si quæsieris dominum
inuenietur tibi, pertineat ad sententiā tuam. Coniectu-
ra à prece

DE RHETORICA.

re à præcedentibus & sequentibus, item à causa & circūstantijs trahuntur. Faciunt h.e non raro, ut qualitate tales status tractentur. Idem fit in scripti & sententiæ cōtrouersia, idem scire in ambiguo. Sunt igitur summatim h.e controuersiarum quæstiones : An sit, quid sit, quale sit. Cognitio statuum necessaria est disputationibus, sic ut paucis & summatim statu cōprehendatur, quid in universum autor quem legimus differat. Et h.ec quidem de statibus.

DE STATV IN GENERE DE LIBERATIVO.

Omniū primum in omni disceptatione habenda est ratio statuum, quapropter & hic primo loco de constitutionibus generis deliberatiui dicam. Duo frequentissime cadunt in deliberationes, status quæstionis an sit, & questionis quale sit, quid sit raro incidit. Deliberamus enim de incerta re, faciendū ne sit an nō: aut ubi certo constat esse faciendum, de circumstantia ambigitur, ut est ne ducenda uxor, coniecluralis quæstio est. Deinde si constet c̄sē ducendam uxorem, deliberatur, que nam, aut quo tempore, ducenda sit: opulenta, an mediocris: uenusta, an quæ sit stata, ut dicit, forma. Hæc subtilius omnia Trapezontius, quem fuerat consilium ubique sequi, sed non patiebatur breuitas operis nostri, qui rudibus prosum ista scribimus.

DE EXORDIO GENERIS DE LIBERATIVI.

Statut ueluti

L I B E R P R I M V S

Status ueluti argumentum est $\eta\omega\jmath\ \varepsilon\lambda\varepsilon\gamma\chi\omega\zeta$ & summa compendiaria orationis, seu potius causa, ideo concepto argumento, oratio componitur. Exordij uis est eadem, quam supra in demonstratio notaui, benevolos enim, attentos, & dociles facimus. In consilijs publicis docilitas est necessaria. Benevolentiam maxime à persona nostra capimus, quum declaramus nos nulla cupiditate, non metu, non odio consulturos. Tales sunt apud Salustium Cæsar is, & Liuium Fabij. Nam oportet in consilijs animum maxime liberum esse: Aptissimum est, si dicas te ex officio agere. Reliqua de exordijs, ut supra.

De exordio i genere de libera= tuuo

NARRATIO.

Saepe incidit, ut nulla sit omnino narratio, ut in priuatis maxime deliberationibus, sed pro narratione est propositio, saltem hanc nostram, quam probatu ri sumus sententiam statuens: ut, uxorem esse ducendam tibi, cum pleraque admonent, tum autem hoc maxime &c. Fit & quum diuisione à principio uteatur in causa multiplici, ut duo sunt de quibus consulitur senatus, in altero publicus honor, in altero nostra commoda trahuntur, de utroque igitur ordine dicam. Solemus autem narrare, cum gestum aliquid est, è quo deliberatio nostra nascitur, ut M. Cicero in oratione pro Pompeio narrat: Bellum geri cum potentissimis regibus Mithridate & Tigrane, nascebatur enim deliberatio, de deligendo Pompeio ex illa belli occasione. Ut si quis de bello in Turcas

DE RHETORICA

in Turcas suscipiendo agat, narrare poterit. Turcam
arma in Europam mouisse, Dalmatas uictos esse, Hun-
garos cum hoste bis congressos, maioribus animis quā
uiribus: breuiter, esse immanissimum hostem in foribus.
Ex hac narratione diuisio sequetur, primum, ut dicas
de necessitate belli gerendi: deinde, que res plurimum
in hoc tanto periculo habeat momenti, qua uel una que
at consuli reipub. At quando rare incidentur narratioes
principie in priuatis deliberatioibus, simpliciter proponendum est,
et propositio argumentis confirmanda.
Quod genus dicendi in epistolas frequenter cadit, cum
aut petimus aliquid aut hortamur aut dehortamur.

CONFIRMATIO.

Cōfirmatio.

Sententia nostra quo ad fieri potest, locis expetendo
rum confirmanda est. Nec est eadem ratio argu-
mentorum in hoc genere causarū, quae est in didactico.
Nam in didactico expropositione capiuntur argumen-
ta in hunc modum: Veritas proloquij ex partium com-
paratione nascitur. Partium igitur definitiones, partes
affectiones et officia comparanda sunt, que compara-
tione, uel confirmant, uel destruunt. Ut si dubites, uera
ne sit an falsa. Mors est uita, defini mortem, item uitam
et inter se definitiones compara, que si conueniant, et
definita conuenire necesse est: ut dissolutio partium ani-
mantis, non est id quo consistunt animantia, igitur
mors non est uita. Iuris ciuilis cognitio, prudentia est,
ueram esse sic probabis: Cognitio administrandæ ciuilis
uitæ, est con-

L I B E R P R I M V S

uitæ, est cōsilium agendorum, igitur iuris ciuilis cognitio prudentia est. Fluunt igitur argumenta, eaq; innunera ex ipsa propositi axiomatis natura. In hoc quoq; genere deliberationum, ut si aliquid simile cum didactis, tamen argumenta credo omnia extrinsecus petuntur, loci q; expetibilium hanc ducunt probandi scriem: qui quanq; referri possint et in didacticos locos, definitionum scilicet, causarum, similiūm, contrariorum &c. tamen hoc à rhetorum scholis paulo est remotius. Spe-
ro autem nos in hac re connitemur quoad licet rē plati-
nissime absoluere, uel hoc etiam, quo usus Topicorum Aristotelis discatur,

Loci igitur argumentorum generis deliberatiui sunt tres: Honestum, utile, facile: Honestas uere boni rationem habet, eaque est in ijs quæ ipsi nos consilio & uirtute facimus, in moribus, in patrijs institutis, in religione, in legibus. In honesta sunt contra, quæ per turpititudinem sunt.

Vtilitatis ratio latius patet.

Neque enim solum est in his, quæ ipsi nos facimus: sed in omnibus, quorum usum monstrauit aliquem natura.

Facilitas in occasione, & circumstantijs cauſe maxime consistit.

Singuli duplices sunt, ut honestas ex parte nostra, ex parte eius de quo deliberatur. Item utilitas ex parte nostra, & eius de quo deliberatur. Iam in his quoque est habenda ratio locorum inter se. Nonnunquam utilitatis ratio potior est honesto, nonnunquam honestū

præstat uti

Loci argu-
mentorū
generis de-
liberatiui.

Honestum

Vtile.

Facile.

DE RHETORICA

præstat utili, imo inter se alia honesti ratio præstat aliæ. Ex his tribus locis, & tali corum comparatione, necesse est totam orationem ducere: Sunt autem pañim argumenta exemplis comprobanda, que non alio loco plus ualent, quam in deliberationibus: nam alienæ fortunæ successu, uel crescunt animi, uel deterrentur. Semperque ea plurimum habent momenti ad persuadendum, que maximam rei de qua consulitur assequende spem faciunt. Et in exemplis illa plurimum possunt, que ad nostrā causam proxime accidunt. Ut si de Turca oppugnando deliberes, efficacius erit Sygemundi exemplum, quo imperatore, nostris temporibus aliquot cæsare sunt legiōes, quam quæ à ueterum temporibus, ab Alexandro, Julio, aut similibus petūtur. Hec rursus affectibus uarijs uel animanda sunt, quos circumstantiae suppeditabunt. Confutatio contrarijs locis constat.

Peroratio enumeratione constat & affectu. Enumeramus enim primū paucis, & ueluti per epilogum colligimus, quod est in causa uehementissimum, deinde hortamur amplificationibus, exemplis uero maxime ad causā pertinentibus.

Exemplū pri
mū ex
Liuio **H**Aec ego primum exemplis aliquot oratorum declarabo, postea latius persecuturus, si quæ uidebuntur. Magnifica est oratio Liuij contra Bacchanalia & obiurgatoria, seu dehortatoria, ut & alias ille ditissimus est exemplorum generis deliberatiui, sed huius est hoc artificium. Exordium, à causa ipsa dicitur, ad attentionem

L I B E R P R I M V S.

tionem totum pertinet. Insinuatio est, cū casu à pr.eſtatione criminis incipit sic: Nulli unquam concioni quidē tam nō ſolū apta, ſed etiā neceſſaria hęc ſolennis deorū cōprecatio fuit, que uos admoneret hos eſſe deos, quos colere, uenerari, precariq; maiores nostri iſtituſſēt: nō illos, qui prauis & externis religionibus captas mentes uelut furialibus ſtimulis, ad omne ſcelus, & ad oēm libidinē agerent. Ecce h.ec eſt inſinuatio, qua cauſā dubam, graueq; orditur. Deinde dubitatiōe attollit, pindet ac poëta, Eloquar an ſileā: & hac dubitatione attentio nem mouet: nam illa in hac cauſā maxime neceſſaria erat. ſic enim ait: Evidem nec quid taceam, nec quatenus proloquar inuenio. Si aliquid ignorabitis, ne locum negligentiæ dem: ſi omnia nudauero, ne nimium terroris offundam uobis, uereor. Quod ſequitur, uehementiſſimum eſt: Quicquid dixero, minus quam pro atrocitate & magnitudine rei dictum ſcitote eſſe. ut ad cauendum ſatis ſit, dabitur opera à nobis. Atque hoc quidem eſt exordium.

Narratio breuis eſt, que exponit paucis qui ſint Bacchanibus initiati. Primum igitur mulierum magna pars eſt, & iſ ſons mali huiusce fuit &c.

Argumenta dehortationis & obiurgationis ab ho-
nesto petuntur. Honestum uero multiplex eſt, igitur et
multis honesti argumētis agitur. Primū à uetus mo-
re arguit, non licere conuenticula, ſic maiores nostri, ne
uos quidem, niſi cū aut uexillo in arce poſito comitiorū

F cauſā, exer-

DE RHETORICA

causa, exercitus edictus esset, aut plebi concilium tribunorum edixissent, aut aliqui ex magistratibus ad concionem vocassent forte, temere coire noluerunt, &c. Deinde à priuata honestate, in his conuenticulis priuatim quenq; deturpari, & hic afficit, à sexu ad etatem. Hec sequitur argumentum utilitatis, insidiari ea conuēticula reipub. sic nunquam tantum malum in repub. fuit, nec ad plures, nec ad plura pertinens. Quicquid scelere peccatum est, ex illo uno sacrario scitote ortum esse, nec omnia, in quae cōuixerunt, edita facinora habent, &c. Hec rursum sequitur amplificatio, cum ostēdit quām multi sint qui obnoxij sunt tali sacro. Hec ad finem uelut exemplis maiorum & legibus confirmantur.

Peroratio habet affectum, breuis enim oratio non indiget enumeratione.

ALIVD EXEMPLVM.

Exemplum secundum Dissuasurus bellum, quod in Turcas alij suadent suscipiendum, ordire ab attentione, nunquam de maiore negocio principes disceptasse, ubi semel uniuersorum salus, fortuna, honos, agerentur. Quo magis multos consulendos, ne per temeritatem, quam fere mortales consilio ante uortutē, aliter cadat res, quam patiatur conditione nostra &c. Forsan & insinuationibus utetur, qui rem non satis gratam auribus eorum qui deliberant, ingerit.

Narratione, proponas tantum, uideri tibi magis timerarium, suscepturn iri bellum, quam pium, q̄ gloriosum.

Con-

L I B E R P R I M V S

Cōfirmatio, primum argumentum ab honesto erit,
Christiani hominis eſſe, ut quām maxime uelit C H R I
S T O simillimus, hoc eſt, pacis amantiſſimus eſſe. Item
non licere Christiano homini pro augenda ditione, au-
gendo imperio, arma ſumere, cuius coeleſtis ſit ditio, nō
terrena: nunq̄ CHRISTI eccliam, CHRISTVM pro-
pius retuliſſe, quām cum expers adhuc eſſet faciūm:
nunq̄ peiore loco fuifſe, quām cum opulentiffima eſſet,
hic tempora totius religionis conferenda ſunt. Obiter:
et illi perſtingendi, qui Christianos admonēt falſae glo-
riæ, conſeruandam eſſe maiestatē imperij, decus religio-
nis, ſacra, fana &c. cum tamen hoc quod dicunt imperi-
um iam plus annis quadringentis nihil fuerit, præter in-
anem titulum. Et religionis decus eē, non ut opulentiffi-
ma fana, ſed ut afflictiſſimi ſint & abieciſſimi ſpiritus,
hoc eſt, ab omni cupiditate mundi alieni. Non eſſe Chri-
ſtianā plebē ſuis armis, ſed C H R I S T I prefidio tu-
tam. quin uerendū, ne ob id immiſſus ſit in ouilia Chri-
ſtiana Barbarus ac ferox Turca, quod cupidi nimium
tyrānidos fuerint maiores noſtri. Hic declara, quando,
quibus temporibus, qua occaſione, uires Turcarum au-
etæ ſint. Vides quantum in uno honesti loco argumen-
tum colligi potuit. Accident huc exempla cum noſtra,
tum Iudaica, ut in libris Regum, & apud Hieremiam
prophetam, qui ſaluam fore Iudeam p̄dixit, ſi Aſy-
rijs ſe ipſa dederet.

Primus eſt utilitatis locius, in illo partire tēpora, qd

F 2 in appa

DE RHETORICA

in apparatu belli, in expeditione, post bellum, etiam si
uincatur, incommodorum paſuriſimus. Ad extreſum
quibus incommodis dimicarint in Asia, Friderici, Chun-
radi, &c. Facultas, quo loco ſit hostis iuuadendus, ſtu-
tum eſſe in regionem ignotam, infuetamq; noſtris homi-
nibus tāto periculo proficiſci, ubi hostis ſe facile terra,
mari, arcium preſidio munuerit. Nihil minus acceſſū eſſe,
quam Thraciam, intra uifcera noſtra minus conueni-
re, quād ut hoc bellum queat uſcipi.

Confutatio, ab honesto facilis eſt, quia falſam & in-
anem iactant gloriam, & cupiditatem tyranudis, quo-
rum utrung; longe alieniſimum ab eo oportebit eſſe,
qui ex manibus dei uictoriā ſperet. Neceſſitas argue-
batur, hostem in armis eſſe, et in foribus noſtra occupa-
re, pugnandum eſſe iam non pro gloria, ſed pro ſalute,
pro liberis, pro coniugib; ibi uero hostium artibus
utendum eſt, ut ipſi inualida manu, & quaſi prædam
agētes, quēdā fortaffe uafarūt, ſic nos illa muniamus,
non totis uiribus eo bellum transferentes, ne ipſi nobis
malū parianus. Experiatur in eo suas queq; regio ui-
res, Germaniæ non eſe tutum ſtipēdia in Italia facere,
que magis quam hostis ipſe, ſit metuenda, &c. Reliqua
quomodo coſutāda ſunt, facile ſpectabis ex cuiusq; cau-
ſe circumſtantij. Iam ut maxime diuersa ſentētia ſit ho-
nesta, utilis &c. conſeratur cum noſtra, utra præſtet.

Peroratione enumerabis argumenta, hortaberis ad
pacem, ad poenitētiam, exemplis Euangelicis, Iudaicis,
&c. ut

LIBER PRIMVS

Ec. ut meminerint principes se Christianos esse, & Christianis imperare, quod est οἰκονομεῖη. Nō abutendum misera plebe ad quamvis cupiditatem, hoc tyrānis iam ante per prophetam dictum esse: uæ fortes Israel. In hunc modum liceat exercere iuuentutem, dici nō potest quam utiliter. Simul enim & usus rerum & cōmunitatis sensus, & iudicium rei literarie hac consuetudine promouet. Ex omnibus uel hoc maxīe p̄f̄st̄terit, quod historiæ discuntur, atq; id quidem cum iudicio.

Nunc autem ut ueluti postliminio redcam ad id quod est in hoc genere summum, hoc est, ad rationem locorum, unde argumenta in suasorijs trahuntur. Rerum omniū inter se duplex comparatio est, alia à substantijs ducitur, alia à διαθέσεσι seu accidentibus. Prior est quam p̄d̄icatiōem essentiæ dialectici uocat. posterior p̄d̄icatio accidentium uulgo dicitur. Prior modo res ille tantum inter se conferuntur, que eiusdem sunt naturæ. Conferuntur autem uel simplicissime, definitionibus. ut quum declaratur sic alterū cum altero cōuenire, ut uel prorsus eadē sint, uel altero posito nō possit alterū non sequi. Inde loci sunt definitionis, ac passiōnū, & cōseptanei. Homo est, est igitur animal. Homo est est igitur anima rationis capax. Pietas est, est igitur uirtus. Concupiscentia est, est igitur peccatum. Bonum est ex petendum, malū est uitandum. Quām comparationem simplicem uoco. Non enim duo inter se subiecta comparantur, sed unū subiectum cū uno p̄dicato. Accidētaria

Loci in sua
sorijs.

DE RHETORICA

rerum comparatio est, aut simplex, ut Cicero defendi
rempub. Rhomanam: aut coniuncta, ut Ciceronis ora-
tio plus profuit reipub. Rhomanæ, quam militaris Ma-
rij uirtus. Omnium usus est in argumentando, simplicis
coniunctæ, necessariæ, & extraneæ comparationis. Sed
aliarum aliis modis est. Nam in omni probatione con-
tuendus est finis cōsilij, quale sit quod probaturi sumus.
Fines autem consiliorum duo sunt, expetere, & uitare

Probatio i
suasorijs

Probatio docet, quare id quod statuimus expetendum
sit, aut fugiendum. Semper igitur prima in probando
proposito constituetur ex uerbo expetendi aut uitandi,
& ex caussa docēte quare quod subiicitur expetendum
sit aut fugiendum, ut si statuas bellum esse suscipiēdum
cum Turcis, sic oportet probes: Iustum bellum suscipien-
dum est: ut cū Turcis gerantur bella, caußæ iustæ sunt:
est igitur suscipiendum. Sic de utilitate, sic de facultate
argumentaberis. In prima ergo propositione est cōsilij
nostræ finis, suscipere bellum: & caussa suscipiendi belli,
iustū. Hæc probandi ratio artificiosa, ad omnem usum
probandi accommodatur. Sic in Miloniana Cicero, licet
insidiatorem iure occidere, Miloni Clodius insidiatus
est, iure igitur Clodius occisus est: prima propositio ha-
bet finem orationis, scilicet, iure occidere: & caußam. s.
insidiatorem.

Hanc diale-
ctici propo-
sitiōem no-
cant.

Hæc igitur perpetua erit regula: Incepturnus probatio-
nem artificialem à communi aliqua sententia ordire,
que complectatur caußā eius quod tu defensurus es.

Nam ut

LIBER PRIMVS

Nam ut in alijs cum causam rei agnoscimus, facile rem ipsam est cernere; sic in artificio dicendi uincit. Efficax est ad persuadendum negotij causa. declarat enim uim ipsam negotij ac naturam, docet q; quid in illo ex omni parte positum sit: et quum sere in locos aliquos communes referatur, non potest non urgere auditorem, quo fidem dicenti habeat. Nam ea est ratio locorum communium, ut cum persuasi uulgo sint, qui illis nititur, facile quoque persuasurus uideatur. Ut nemini faciendum esse iniuriam, nemini uim inferendam esse, qui ratum habet, permouebitur, ut uindicando modum faciat, non omnia etiam hosti in hostem permissa esse. Ita sunt in suasorijs & in iudicialibus loci communes, regulæ quædam uiuendi generales, natura hominibus persuasæ quas non temere leges naturæ vocauerim, id est, sententias quasdam adeo necessarias, ut uulgo conceptæ nihil sonent quod possit auditor negare: Ut, beneficium beneficio rep̄tendum est, Parentes colendi sunt, Nemini est uis inferenda, Soboles, coniunx, ciues, tuendi sunt. In repub. administranda mala exempla tollenda sunt, & similia horum alia. Quorum hodie magnus usus est cum iurisconsultis, tum theologis. Nec felicem ullam fecerit frugē iurisconsultus, nisi tales communes rerū humanarum formulas semper in promptu habeat. Atq; hæc quidem de prima propositione, eaque ueluti fundamento totius probationis.

DE RHETORICA

Hec diale- Secunda pars probationis coniungit consilij tui sum-
cticis assu- mam scu finem cum caussa, quam in priore parte confir-
ptio est . mationis posuisti. Sic quod propositio secunda sit ex cō
silio tuo, & caussa consilij constituta. Ut périnde ac pri-
ma propositio in probando fuit. iustum bellū est suscipi
endū. Ita secunda sit, sed belli gerendi cum Turcis caussæ
iustæ sunt. Sic ī Miloniana M. Cicero, posita prima pro-
positione, insidiatorem licet occidere, subsequitur altera
insidiatus est Miloni Clodius, ubi cum ratione qua ad de-
fendendum utitur Cicero, coniunctum est negocium.

Cōplexio
sive conclu-
sio.

Tertium ex his sequitur quod statuisti, comprobatum
propositionibus duabus superioribus.

Illud est scilicet artificium probandi, & in hunc modū
omnia negocij argumenta tractabis, ac semper oblati
themate cogita caussas thematis, & ex causis duc argu-
menta, aut alijs quæ ut cunque causarum uice fungi
queāt. Est autē hæc rō probādi ex causis ad effecta, syl-
logistica: fueritq; utile cōsiliū propositis oraōribus in
scholis iubere, ut argumenta in syllogismi uincula coge-
rentur, quo breuibus tantum et compendiarijs axiomae
tis totius orationis summam sub oculos exponerent. Fu-
turum hinc, ut acri iudicio iuuentus contemplaretur,
quid in quoq; negocio summum ac potissimū eſset, quo
omnino uniuersa oratio niteretur. Item hoc consilio nō
minus utile fuerit & illud, adumbrare argumentum di-
cendi magistrum discentibus, & argumenta in capita
quædam, & breues syllogismos partiri, quos discipuli
dein=

L I B E R . P R I M V S

deinde uiribus orationis augerent. Ut Cicero hanc auxit, insidiatorem licere occidi, exemplis uidelicet, & ratione ueluti comprobata, sed de hoc fortasse rursum dicemus infra.

Nunc restat, ut cum scias in probando, quid primo debet as loco spectare, quid secundo, doceam unde sint petenda argumenta. Primo quidem loco causa negotij seu insti-
tu*i* finis, secundo loco thema, cū causa seu ratione sua cōparatum, spectatur. Argumenta in demonstratiuis hi-
storicis, ut dixi, citra artificium sunt, ut à natalibus, in
dole, etatibus &c. Sæpe in iudicibus, testes, sententiae
&c. Sed in deliberatiuis, & dialecticis, eorumq; simili-
bus, sunt artificiose probationes. In didacticis omnis pro-
batio sumi solet à locis quos supra recensui, definitionis
caussarum, totius, similium &c. ut cū proposita est que-
stio, An iustitia sit scientia, à definitionibus argue, nam
cum utriusq; extremi sint diuersæ definitiones, non pos-
sunt non ipsa quoq; extrema diuersa esse. Sic à causis, iu-
sticie uoluntas caussa est: scientie, intellectus: diuersæ igi-
tur sunt iustitia et scientia. In deliberationibus autem
sunt quoq; duplices probationes, aliæ artificiales, qui-
bus fere honestatem ac utilitatē probamus. aliæ inarti-
ficiales, quæ à negocij circumstantijs capiuntur, atq; ob-
id in arte non cadunt, sed cuiusq; consulentis iudicio re-
linquuntur. Honestas autem probatur dupliciter, uel in
intrinsecus, uel extrinsecus. Intrinsecus, ut cum definitiō-
bus agitur: ut si probem bellum honestum esse, quia sit

Argumētū
unde peten-
da.

F S iusti-

DE RHETORICA.

iustitiae functio, qua co*ui*ugibus, liberis, ciuitati debemus ut hostem propellamus. Extrinsicus ab effectis rei, ut à gloria, comite, pace, tranquillitate, negotiandi, mercandi, contrahendi facultate, qui fere sunt uictoriæ fines. Itaque honestas in deliberatiis modum probandi accedit ex methodicis, id est, ex locis dialecticis, supra scriptis. In causa est, quod non tam honestatem probates suademus, quam causam ipsam docemus. Et postea cum docuimus causam, cohortamur ut amplectatur quod cōfūlimus. Nam honesti ea uis est, ut per se illiciat animos hominum ad amorem sui. Utilitas tota trahitur ab extraneis, ut ab officijs maxime. iustitiae officium est reddere suum cuique pax, et tranquillitas reipub. comes est iustitiae: belli finis, omnia commoda pacis. Nam bella geruntur, ut pace liceat integre & libere frui. Ergo in argumentis utilitatis congerenda, & coaceruanda sunt eius rei, de qua dicimus, officia, ut sic effecta usum necessitatēmque declarent eorum, quæ proposita sunt. Vides igitur ut in didacticis tantum sunt argumenta, locorum prescriptorum, definitionis, caussarum, similiūm, oppositorum &c. In deliberatiis quedam sunt inartificialia, quæ ex causæ circumstantijs nascuntur: quedam artificialia, & illa sumuntur quoque à supra scriptis locis definitionum, caesarum, similiūm, oppositorum &c. sed sic ut oīa argumenta in hæc trahantur Honestum, utile, facile, nam ista in deliberationem cadunt. Iam te rursus admoneo, id quod supra aliquoties, didactici

L I B E R P R I M V S

didacticī generis rationem habeas, sine quo tantum ab
est, ut in ullo genere studiorū aliquid promoucas, ut
magna ex parte satius fuerit nihil didicisse, quām ne-
glecto didacticō genere didicisse. Et hēc de genere deli-
beratiuo.

Exordio, suspicione inuidetiae, metus &c. purgamus.

Narratio proponit statuitq; id de quo deliberatur.

Confirmatio probat quod statuimus ab honesto, utili,
facili. Honestum fere naturam eius explicat, de quo dici-
mus, ideo honesti argumenta à definitionibus trahun-
tur. Utile ab officijs, ideo eius argumenta à causis &
effectis sumuntur. Facile tractatur argumentis inarti-
ficialibus. Fac memineris hic comparandorum locorum
ut honestatis cum utilitate, honestorum inter se &c.

Confutatio, est diuersae sententiae improbatio, quum
ostēdimus diuersum cōsiliū, in honestū, inutile, difficile

Conclusio enumerat & afficit. Sic est autem tempe-
randa oratio, ut ubique per omnia multis nitamus ex-
emplis, mire enim sunt insuasorijs efficacia exempla.

DE GENERE IUDICIALI.

Eritū genus causarū est, qđ ad forū
litesq; ptinet, ac ob id iudiciale solet
uocari, de quo mihi pauciora, sed tā-
mē aliqua dicēda sunt, uel hoc maxic,
quod tā operose tota rhetorū schola hoc genus tracta-
uit, propemodum relictis in situ reliquis duobus, cum
tamen didacticon ad omnia plurimum habeat mo-
menti

Iudiciale
genus.

DE RHETORICA.

menti. Laudatorium frequētissimum in deliberationes (ut in oratione pro Pompeio) Item in iudicia, ut in Cœlio, uel Archia, cadat. Sed alius fuit olim iudiciorū mos quā hodie sit. Tamen quæ à rhetoribus scripta sunt, magno sunt adminiculo pragmaticis illis, qui in foro iudicij q; uersantur. Nam cum oratoris officium poscat, ut exacte de singulis causis dicat, neq; id solum, sed ad hoc accedit, ut splendidissime & popularissime dicat, plurimum nostris aduocatis commodabunt rhetores, admodum enim corum quæ popularē perspicuamq; uulgo causam faciunt. Redditur causa p̄spicua, si in locū aliquem communem, ut testium, legis naturae, pacti ue trahatur.

DE STATV.

Status. **I**n negotio contuendū est, id in quo potissime uertitur negotij cardo, unde uniuersa oratio nascitur, quo omnia argumenta pertrahi debent. Id autem status est, hoc est, id plane quod ad summū intendit actor. Et (si mihi dialectice loqui permittitur) cum omne negotium in syllogismū colligi possit, coniuncta s. probatione cū negotio, eius quidem syllogismi, q; negotiū complectitur, conclusio, status est. Ut in oratione pro Archia potissimum agitur, ciuem esse Archiam, quare oportet, ut ille sit status & scopus totius orationis, & hoc diligētissime probetur, Archiā ciuem esse. sequiturq; ut in probādo eo sit conclusio, nam probatio h.e.c est: Ciues sunt a scripti ciuitatibus cōfederatis. Archias est ascriptus cōfede

L I B E R P R I M V S

fœderatis ciuitatibus, igitur Archias ciuis est. Proinde ut in omni genere scriptorum in uestibulo ipso statim cogitandum est, qui sit scopus autoris, quid conetur, qd doceat, quid probet, quid refutet, in quē usum uite aut studiorum conducat, nam ille demū lectionis fructus est: ita in hoc genere principale quiddam cōtemplamur, in quo tota cōsistit cauſa. Alioqui non uideo qd in ullo genere studiorū sit effecturus lector. In quo quia uniuersus discentiū fructus, commonitos uolo eos q docent, ut diligēter admoneant in commentando, prælegendo, seu docendo, de statu. Status autem tres sunt, ut paulo ante tradidi: conjecturalis, finitus, qualitatis. Questio- nes statuum: an sit, quid sit, quale sit. Hæ quæſtiones o- minium rerum sunt, de quibus ambigitur in quocunq; di- cendi genere. In dīſactiñ, ut an sit mortalis anima, cur sit mortalis anima, quid sit anima. In deliberatiō, ut est ne ſuſcipiendum cū Turcis bellū? quo genere bel- li ſunt inuadendi Turcæ? In iudiciali, ut, occidit ne Aiat eem Uliſses? prodidit ne Troiam Acneas? Struxit ne in ſidias Deiotarus Cæſari? Quid ſacrilegium, quid furtū, quid homicidium, quid latrocinium. Iuré ne cæſus eſt Clodius? Iuré ne occidit matrē Orestes? Sic omnia gene- ra dubiorum thematū uulgantur status, uel ſi libet, ſic dixeris, omnium generum dicēdi ἐλεγχοι abſoluuntur quæſtionibus quibusdam. Didacticon, quid sit uirtus, quæ uirtutis cauſæ, quotuplex, que item officia, quæ af- finia, quæ contraria. Item quid sit fides, quæ fidei cauſa,

Status tri-
plex

quot=

DE RHETORICA

quotuplex sit, que item officia, que affinita, que contraria. Laudatorium, qui natales, que uitæ uniuersæ cōditio, quām honestum, quā utile facinus. Deliberatuum, est ne Pompeius bello Mythridatico dandus imperator? est ne Cæsari prorogandū imperium? quatenus est prorogandum imperium Cæsari? Ex talibus questionibus que propriæ statuuntur probanda, status sunt (pau lo ante commonui ex his tribus & alios nasci quos uul go legales uocant) contrariarum legum, scripti, & sententia, αὐφιβολίας, ratiocinationis, qui status in cōicitur aut qualitate uersatur, sicut in singulorum statuum argumentis apparebit. Nunc quod attinet, dicendū est quomodo sit cōponenda iudiciale generis oratio.

EXORDIVM.

Exordium
in iudicia=libus.

Idem est exordij artificium, quod in genere laudatio supra tractaui. Nā aut cauſa honesta est aut dubia. Honesta contenta est benevolentia, attentione et docilitate. Benevolentia efficax est, si ab officio tuo ducatur, item ab inuidia aduersarij, item à cauſa. Attētio magnitudinem cauſe cōmemorat. Docilitas argumen-tū exponit, de qua re sis dicturus, quid effecturus, quo ordine dicturus. Et in docilitate uel hoc primum spe-ctatur, ut distribuas seu partiaris orationem, ut de accu-satorum spe primum dicam, deinde de cauſa ipsa. in De-totaro. Item, ante aquam pro L. Murena dicere incipio, pro me ipso pauca dicam. Item, ante aquam ad eam ora-tionem ueniam, que est propria nostre questio-nis,

L I B E R P R I M U S

nis, uidentur ea esse refutanda, quæ in senatu sepe ab inimicis, ab improbis, sepe iactata sunt, & in concione, & paulo ante ab accusatoribus, ut rem planè quæ uenit in iudicium uidere possitis. In hūc uidelicet modum præparandus est auditor, ut sciat quid expectare debet, et quorū sit adiiciēdus animus. Plurima per se se lector obseruabit exempla. Mihiq; uidetur non alia in exordijs pars magis necessaria docilitate, cum causæ obscuræ dicuntur, in historicis non admodum desidero, et eam Græci diligentissime quantum uideo, ubiq; custodierunt. Et de exordio tantū, reliqua suppeditabit usus.

N A R R A T I O.

Est gestæ rei expositio, atque ut cum iurisconsul=

Narratio

Etis dicam, est ipsa facti species, casum uocant. Cōsiliū est, eam inde ducere, unde cauſsam nostrā maxime fecit uerisimilem, cuius rei artifex est M. Cicero, & eo ducatur usq;, ubi id incidit, quod in controueria ponitur, nī si alia necesse cohærent: Ergo ē narratione seu casu elicetur questio, ex questione status, ex statu propositio, ad propositionem ducuntur argumenta, ut in Miloniana, post narrationem. Illud iam in iudicium uenit, non occisus ne sit, quod fatemur, sed iure an iniuria, unde status, Clodius iure cæsus est, eademq; propositio est probanda. Nam alioqui omnis probationis initium est propositio generalis. In genij est in narrando seruare tñp òikovou iux persona rum & deorum. Potissimum commendat narratio-

nem

DE RHETO RICA

nem perspicuitas, nec probo aut nimia breuitate ieui-
nas aut nimio luxu diffluentes, omnino spiret urile qd
dam narratio, nā historia est, quā si Apuleianis figuris
circūducas, iā historię facē exuit, et i Milesias abit nu-
gas.

CONFIRMATIO.

Cōfirma
tio.

Status aut propositio caput est cōfirmandi. Hic ue-
ro confirmatio in statuum formas diffandienda est
Nam ut ante admonui, ideo de statu queritur in iudicā
do quocunq; genere scripti, ut sciat, quidnam ueniat
in controvērsiam, et quibus argumentis tractandum
sit. Singuli enim status suos habent argumentorum lo-
cos, adeoq; in singulis prope generibus. In didactico oīs
questio probatur locis, quos tradidi, aut diffinitioni-
bus, aut causis, aut genere, aut specie, aut contrarijs,
aut similibus &c. In laudatorio factorum, sepe est ali
quid simile iudicialibus. ideo eius cōfirmationes hic pe-
tes. in deliberatuo, quia omnis questio est expetendorū
aut fugiendorum, loci probandi generales sunt: Hone-
stū, utile, facile, difficile. &c. In honesto argumēta à di-
finitionibus, & causis, breuiter ut in didacticis trahū-
tur, utilitatem declarant argumenta ab effectis ducta,
ut iustitiae effectus pax est, uoco effecta, fines, officia, &
quicquid ad ea ullo modo pertinet. Facultas est in argu-
mentis & tēxvoīg, similibus, exemplis &c. In iudicali
nō est eadem arguendi ratio per oīs status. Primū igi-
tur uidendum est, quibus locis conueclurā probentur, et
ille tractantur &tēxvoīg aliunde accersitis.

Confir-

LIBER PRIMVS
CONFIRMATIO CONIECTURALI-
VM ACCVSATORIS.

Locus primus est uoluntas. Is dividitur in qualita= Loci in cō=
tem personarū, et caussam. Qualitas Personarum iecturali=
efficax est ad faciendā suspicionē, ut si declaretur sic à bus
puero uixisse Catilina, ut facile sit cernere cū reipub.
malo natū eſe. Caufsa est duplex, ipulsio, & rōcinatio.
Ipulsio est temerarius impetus animi, ad faciendū ali
qd temere, ut cupiditas nimia, uimolentia, iracūdia, me=
tus, & omnino oīs pturbatio animi, quæ consiliū non ad
mittit. Ratiocinatio, quæ impellit hominem spe com=
modorū, uel incōmodorū cuitatione. Ut Cicero pro Mi=
lone, satis est quidē in illa tā audaci, tā nefaria belua,
docere magnam ei cauſā, magnā ſpem in Milonis mor=
te propositā, magnas utilitates fuiſc. Probat enim con=
iecturā Clodij insidiarū, uerisimile. Tā impulsionē qua
ratiocationē faciemus, qualitate pſonarū diligēter i
ſpecta. Hinc enim cōparatio nascitur, eius rei quæ cōti=
git, & ſuſpectæ personæ collatio, ut cæſus est M. Cice=
ro, Catilina Ciceroni infensus fuit, igitur ſuſpicio, est à
Catilina cæſum. fingat in his ſibi quisq; exempla, an ē
cauſis ducat, nō refert: ſic Cicero: Atqui Milone iterfe=
cto, Clodius hoc aſſequebatur, nō modo ut prætor eſſet,
nō eo cōſule, quo ſceleris nihil facere poſſet, ſed etiā his
cōſulibus prætor eſſet, qbus ſi nō adiuuātibus, at cōniue=
tibus certe ſperaſſet ſe poſſe rēpub. eludere. Proximus lo=
cus eſt cōprehensio, ſignū circumſtantij ſimplicitū, p qd

G res argui=

DE RHETORICA

res arguitur certioribus argumentis, et quasi firma sic spicione. Hic locus conjecturalē causā maxime confitetur facit, adeoq; circumstantias omnes complectitur, ut apud Cic. Triduo ante aquā in Appia uia insidiæ factae sunt, Milonē peritū dixit Clodius. Huc tēpus & occasio pertinent, uel antecedēs uel sequens factū. hic signa pertinent, cæso Aiace profugisse Ulissem, atq; hi quidem loci sunt accusatoris.

LOCI DEFENSORIS IN CONJECTURALIBVS

Loci qui =
bus utitur
defensor.

IN conjecturalibus ijdem quoq; defensoris loci sunt, qui accusatoris sunt, sed ad eos aliij adduntur. Absolutio est, per quam signum unde oritur suspicio, diluitur, ut cadaver occisi in sylua sepelij, accusor cædis, doceo id humaniter & misericordia commotum fecisse.

Inuersio, locus est quo comprehensionē inuertimus, ut si occidissēm, in sepeliendo non fuisem occupatus. Ex his & aliij ducuntur, maximeq; transpositio, sed hæc rubribus satis erūt. Cōmunes loci sunt contra testes, à testibus, contra rumores, argumenta à rumoribus, ab argumentis. In hæc qui uoleat colligat, quæ iurisconsul. de suspicionibus disserunt, quatenus fidem caussis faciant, nā hodie res ista legibus definita est. Et iurisconsulto in hoc proderunt rhetorica, ut discat apposite uti legibus, ac ordinem consulendo & dicendo conseruare.

Cōfutatio eisdem habet locos . Peroratio enumerat & afficit, omnino accersit in mouendis affectibus, qui conjecturalē tractat. Et de conjecturalibvs tantum.

Loci conse-

L I B E R P R I M V S

Loci conjecturarum.

Qualitas personarum.

Impulsio.

Ratiocinatio.

Comparatio.

Comprehensio.

A R G U M E N T A S T A T U S F I N I T I V I .

VT paucis finitiū statum exequar, uidetur eius uniuersum artificiū pendere ex didactico genere, sic ut cum definitionibus definitionem comparamus. Sunt qui eius locos faciat: expositionem, ratiocinationē, intentionē legislatoris seu autoris, ampliationē, cōparationē. Ego in eo sum, ut in finitiua putem statuendum generali propositione, quid uelimus, eamq; sententiam confirmare uel conjecturis, uel ratiocinatiōe, dein de cum nostra sententia comparare definitionē de qua ambigitur: id quod & in contrarijs legibus, & in amphibolo docuimus antea. Quid enim aliud est de finitio num controversia, quam legum controversia, aut scripti & sententiae? &c.

A R G U M E N T A Q U A L I T A T I S

seu negocialis status.

Negocialis status est, quo factum conuenit, sed iure an iniuria factum sit, queritur.

Estq; duplex, absolutus, & assumptius.

Absolutus status, cum simpliciter quod factum est, defen ditur. Loci sunt probandi: Natura, lex, consuetudo,

G 2 æquum,

Status fini tiuus.

D E R H E T O R I C A

æquum, & bonū, iudicatū, pactum. Naturā uoco, quae cunq; iuris naturae sunt, ut parentē, liberos, cuiem tueri, & si quid est his simile. Ex naura nascuntur & reliqui loci. Præstat formulas cōmunes agendi, quæ ad ius naturae pertinēt, iuris consultū in numerato habere, nā cum ille consensu hominū pari probentur, facile est per ipsas quod contendis efficere. Discuntur illæ cum ex philosophis omnibus, tū maxime Platonis legibus, ac Ciceronis officijs, ualentq; non parū ad p̄noscendas eas poētæ. Leges, cognitio iuris, consuetudinē, & bonum, iudicatum, pactum, usus fori docebit.

Assumptua cōstitutio est, cū per se defensio iſirma est, sed assumpta re extranea cōprobatur. Partes assumptuae quatuor sunt, concessio, remotio criminis, translatio criminis. Concessio est cum reus postulat sibi ignosci, ea diuiditur in purgationem, et deprecationem. Purgatio, cum non consulto, sed per fortunā aut imprudentiā, fatemur nos peccasse. Deprecatio, cum peccasse & consulto fatemur, tamen imploramus misericordiā, id qđ fit per laudes iudicis, aliorum illius benefactorum cōmemorationem &c. Translatio criminis, cum & culpā & crimen fatemur, sed coactos aliorum peccatis, ut Orestes cum matrem occidit, ueniā meretur, coactus scelere matris. Remotio criminis, cum culpā in alios conferimus, quorum iuſu fatemur factum.

Peroratione enumera & affice.

Et hæc de inuentione, quæ ut prima est in negotio rhetorico,

L I B E R P R I M V S

rico, ita tota ex dialectica methodo, quam præscripsi su
pra, nascitur, quā studiosis potissimum uolo commendatā
quoniam ad causas literatas apprime necessaria est, ut sc̄
as, quid sit, quā multiplex, unde fiat, quid efficiat. Reli-
qua genera rhetores magna diligentia p̄secuti sunt: hoc
quod facile primum erat, indoctis scholis sophistarum
relictum miror.

D E S A C R I S C O N C I O N I B U S.

VEL maxime artificiū dicendi sacris concionato
ribus curae sit, quos enim tā refert bene dicere,
q̄ eos, quibus uitae nostrae formande negotiū datū est?
At hodie nulli magis abhorrent ab eloquentiae studio,
quā isti, nam fere ad ecclesiasticum munus vocātur ex
Aristotelico grege, nihil minus erudit, quā que sunt ec
clesiastici concionatoris. Quid enim ex Aristotele pietā
tis, quid eruditionis, ut uulgo docetur, peti potest. Totus
Aristoteles, quantūcunq; fecerunt Angli, Galli, & Ger-
mani, frigidis commentationibus nugatur. Quēdam in
ipso tamen probarim, nisi depravata essent inscitia no-
strorum hominum. Nuncquod attinet, conciones sacræ
omnes aut sunt demonstratiue, aut suasoriæ. Nam aut
docent mysteria scripturarum, aut historiam tractant,
aut suadent, uel disuadent. Proinde concionaturus præ
uideat, cuius generis futura sit oratio, deinde orationē
ad eius generis artificium exigat. Nam si docturus est,
didactici seu methodici generis filii sequatur. Docemus
dupliciter, aut simplex thema, ut cū de iustitia, lege, fi-

De cōcioni
bus sacrīs.

DE RHETORICA

de peccato dicimus. aut complexū thema, ut: Omnia ho-
minum opera peccata sunt. Liberum arbitrium sua na-
tura in bonum ferri, est impossibile. Lex non iustificat,
gratia iustificat. Simplex thema tractari debet per que-
stiones quid sit, quottuplex sit, unde fiat, quid efficiat, id= q;
quatenus auditorum fert captus, agatur, nā ut quām
clarissime dicatur & copiosissime, suppeditant uires clo-
cutionis, quas postea trademus. Nā fere singuli loci, de= s-
finitio, causa, effectum, suas habent uirtutes, quibus au-
geri debet. Pessime apud uulgas dicit, qui rudes animos
mole rerum adobruit, ac nō potius paucis imbuit, iſſq;
speciosissime & amplissime expositis. Id quod libro ter= tio p exemplū latius agemus, modo breuiter tene locos
inuentiois, ut de fide dicturus, Primum cogita, simplex
est thema, & docturus es, sunt igitur uisendi loci gene= ris didactici.

- I Quid sit fides, iustitia hominis, per quā deo uiuit.
- II Quottuplex, una, nam in species partiri non est
necessē.
- III Vnde fiat, infundit eam animis hominum deus, nul-
lo nostro merito.
- IV Quid efficiat, iustum hominem euocat ē mundo ad
deum, concupiscentiam uincit. Nam nisi per ipsam
homo placere deo non potest: peccator est, nisi per
ipsam inuicta est concupiscentia. breuiter sola effi-
cit, quicquid in homine boni est, credit, sperat, dili= git, confidit, casta, fortis, pia est &c.

Pugnans

L I B E R P R I M U S

V Pugnans cum fide, peccatum, quo subinde gentilius hominis morbus augescit. Falsum est enim quod dicitur, ratio deprecatur ad optima.

Hec interim suis confirmanda sunt rationibus, & ex eius illustranda, & augenda uirtutibus elocutionis.

Complexum thema docentis, simile quiddam iudicia libus causis habet, quapropter & hoc cōtrarias scripturæ sententias, scriptum & sententiam, et ambiguum refero, ut si sit hæc proposita sententia: Omnia hominum opera peccata sunt: eam confirmaturus, pete locos prescriptos, definitionum, causarum, effectuum &c. Sunt enim in themate due partes, seu ut philosophi uocant cœlo. Ex utriusq; ratione argumenta trahuntur. Ut opus hominis est, quod suis uiribus facit. Peccatum quod fit cōtra legē dei. Que descriptiones, quia causas explicat sic enim fere fit, argumenta à causis trahentur, sic: opera referunt uim naturamq; causarū, uires hominis labe factatæ & corruptæ sunt, non igitur boni quicquam parunt. A simili, ut arbor mala, malos tātum fructus fert, ita homo infectus contagio originis sue, ad bonū non assurgit. Et reliqua, ut supra in didactico. In probationibus semper, quod dixi, sequendū est, ut primum statuamus nostræ sententiae, ceu causam, seu rationem, seu fontem, unde nostra sequitur, deinde cum sententia nostra rationem illam quam posueris compara, ita reduntur firmæ solideq; probationes. Est id genus probādi petitum ex Analyticis, è primi figura syllogismo

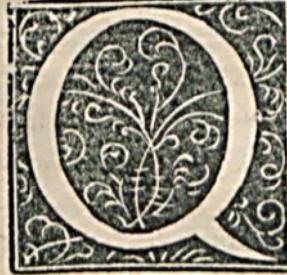
DE RHETO RICA

rum: Hoc tamē interim serues, ut spatioſo et ample, nō
ieiuno ac exoſſi ſyllogiſmo agas. Habet pleraq; thema-
ta cōplexa Chryſotomus, quæ ſi quis uolet ſui exercē-
di gratia, imitetur, pulchre adolescentē in talibus Pla-
to exercet. Contrariæ ſententiæ quomodo tractētur an-
te admonui. quam posueris, expone, confirma. diuersam
uero cōiecturis, aut ratiocinatione in tuas partes trahi-
to. Cōiecluræ, ut, quis dixit, quare, quibus &c. Sic Au-
gustinus tractat cōtrarias ſententias, quarū altera pro-
bat merita noſtra, altera refellit: ut ſunt: Projicite à uo-
bis oēs ipietates ueſtras: cōtraria huic, Conuertā cōuer-
ſionē Iſraēl, quas ſic ille cōfert: meminerimus deū dice-
re: projicite à uobis ipietates ueſtras, cū ipſe iuſtificet
impiū, circumſtantia, uidelicet deū dicere, declarare deū in
cordibus noſtris hoc efficere, ut cōuertamur. Sic de alijs

Demonstratiuæ laudum historicæ ferent ſunt, de qui-
bus ſupra abunde multa, maxime in enarratiuo gene-
re. In historia habeatur ratio locorū communium. De-
libera tātum, ubi hortamur ad pietatem, à uitijſ dehor-
tamur, declaranda honestas, turpitudoq; & in hiſ fe-
re ſacré cohortationes cōſiſtunt, utilitas, ubi ſpes regni
coeleſtis augetur, & qua quadrant alia, facultas, diſfi-
cultasq; facile deo uiuetis, qui illi ſe pmittit, diſſicul-
ter qui ſuis consilijs fidit &c. Hęc paucis annotauit, ut
& ſciant adolescentes, quid ē ſacris concionibus expe-
ctent, quo ordine excipient. Magnum enim memoriae
adminiculum eſt cognitio artificij, & ſi qui legēt ex or-
dine

LIBER PRIMVS
dine concionatorum non satis politi, habeant tamen quo
utcunq; iuuentur, usq; meliorum se se erudiant.

PHILIPPI MELANCHTHONIS
De Rhetorica, Libri Pri
mi Finis.

 PHILIP
PI MELANCHTHONIS DE
RHETORICA LIBER SE=
CVNDVS, QVI EST
DE DISPOSITI=

ONE.

V A E pars in dicendo pluri= Disponēdi
ratio
mum habet momenti, & ad
docendum mire ac ferme pro=
prie accommodata est, eam,
qui maxime debebant, omni=
no non agnoscunt hodie, philo=
sophi scilicet, quos uocant. Exu=
lat enim à scholis prorsus totum dispositionis artificiū,
quo fit ut pauci qui hoc seculo profitentur philosophiā
recte doceant: pauctores, qui cum ad tam friuolam &
incompositam discendi rationē assuerint pueri, senes

G S insubli

DE RHETORICA.

in sublimiore literarū gradu aliquid feliciter queāt. Ac nisi Tartareticum aut Ecclianū in disserēdo tucaris ordinem, iam illi sensu labascūt, et fluctuant animis, nescij quorsum miseri auchantur, hoc est, nisi quatuor notabilia, & tria dubia comminiscaris, nihil intelligūt. Quod in causa est, ut à ueteribus scriptoribus adhuc nostri homines tā abhorreant. In cōcionibus illis sacris, nisi tres propositiones & exemplū, ut uocant, frigidas quasdam ex Vincentio nugas protuleris, inepte functus es officio, nec satis magistraliter te dedisti: cū lōge præstet neruosa et integra oratio, ad ueterū exemplū cōposita, ut taceā quanto hēc sit illa uaga & rhapsodica efficacior. In acie nō tam refert, quantis copijs dimicēs, quā, quo cōsilio instructis ac dispositis, ita in oratiōe summū est, nō quā optimis nuti argumētis, sed quā aptissime dispositis proinde nō contempnendū est artificium dispositionis.

Dispositio
quid.

Est autem dispositio apta eorū que dicuntur collocatio Exordium primo loco ponitur, secundo narratio, tertio confirmatio, quarto confutatio, quinto peroratio. Hec ita uolgata sunt, ut neminem pūtē nescire, quare alia nobis tractandas sunt.

Exordij di
spositio.

Exordium primo loco benevolentiam habet, quam ut augeas addē causā benevolentie. Scio enī difficile iuuenib[us] esse inuenire, quod res ipsa non suppeditat. Narrationes & argumenta facilius tractamus ex ipso rerū modo quas continent. Exordia difficiliora sunt paratu. Primum cape benevolentiam, si uideatur, aut attentos fac, ut

L I B E R S E C V N D V S

fac, ut res postulabit. Et deinde adde caussam benevolentiae, uel attentionis, ut si quid est in me ingenij, dandum est Archiae, inquit Cicero, captata benevolentia ob officio suo, addit caussam: nam Archiae studijs ingenium meum est exultu. Sic omnis oratio fit coherens, ut posito aliquo, comprobatio eius sequatur. Ex illis uero sequitur et aliud quasi ab ipsis partum. defendendus est igitur mihi Archias. Deinde que contra haec possent dici, confertim demolimur, ut ne cui sit mirum, me oratorem cum poeta Archia coniunctum esse, sequitur ratio, quia et discipline sunt coniunctae. Hec tu uide quam copiose, quam ornate dixerit pro Archia Cicero. Nunc enim paucis tantum adnoneo, ut ordinis curam habeas, et scias quo consilio crescat et cohæreat oratio. Huius rei exercitium præstat epistolæ, que conflictis argumentis scribuntur, hoc est, que non sunt factorum expositiones seu narrationes.

Narrationem mihi maxime probatur, si ordinem rei, ut Dispositio gesta est, ipsumque naturæ ductum sequitur. Proxime narratiois narrationem succedit propositio in qua uerititur causa, quam sequuntur argumenta. Et de his quidem pluribus dicendum est.

Iam ante cōmonui, dialectica nihil esse nisi acre et subtile rhetoricon iudiciū, et ueluti cēsuram. Nam cum omnino duplex rerū sit consideratio, altera qua singula cōcipiūtur, altera qua cum alijs aliæ cōserūtur, duplex est apud dialecticos, simplex et complexa rerū notio.

Sim:

DE RHETORICA.

Simplex in definitione ac diuisione consistit. itaq; simplicitia themata declaratur categorijs, ē quibus definitioes trahuntur. Ad hæc officijs, partibus &c. quæ ex Topicis petuntur, neq; enī Topica tantum ad complexa ualent.

Complexa themata, propositiones seu proloquia sunt ubi simpliciter cum uno unum confertur, ut uolūtas est bona. E simplicibus propositionibus nascitur, quā hypotheticā uocant. Huic subiicitur causalis seu conditionalis quæ uere habet rationē hypotheseos: eaq; argumentū est, nempe ἐνθύμημα. Nam in ea prior pars enūciat causā, quare posterior uera sit: ut quia sol oritur, dies est, ex hac deinde syllogismi fiunt. Syllogismorum cognitio uere disponendi ratio est: & illa apud Aristotelem uarietas figurarum non tractat aliud, quām disponendi & collocandi rationem. Itaq; proposito themate, & co constituto de quo dicendū est, sequuntur argumēta: partim in artem cadentia, ut bellum gerere licet, quia licet nobis nostra tueri: honesta est iustitia, honestū igitur bellū quod iuste geritur: partim in re posita, quæ arte cōprehendi nō possunt, ut bellū in desertis regionibus geritur, igitur commeatu opus est alunde.

Artificialiū argumētorū dispō. Iam docebo quomodo digeras artificialia argumenta, quorū modū plane & ὀτεχυε imitantur. Statim post propositionem, quæ est orationis summa (nā una principaliis propositio qua consistit causa probatur) ut post hāc propositionē, iure occisus est Clodius: argumentū duc ab eo qđ probat sententiā tuā. ē quo ueluti fonte na scitur

L I B E R S E C V N D V S

scitur id quod confirmas, quod sit cœu communis formula quæ multis conueniat, non ad hanc propriæ causâ parata: eaq; quo fuerit communior, eo certior erit, talisq; propositio dialecticis maiorem in collocatione syllogis morum primæ figuræ constituit. Rhetoribus, ut uocat κριτικός. Id quo in speciem spicium appareat, augendū est orationis ornamentis, & comprobandum. quare & mox posito κριτικόν, uel posito maiore prologo, in quo nostri negotijs causa cōprehenditur, statim succedat eius expositio, expositionē cōprobatio sequatur, tā expositio quā cōprobatio interī integris argumentis, interī exēplis cōstant. Post hāc, κριτικός repetendū est, & coniungendū cū negocio nostro. Coniuncta inter se κριτικός & negocium, minorem (ut dialectici uocant) constituunt: ut rhetores κριτικό, et hoc expositiōe & comprobatione aperiendū est. Subsequitur post κριτικός & κριτici conclusio, siue nostræ causæ status. Hic igitur sit ordo in omnibus argumentis, nec eo est aliis evidentior.

Fieri nonnunq; solet, ut interpoletur hēc argumētorū capita, sic ut non cōtinuo cohæreāt, sed uel excusu, uel hyperbatis, uel alia ratione distrahātur, quod referre nō multū puto: modo & illa quæ interseruntur causā ornent. In similibus, contrarijs, non est necesse, nisi simile ponere, & cum posito comparare nostrum thema, neque enim similia aut contraria tam ad probandum faciunt, quam ad declarandum.

Maior pro positio in syllogismo

Minor pro positio

Sed ut

DE RHETORICA

Sed ut hæc clarius intelligantur, simul ut sciant iuuenes
in quem usum Aristoteles docuerit artificium syllogis=
smorum, & illud esse disponendi rationem, aliquot ex=
emplis quæ dicta sunt explicabo.

Status Milonianaæ causæ, iure cæsum cōfū Clodium, ar=
gumentum quo potissimum causâ nititur est hoc, insidi=
atorem licet iure occidere. Clodius fuit insidiator, ergo
licuit Clodium occidere. quæ sic tractantur à Cicerone,
ut mire ualeat ad euidentiā causæ ordo. Nam ante nar=
rationem copiose docetur, licere insidiatorem occidere.
narratio in secunda parte consistit, Clodium fuisse insi=
diatorem. hinc status consequitur: unde intelligis, quā ob
causam narratio Miloniana sit in mediâ dilata oratio
nem, eo quod et ante constabat factum, & secunda pars
probationis factō nitebatur.

I Insidiatorem ius permittit occidere, κεινόμενον.

II Clodius insidiatus est Miloni, κατίου.

III Igitur Clodium fas fuit occidere, Status causæ:
In hunc modum collocari debent omnia argumenta,
Ut in deliberatiuis, ab honesto ducturus argumentum,
in eum colloca modum.

I Quicquid contra Euangelica decreta fit, in ho=
neste fit, κεινόμενον.

II Bellum inferre ulli mortalium, cum Euāge=
licis decretis pugnat, κατίου,

III Igitur bellū inferre Turcis dishonestū est.
Vtilitatem exemplis declaro. Ibi unum est proloqui
um, qui

L I B E R S E C V N D V S

um, qui cum nostræ cauſſe ſumma comparatur.

I Noſtra ætate magno malo recipub. noſtræ. Sigia ſmundus dimicauit cum Turca, idq; erit uice tom acitioſ.

II Ergo & nos dimicabimus infeliciter cū Turca.

In ſumma cenſeo in omnibus maxime ſequendum na-
turæ ordinē, ut in didactico primo loco ſit finitio, ſecū-
do diuifio, deinde membrorum quæ in diuisionem uene-
runt definitio, quarto definiitorum officia, quinto corū
inter ſe comparatio: quæ quia antea uideor ſatis attig/ſ
ſe, nunc ſuperfluum eſt longius ducere. Et hæc ſatis e-
runt ijs, qui ad ipsa, cum uſum, tum ueterum ſcriptorū
commentarios adhibebunt. Multum ad hæc dialeſtica
ualent, ſi in hos uſus comparentur. Et nos ſi quando ad
ea fuerit ocium, ſic tractabimus, ut comparata cum rhe-
toricis, ſint uſu futura ſtudioſis. Nihil enim ex his pro-
bo, que noſtra ætate in ſcholis leguntur. In laudatorio
personarum ſuggerēt ætatis discriminā, ordinem, &
quum ſit historicum filum, facilis erit diſpositio. Proſo-
popœiæ personarum modum habent. Ut Moria apud
E R A S M V M primum natales ſuos recenſet, deinde
quid ſingulis mortalibus cōmodi afferat, & ordine per
agrat hominum ætates & conditiones. In factis, quoni-
am laudantur honesto, utili & difficulti, primo loco erit
honestas, ſecundo utilitas, tertio difficultas, ſi uidebitur.
Fieri enim potest, ut difficultas primo loco ſit, inq; nar-
rationem historicam miſceatur. In deliberatiuo, pri-
mo fecer

DE RHETORICA

mo fere loco honestas, secundo utilitas dicitur, tertio facultas. Quanquam ferè deliberationes distribuimus statim in principio in docilitate, ut primo loco dicamus nos probaturos bellum esse suscipiendum: secundo, quod genus belli sit futurum, quomodo sit suscipiendum. Et in eum distribui modū deliberationes præstiterit. Iudicia lē disponas, ut communissima primo loco dicas (id generale præceptū ad oīa uideatur pertinere, nam in oībus debet præferri generalia). Quæ minimum ualēt argumenta in medio collocāt quidā, efficacissima partim primo, partim ultimo loco. Et hæc de dispositiōe, in qua sentio potissimum hoc spectandū esse, quod dixi de dispositiōne argumentorū, generalia proloquia, ex iuvō uera, præferenda esse, subiectienda cū tūc ex his concludendū statum. Eaq; qui uolet quam subtilissime tractata, Aristotelis libros (quos inscripsit Priorum resolutionū) cū his conferat. Alioqui neq; in ipso Aristotele multā fru-
gem facturus. Paulo ante admonui, utile iuuenibus esse ut in hunc modum magnas & integras orationes expediāt soluantq; in sillogismos: & contra, argumenta quædam syllogismis tantum brevibus, & arctis uincta explicitent, ducantq; in orationē liberiore & ampliorē.

PHILIPPI MELANCHTHONIS
DE RHETORICA LIBRI SE= C VNDI FINIS.

Philippi

PHILIP.

PI MELANCHTHONIS DE
RHETORICA LIBER
TERTIVS, QVI
EST DE ELO
CVTIONE.

ERTIA pars rhetoricae, ea=
q; tam necessaria oratori, ut si
desit, parum dispositio, parū
item inuentio sit ualitura, elo-
cutio est: quæ sententijs, uerbis,
et compositione, adornatur.
Elocutio tribus figuris uariat.

Elocutio.

Sublimi, in qua oratio habet sublimes sententias, gran-
dia uerba, & compositionem plenissimam, eaq; est he-
roici carminis, aliquot orationum Ciceronis, ac Demo-
sthenis, epistola ad Rhomanos Pauli. Mediocri, in qua
mediocres sententiae, uerba propria & decentia, & com-
positio plana, sic ut tam uerba, quam compositio pau-
lum ultra quotidiam sermonis usum assurgant:

Elocutio
triplex.

Humili, quæ quotidiano sermoni simillima est, qua scri-
buntur epistolæ familiares. Midiocrem characterem
sequitur, q; fere de philosophia à Cicerōe scripta sunt.
Tres characteres orationis facile internoscet, si econo-
miā in quouis genere scripti obserues, ut quedā mino-

Sublimis

Mediocris

Humilis.

H rasunt,

DE RHETORICA

ra sunt, quam ut in heroico cōueniant, at eadem recte quadrant Bucolicis, ut: Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo, Tres pateat cœli spacium non amplius ulnas. Hæc conueniebant Bucolico, Heroicis non quadrant. Item si locos communes Marci Ciceronis conferas. Ut in officijs dicit alicubi parce ac paucis uerbis, uim ui propulsare natura permittit. at idem in Miloniana, uide q̄ splendide, q̄ copiose dicat, ut exemplis, ut sententiā ac uerborū figuris adornet. Ac nescio aptius uspiā exemplū duplicitis characteris habeas, q̄ epistola ad Rhomanos, graui charactere scriptā: et epistola ad Galatas mediocri: cū sit idem prorsus utriusq; scopus, pleraq; argumenta eadē: tamen in ea quā ad Rhomanos scripsit, assurgit crebris figuris uerborū & sententiā, uarijs item allegorijs noui ac uetusti Adā, literā & spiritus, passim ab historijs petita miscet exēpla, atq; hic est orator ille, si fas est eum uerbis humānis predicare, Ηράτισος ἀνθρώπῳ λέγει, & reliqua quæ sunt in ueteri comœdia de Pericle. Ad iudicium p̄tinet, filum orationis & characterē non ignorare. Ac ut nisi cognita œconomia argumēti, non potest absolute cognosci argumētū: sic nisi habita ratiōe characteris, difficile erit affequi capita, ductumq; argumētorū, Omnino aut̄ ex œconomia nascitur character. Nunc reliquum est, ut de uerbis, compositione, ac sententijs dicam. His enī absoluuntur elocutio. Verba sunt propria, pura, non remota ab usu loquendi, non dura, non sordida.

L I B E R T E R T I V S

sordida, et reliqua quæ de his præcepit M. Cicero in oratore. Cōpositiōis prima ac summa uirtus est, ut æqua
bilis, gratiosa, facilis, minimeq; aspera sit. Pluribus
hæc rhetores præceptis tradunt, ne sit hulca oratio cō
cursu uocaliū, ne obtusa literæ in frequentia, ne sibilās
ubi s ingeminatur, ne dura cū r immodece utimur, &c.
Ad hæc pedes accedunt: ut principia orationum, graci=les pedes, ut anapæstos, iambos, aut etiam interpellatos breuibus lōgos habent. Finit oratio fortiori pede. Me dia clausula peanas et omnes (ubi alternae concurrūt syllabæ) patitur. Et de his consule oratōrē Ciceronis.
Hæc autem ad orationis mundiciem pertinent, Quæ se quuntur autem figuræ cum uerborum tum sentētiarū, non modo ad gratiam, sed ad robur quoq; uiuimq; orationis pertinent, & omnino ad copiam. Quare consiliū fuerit Erasmi libellos de copia semper in manibus habere, è quo simul discrimin uerborum, & dignitas eorum quæ dicendo plurimum p̄sunt, hauriuntur. Ante omnia de amplificatione dicemus, quanquam eiusmodi in reliqua schemata incident, tamen cum nullius tam creber usus sit, quam est figurarum amplificandi, uel minuendi, pauca de ipsis attingam.

A DE AMPLIFICATIONE.
Amplificatio est, cū uerbis aut sentētijs plus dicimus, q; res ipsa uideatur poscere. Verbis amplificamus, cū grauior significantia & minor emphasis deligitur, ut plus est raptor quam fur. Verba incremēto, interpre

Amplifica= tio

H 2 tatione,

DE RHETORICA

tatione, correctione, denotatione, circuitione, definitio-
ne, translatione augemus. Minuimus iisdem formulis,
ut Paulus transferri dicit Galatas, ab eo q[uo]d uocarit &c.
deinde alio ait loco: Quis uos fascinavit nō obedire ue-
ritati? In priore uerbo minor est emphasis, quām in po-
steriore, cæterum res est eadem.

Sententia-
rū amplifi-
catio.

Per incre-
mentum.

Per compa-
rationem

Sententias amplificamus (ut docet Fabius) modis qua-
tuor: incremento, comparatione, ratiocinatione, conge-
rie. Incremento, quum ueluti gradibus peruenitur
non modo ad summum, sed interim quodammodo supra
summū. Ut apud Ciceronem: Facinus est uincire ciuem
Rhomam, scelus uerberare, parricidium necare. In
crementum est in uerbis, que subinde augent significati-
onem suam, facinus, scelus, parricidium. In hoc etiam cir-
cumstantijs augemus: ut Cicero de uomitu in Antoniū:
Si iter coenā, in tuis immanibus illis poculis hoc tibi ac-
cidisset, quis non turpe duceret? In coetu uero populi
Rhomani negocium publicum gerens, magister equitū,
cui rustare turpe esset, is frustis esculentis, uinum redo-
lentibus, gremium suum, & totum tribunal ipse uitavit. Au-
gent hanc orationem circumstātie. Inter coenam domi-
tuæ minus est, in coetu populi maius, gremium suum mi-
nus est, maius totum tribunal. Secundus locus est co-
paratio, ubi minore maius crescit. Ut an uero uir am-
plissimus Scipio Tib. Gracchū mediocriter labefactatē
rempub. priuatus interfecit, Catilinam orbem terræ cæ-
de atq[ue] incendijs uastare cupientem, nos consules perfe-
remus?

L I B E R T T E R T I V S.

remus? Item turpe est iurisconsul. sine tēxtu loq: qui hu-
mana causatur, quanto igitur magis turpe est Theolo-
gum, qui diuina tractat, textu non uti? Hic locus argu-
menta habet, minus, similia, exempla &c. Tertius lo-
cus, est ratiocinatio, quum ueluti syllogismo colligitur
maiis quiddā re ipsa. Cicero, Tu igitur istis facibus,
istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmita-
te, tantū uini in Hippiae nuptijs exauferas, ut tibi ne-
cessē esset in cōspectu po.Rho.uomere postridie. Colligi-
tur enī quantū uini biberit Antonius, quod illa totius
corporis gladiatoria firmitas nō quiuerit ferre, & cō-
quere. Quartus modus est, congeries, Grecæ uo-
cāt συναρθέσις μόδη: cū ceu distributione quadā partes
congerimus, ut inde emphasis orationis crescat. Ut os,
oculos, uultum, manus, uentre, totum denique corpus
inspice. Hi quatuor augēdi modi, latius patēt per sche-
mata, ut intelligēt, qui rei periculū ipsi usū dicēdi factu

DE TROPIS AC SCHEMATIBVS

(ri sunt.

Tropus est mutatio uerbi aut sermōis à propria
significantia in aliam. Tropi sunt metaphora.
id est, translatio, ut fons mali, id est, origo mali, cum ali-
qua significatiōis similitudine, ducti transferimus no-
men ut apud poētam, remigium alarum. Plerique tro-
pi ē similis ratione nascuntur,

Synecdoche, pars pro toto, ut mucro pro gladio.

Metonymia transnominatio, ut sine Cerere & Bac-
cho friget Venus.

Per ratioci-
nationem

Per conge-
riem

Tropi.

DE RHETO RICA

Antonomasia, princeps eloquentiae, id est, Cicero.

Abusio, ut parricidium, cædes matris aut fratri.

Transumption, ut pro poëta, Vergilius.

Periphrasis seu circuitio, ut Scipionis prouidentia.

Allegoria, aliud uerbis, aliud sensu ostendit. Hæc maxima habet in oratione uī, estq; iuxta proprietatem rerum exponenda quas complectitur. Ut si Musas studia literarum dicas, gratias habere comites, iungendā esse bonis literis philanthropiā, et comitatem quandā cois uitæ.

Aenigma, ut: Dic quibus in terris &c. ad oratorem non pertinet.

Ironia, illusio, cum aliud dicitur, & aliud re ipsa apparet. Ut in Clodium: Integritas tua te purgavit: Augē dæ orationi plurimum ualeat, adeo, ut sepe ironia fiat argumento cuiquam aut loco, caput: ut, nouum crimen detulit ad te &c. pro Ligario Cicero. Nascitur ironia ex loco dialecticō à contrarijs:

Hyperbaton uerbi transgressio, ut septem subiecta trioni, pube tenus, & similia. Alias hyperbata sunt sentiarum excursus.

Hyperbole, It cœlo clamor. Hec orationem comparatione auget, ut in Verrem, uersabatur in Sicilia lōgo interuallo, non Dyonisius ille, nec Phalaris (tulit enim illa quondam insula multos & crueles tyrannos) sed nouum quoddam monstrum &c.

Similitudo, cū simili simile declaramus & perspicuum facimus, siue εἰκόνα, siue paragma, q̄s uocet: ubi comparaz

L I B E R T E R T I V S

comparamus personam persone, factum facto, ut quē
fructum ex eloquentia fecit Demosthenes, eum conie=
ctura est & Ciceronem facturum. Adhēc & parabo=
lē & apologi pertinent, pulchra orationis ornamenta,
ad confirmandum, illustrandum, agendumq̄e mire uti=
les: si subinde miscantur argumentis & locis oratio=
num, parabolae & apologi hi maxime probantur, qui
notissimi, & maximorum sunt autorum.

S C H E M A T A.

Schemata est in sensu uel sermone, à uulgi et sim=
plici specie, cū ratione mutatio. atq; ut corpus est
significatiōis mutatio: ita schemate dispositio, inflexio
ductusq; mutatur, significatio manet.

Schemata duplia sunt, uerborū et sententiarū. Verba
figuris uariant, aut singula, ut id uerborū pro impera=
tor: aut cōstructione, ut, hic illius arma, hic currus fuit,
Quas figurās quādō diligēter ac eruditē ueluti sub oculis posuit, in tabula quadā notatas, Petrus Mosellanus
minime uulgaris ingenij iuuenis, et usu cū Græca tum
Latinæ linguae prope incredibili, satius est ex illo ipso
autore discere. Et ego non aliud institui scribere, quam
quibus cum dialectica rhetoribus conueniret, omninoq;
magis admonere quam docere, uiam scilicet ijs muni=
ens, qui dialectica emendaturi sunt. Idq; nobis obiter
tantum facere uisum est, ut studiosi ad ueteres quam
primum, nostris utcunque admoniti contenderent. Mi=
nore cultu scribo, nempe rudibus ijsq; maxime quos

DE RHETORICA

ipse doceo, periculum facturus, si quo modo reuiuiscere queat rhetorica, & usus ille declamandi ac iudicandi ueterum reuocari possit in scholas nostras. Sic olim dialectica docebatur, ut eſet eius aliquis in omni genere litterarum uſus. Hodie ſic diſcitur, idq; perpetuis uigilijs, ut ne poſſint quidem ulla ratiōe reliqua ſtudia iuuare. imo ſi traducas in alia ſtudia, fieri nequit ut ſua illis puritas, ſua uis coſtet. Id quod uidemus in Theologia lym phatis quibusdam queſtionarijs accidisse. Sed redeo ad ſchemata.

FIGVRÆ SENTENTIARVM.

Verborum figuræ lumina orationis uocari ſolent & ad delectandum certe nonnihil ualent, ad per mouendum autem efficaces ſunt figuræ ſententiarum, ſuntq; ceu ſpiritus & animus quidā orationis, qbus Demofthenem mire ualiffe, Cicero autor eſt, & ipſi agnoſcimus: adeoq; in his uniuerſum decus oratoris ſitū eſt, ut ne dicere quidem ſine ipſis quiſpiam poſſe uideatur. Ex figuris autem alię uim argumētorum augent, alię adiuuant ordinem. Itaque in inuentione ac diſpoſitione ſunt elocutionis ſemina, ut reperto argumento, ſi mul ratio expoliendi reperta eſt, ut infra commonebi- mus. Quare figuræ neceſſe eſt ut putes eſe notas quas dam, quibus diſcitur quid ſingulas partes deceat, quid dedeceat, quomodo tollantur in ſpeciem, quomodo augeantur, quæ recte ſunt inuenta. Quare & nos illas breui ter, & quā potest fieri apertissime tractabimus. Interi obſeruabis

L I B E R T E R T I V S
obseruabis, prope omnia sententiarum schemata ex lo-
cis dialecticis emanare.

Interrogatio, hac fere argumenta ordimur, uel con-
cludimus maxime quum enumeramus, ut quid igitur
faciamus: in stat, urget, & sepe iacentem auditoris ex-
cit animum, ideoq; ad capita argumentorum ubi attē-
tos uolumus auditores, & ad fines, ubi admonendus et
permouendus est auditor, apta est, maximeq; ubi suspē-
sus animus auditoris habet quod obijci queat, quod ue-
lut anteuortens orator, interpellat orationem, auditori
satisfacturus, ad eam interpellandi rationem ualet in-
terrogatio. Sic Paulus ad Romanos aperte interpellat ipse
se, cum dixisset: ubi abundauit delictum, superabun-
davit & gratia, statim subiicit: Quid igitur dicemus?
Manebimus in peccato? Vide igitur interrogatio quo-
modo dispositionē adiuuet, & caput sit alijs figuris, ut
hoc apud Paulum loco, presumptioni.

Subiectio qua respondemus ipsi nobis, ut eodem lo-
co Paulus respondet obiectioni, manebimus in peccato?
dicens: Absit &c. hanc opinor ratiocinationem Cice-
ro dixit.

Dubitatio, cum querimus quid ex multis dicamus,
ut siue stultitiam meam, siue fortunā causari licet, Pau-
lus in circuncisione, an in præputio? et hæc affinis est in-
terrogationi, ualetq; ad augendam orationem.

Exclamatio, significatio est cuiuscunque affectus. O
tempora, omores, compellationem huic schemati dant,

H S ut te nunc

DE RHETORICA.

ut te nunc Scipio alloquor &c. huc item pertinent in uocationes &c.

Præsumptio, cum id quod obijci potest occupamus, siue cum tacite questioni respondemus, eaque pluribus fit modis, cum aduersa diluere uolumus, uel aperte, uel clanculum. In Miloniana uidebantur arma periculo sam facere causam Milonis, id inuertit Cicero, docetq; non modo non esse ex his periculum, sed magnum per ea quoque animum sibi addi. Sic est præsumptio. Non enī omnes qui sunt ex circuncisione Israel, hi sunt Israe lite.

Communicatio, cum aduersarios consulimus, ut cedo si tu eo loco fuisses, nonne seni fuisses auxilio? atque hic locus multum ualet in coniecturis.

Waſſadōgou, ad suspendendum animum audientis ualet, ut nunquam credidi fore, ut talium scelerū uel no men Germaniae innotesceret. Sic est: miror quod tā cito transferimini: ad Galatas, et ualet ad exordia multum.

Permissio communicationi affinis est, cum auditori bus, uel aduersarijs aliquid in causa permittimus, ut uos me quo pacto libet utimini, hoc schema ualet ad clausulas conclusionum.

Licentia, cum aliquid liberius dicemus contra eos, quos maxime placatos oportebat, aut etiam contra nos quæ confessio criminis sēpe adulationem præse fert, ut Cicero pro Ligario. Suscepto bello Cæsar, gestio etiam magna ex parte, nulla ui coactus, consilio ac uoluntate mea ad

L I B E R T E R T I V S
mea ad ea arma profectus sum, quæ erant cōtra te sum
pta.

Prosopopœia, personæ confictio, familiarior poëtis
ut famæ apud Vergilium. Huc pertinet sermocinatio,
ubi sermonem nostrū alteri tribuimus, ut si interuenient
pater, nōne dicet? fili non fungeris officio: Huc et cō
firmatio pertinet, ubi in res inanimatas transfertur o=

ratio, ut literatæ Athene, perfida Carthago.

Auersio fit, cum interrupta oratione sermonem ad
aliam personam conuerctimus, ut cum iudici dico, & re=
licto iudice inuado aduersarium, ut, quid enim tuus ille
Tubero gladius &c. pro Ligario.

Subiectio sub oculos, seu hypotyposis, seu demonstra
tio, cum res non modo geri, sed ut gesta sit ante oculos
poni uidetur, ualet ad historicas narrationes maxime,
ac ob id Liuio, & poëtis familiarare schema est. Empha-
sim habet in affectibus mouendis, ut apud Ciceronem
Ipse inflammatus scelere ac furore in forum uenit, arde-
bant oculi, toto ex ore crudelitas emicabat. Huic confi-
nes sunt effectio, & notatio.

Occupatio, cum dicimus nos præterire, quod tū ma-
xime dicimus, hoc modo, non dico Catilina quam turpi-
ter adolescentiam egeris, quam omnibus probris conta-
minasti.

Transitio breuiter ostendit quid dictum sit, & pro-
ponit quid sequatur, ut modo in patriâ qualis extiterit
habetis, nunc cognoscite cuiusmodi fuerit in parentes.

Hoc sche

D E V R H E T O R I C A .

Hoc schema in disponendo utile est, & conduceat ad orationis perspicuitatem.

Correctio, quæ tollit quod dictum est, & magis idoneum supponit: fur, imo prædo. emphasis auget.

Interpretatio, cum eadem res alijs uerbis dicitur, ut rem publicam funditus euertisti, ciuitatem radicitus deieciisti, huc definitio pertinet.

Commutatio, est correctio rationis: ut, non ut uolumus uiuimus, sed ut possumus.

Expeditio, ratiocinationis speciem habet, nam unū aliquid è multis syllogismis ostendit, ut fundus iste meus erat, tu usū tuum fecisti, emptio nulla profertur, hæreditas ad te me utiuo peruenire mea non potuit, non do naui, relinquitur ergo quod ui me de meo exturbaris. In hunc modum & conclusio ferè se habet, quæ circunductione quadam colligit, ut quod si Danais datum erat oraculo Troiam capi nō posse, nisi Philoctet. & sagittis, hæ autem nihil fecerunt aliud, nisi Alexandrum perculerunt, hunc extinguere, id nimirum Troiam capi fuit. Circunductio est, cum particulis causalibus oratio continetur, siquidem ita fato constitutum erat &c.

Distributio, copiæ artifex est, cum genus per species, corpus per membra declaramus, et maxime ad cœritice dilucidanda pertinet, ut honestum est bellum, quod contra Turcā suscipitur, nam honestum est quo patria servatur, quo religio vindicatur, quo lares, liberi, coiunx defenduntur. Nascitur hoc schema ex loco generū et species.

L I B E R O T I T E R T I V S

cierum, aut totius & partium.

Extenatio, utrandae arrogantiae gratia, ut si quid est in me ingenij &c.

Frequentatio, cū res in tota causa coguntur in unum locum, quo acrior sit oratio, & conductit epilogis, ut à quo tādem abest istuc uitio: sue proditor prudentiae, insidiator alienæ uitæ &c.

Expolitio, cum idem sed alijs subinde uerbis auctum dicimus, & cōsimilis est, ut uidetur, interpretationi, ut Nullum periculum sapiens pro republica detrectabit, si qua patriæ necessitas inciderit, quæ uiri sapientis uitutem desyderet. inhumanus ille fuerit, nisi patriam summis uitibus iuuet. Vagatur expolitio per omnia serē schemata, quæ augere orationem possunt, uide Era smi Copiam.

Comoratio, quum in eo commoramur, quod est fortissimum in causa, ut Cicero in Miloniana in exponendis insidijs commoratur, & in alijs alijs.

Cōtentio, qua contraria referuntur, prudentia carnis mors est, prudentia autem spiritus, uita & pax: nascitur autem ex loco contrariorum.

Sententia, oratio ad mores pertinens, præcipuum orationis ornamentum, quo licet inchoamus, finiamus, comprobemus, quod dictum est. Multa horum sunt in omni genere scripti exempla, ut Plautus à sententia ordinatur, næ amicum castigare ob malam noxiā, immane est facinus, locus in Trinumo, aliorum qui uolet exent
pla facile

DE RHETORICA
pla facile quisque reperit.

Sententiarū appellatione cōpletor γνώμας, quae ad mores pertinent, paroemias gnomis uicinas, item a pophthegmata, & quicquid est huius generis.

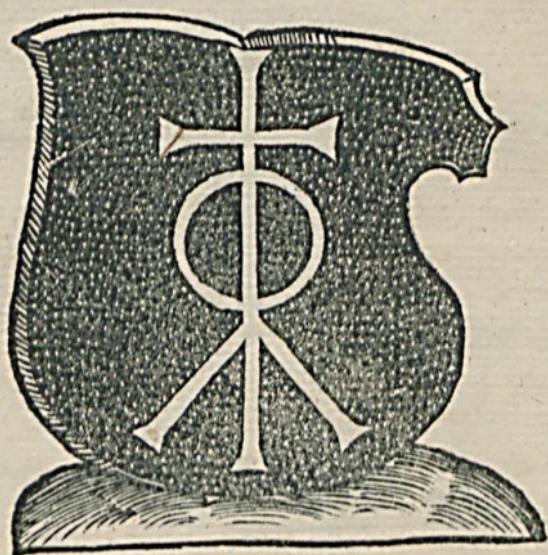
Sententie subiicitur Epiphonema quod ad Copiam multū uirium affert, & est summa rei acclamatio, ut Tantæ molis erat Rhomanam condere gentem.

Item, Facere enī probus adolescens periculoſe, quā ppeti turpiter maluit. Item noēma, cū que non dicimus, intelligi tamen uolumus, ut dignus erat Socrates, ut Priculis eloquentiā haberet, scilicet intelligitur, ut sese defenderet innocens :

Item Clausula, que finis est orationis, habens sentētię speciem, ut prius amicitię iura pessum ibunt, quām in hac tā graui cauſa desyderes opem meā. Sunt item apōsiopeses in affectibus, ut ego ne illam? que me? que non? Hec hac tenus. Consilium enim fuit perstringere ea, que maxime necessaria erant adolescentibus scripturis, ijsquē potissimum, q̄ in scholis dialecticorū uersantur. Studiosorum erit e qui boniꝝ facere operā meam, per quā si qui promouerint nonnibil, abunde mihi magna relata est gratia. Evidem per hec spero lucem dialecticis accessuram.

PHILIPPI MELANCHTHONIS
DE RHETORICA LIBRI
TER TII, Q VI EST DE
ELOCUTIONE.
FINIS.

Coloniæ. Anno M. D. XXIII.
Mense Octobri.

sum Gaspar todos Cogui

M.D.X. G. ALONSO DE
AD. RO. SERRA

petibus uerbi pueris confitit. Et fidei

